

SIPOS DOMOKOS

ISTENEM, HOL VAGY?!

NOVELLÁK

„KALÁKA” KIADÁSA, CLUJ-KOLOZSVÁR
1922.

ERZSÉBET KÖNYVNYOMDA DICSŐSZENTMÁRTON

TEMPLOMRABLÓ

Innen tovább kell mennem. Elvégre reggelig nem maradhatok ez alatt a kapu alatt.

Éhes vagyok és fázom. Vájjon a pékinas, kinek reggel a kosarából kiemeltem egy kiflit, kapott-e pofont a hiányzó darabért?

Tulajdonképen egy pofon nem is olyan nagy dolog. Én is kaptam eleget. Apám szeretett pofozni és kemény keze volt. Anyám — oh, az anyám — édesen és melegen simogatott, de erre már nem igen emlékszem.

Átkozott hideg van és ezek az éles, apró valamik valósággal szúrják az arcomat. Miért nem esik legalább becsületes, simogatva pihéző hó, ha már mindenáron esnie kell valaminek.

— Gyönyörű nő volt. Ostobaság! Mi közöm hozzá? De mégis furcsa, miért nem gondol δ is valamit rólam — pedig reám nézett.

Jó volna valami láthatatlan telefonvezeték az emberek gondolatai között, milyen könnyen megértenék egymást.

— És ezért a nyavalyás felöltőért fizettem hús koronát. Olyan, mint egy lepedő, a világ minden hidege alatta gyült össze és engem dideregтет.

A házakban világosság van és meleg.

Meleg. Istenem — milyen hideg a kezem. Rálehelek, zsebreteszem — úgy áll ott az öklöm, mint egy gömbölyű kődarab.

Este van. A gyermekeket már csucsulygatják. Lefeküdni, lefeküdni.

Aki Istene van ennek a keserves világnak — legalább leülni lehetne. Egy kicsit csak, hogy elnyújthassam a lábamat. De hová?

Az utcán nem ülhetek le, bevisznek.

A kávéházban meleg van. Nincs egy árva krajcárom.

Mikor is mosdottam utoljára?

Milyen nagy ez a szobor. Akiről szobrot csinálnak, annak bizonyosan mindig volt mit ennie.

Ez Mátyás, az igazságos. Emlékszem, annyit tudok róla, hogy Gömörben valamit csinált. De hogy kerül ide ezzel a nagy lóval?!

Enni, enni, enni akarok. A szentségit! Akkorát ordítok, hogy megsiketül az egész világ. Hogy mernek enni? Disznóság, disznóság; miért mások és miért nem én is!

Ezt tovább nem bírom. Isten, Isten, hol vagy, boríts reám valamit. Valahová be kell menni, valahol le kell ülni.

Ide! A templom mindenkinek szabad. Ehhez nem kell pénz. Itt ingyen mérnek mindent. Semmit.

— Nagyon jó. Nem fúj az a kutya szél. A jeges havat letörülöm arcomról a kabátom ujjával. — Oh boldogság! Leülök.

A lábaim elnyúlnak, mint holtrafáradt állatok. Egy öreg asszony letérdel mellém. Soha nő ilyen jó nem volt hozzám. Szegény ballábam ruháján keresztül érzi melegét, megbizsereg és egy kis vért küld szét vacogó ereimben.

Énekelnek. A papon nagyon szép ruha van. Milyen rég nem voltam templomban. Van négy esztendeje is.

— Vájjon mit csinál Mariska? Fene egye meg. Bizonyosan megcsalt ezerszer a cafát.

De jó volna, igazán jó volna, ha itt lenne. Meleg, engedékeny, vacsorát adna és — eh, bolondság, mit csinál egy koldus nagy dolgot a hűtlenségből? Hát elvettek azzal csak egy falat húst is belőle?!

Orgonálnak, a pap morog valamit. Csak csendesen, csendesen. Nem kell lármázni, pihenni akarunk.

Szájához viszi az ostyát. Arany kehelyből iszik. A nyál összefut a számban. Adjatok nekem is csak egy korty bort. Éhes vagyok! Mi volna, ha oda kiáltanék? Hülye! Bevinnének a bolondok házába, vagy a tömlőcbe.

Elteszi a kelyhet. Bizonyosan színarany. Mennyit érhet?

Megint orgonálnak. Az öreg asszony sóhajt, keresztet vet, rám se néz s elviszi a meleget.

Lehajtom fejem a padba. Csendesen azzal az orgonával, csendesen. Mirevaló ez a nagy lárma?! Az ember még itt se pihenhet?!

Nagyon különös. Én mindig azt hittem, hogy ezek az alakok a templomban csak képek és szobrok.

De hát miért mozognak? Mit akarnak voltaképpen?

Látom, hogy a homályba vesző oszlopok mélyéből előlépnek, furcsán néznek reám.

Bizonyosan mind szentek és királyok. Bársony palástjukat összefogják mellükön és nesztelenül lépkednek a márvány kockákon. Reám mutogatnak s azt hiszem — fenyegetnek.

Talán jó volna innen kimenni. Nem sok értelme van sokáig itt ülni s nekik tulajdonképpen igazuk van: ez a hely az övék.

Valami furcsa szorongást érzek. Nagyon-nagyon éhes vagyok. Legalább egy korty bor volna. Hó, hála

Istennek, hiszen itt van. Csak most tette vissza a pap a kelyhet. Inni fogok!

Megindulok az oltár felé. Két sorban állanak a szentek és királyok és mereven néznek reám. Fellépek az oltárra. A szentségtartó aranyos ajtaját kinyitom, kiviszem a kelyhet és — iszom.

Édes jó Istenem, jó vagy. Köszönöm, köszönöm! Van Isten, van bizonyosan.

A szám boldogságtól vonaglik és nagy kortyokban nyelem a bort. Illatos. Eloltja szomjamat. Éhes sem vagyok, nem is fázom.

Mehetünk!

Ezt a poharat nem hagyom itt. Jobb helyen van nálam. Beteszem a felöltöm zsebébe. Jerünk!

Jaj! Uram, Istenem! Kegyelem!

A szentek és királyok reám rohannak, fényes kardok suhognak a fejem körül.

Megálljanak, megálljanak! Templomban vagyunk! Az istenit, templomban vagyunk! Hát nem értik? Mi a különbség akkor közöttünk?

Hagyjanak békét! Itt a pohár! Itt van! Eresszenek!

Egy kemény kéz a torkomat fogja. Fuldoklóm. Szemem kimered. Egy hangot nem tudok kiadni. Csak nézem, nézem Krisztusnak vértől csepegő, sápadt arcát.
— Miért nem szállt le ő is a falról?

Ahá! Most már nem bánom, ha meg is döglöm. Eresszetek, eresszetek, hogy ordítsam: A keresztrefeszített ember nem jött királyokkal és szentekkel embert fojtogatni.

Mi az? Te is jössz, te is? Te zsidó! Leszáll az oszlopról. Mosolyog — mosolyog. Fulladok. Jaj!

Sovány, fehér kezét felemeli. Reám mutat. Mindenki félrehúzódik tőlem.

Nagyot lélekzem, borzongok. Azt mondja:
„Menj békével, fiam!”

— Felemelem a padról fejem. A templom boltozata komor sötétbe takarószik, az oltár előtt vörös lánggal pislog az örökmécs. Csend. Mintha más világon volnék.

A toronyban éjfél ver az óra.

Kinn hallgat az ércszobor. Az égen ragyognak a csillagok. A házakban alusznak, szeretnek, gyűlölnék az emberek.

Az utcákon túl hegyek jönnek. A hegyeken túl más hegyek. Folyók futnak le róluk s a tengerekbe ömlenek. És emberek, emberek mindenütt. És a hegyek mind másformák, a folyók partján más-más virágok nyílnak. Minden embernek van két keze és két lába, mindenik a szájával eszik, a szemével néz.

És miért vagyok én most ebben a templomban? Nyomnak a kövek. Menni, menni! Fázom. Enni akarok.

— Felmegyek az oltárra, kiveszem az aranykelyhet. Zsebreteszem.

Visszajövök.

— Templomrabló! — mondom magamnak.

Felmászom az ablakra, kifeszítem. Mehetünk! Visszanézek. Tisztelettel megemelem kalapomat a názáreti koldus felé.

A VÍZKÓRSÁGOS HALÁLA

Egész délután hurcolták az orvosságzagú mentőkocsiban kórházzról-kórházra, eleinte nyögött és sóhajtott, később már csak a kocsi oldalát nézte és sajnálta a mellette kucorgó orvosnövendéket, hogy fiatalságából nehéz órákat kell adnia az ő szerencsétlen, szétmálló testének. A tél még ott bujkált a házak mögött, a ligeti bokrok még összezörögtek a szélben, a nagy város százezernyi nyomorúságosa behúzódott még a fedett vackokba s a kórházakban elfoglalt ágyait a kínlódás és szenvedés minden ravaszságával védelmezte.

Csöndesség, szürkés, ködös párázat lebegett a Hermina-út villái között, a fákon feketerigók rágtak pirosas csőrükben a konyhák mellől felkapott sárgarépa darabokat, egyik egy bátortalan füttyöt előlegezett a távolból már erresuhanó tavasznak.

A kapu előtt kiemelték a hordágyat, két ember felkapta, lábuk alatt ropogott a kavics s a fagyabokrok között óvakodó kis hófoltok összesustorogtak a lépések alatt.

Anna testvér a nyolcasba vitette a vízkórságost. Bement a segédorvoshoz, szólt neki, hogy jöjjön. A fiatalember levetette kabátját, fehér vászonköpenyt kapott magára. Anna testvér elsimította hátán a ráncokat, az orvos végighúzta tenyerét az álla alatt, mosolyogtak és elindultak a beteghez. Az ágya előtt Dusan állott, a ligeti

kikiáltó. Úgy nyúlt fel hosszú, vékony alakja, mint a sírdomb mellé szúrt harci kopja.

„Ne búsuljon öregem” — biztatta a vízkórságot — s minden tudományát elmesterkedte neki. Pittypalatytyolt, vartyogott és brekegett, visított, mint a kis malac, kukorékolt, ugatott, vékonyan és vinnyogva, mint kényes kis pincsi és vastagon, mélyen, komolyan, mint egy falusi kuvasz.

„Nekem már ugathat” — sóhajtotta a beteg. Felültem ágyamban, egy lépés választott csak el dagadt lábaitól, puffadt hasától. Arca feldúlt és kintől barázdált volt. Reánéztem. Szemeiből két bő patakban omlottak a könnyek s fakó, szürkés-szőke bajuszának két szárában vesztek el. Mélységes, meleg szájalom ömlött el bennem ennek a hallgató, könnyes fájdalomnak láttán. Lázás fejembe belehasított valami általános, nagy gyötrellem, a nyomorúságnak, éhségnek, az egész világon szétfolyt kinnak vibrálása.

Az ember átnézett hozzám. Megtöri tekintete bekapcsolódott szemembe, láthatatlan vezetéken szívéhez ért szájalom, megmozdult valami benne és beszélni kezdett. Dusán leült az ágya szélére, cinikus jaszmosolya lefutott szájáról, hosszú kezeit bedugta a csíkos kórházi köpeny alá és hallgatott. Az asztal mellett Becker, az agyalágyult nyomdász másolta csudaszép írásával a Bibliát. Egy-egy vers dörömbölt híguló agyán, ilyenkor felállott, a szívbajos villamoskalauzhoz ment s felolvasta neki. A villanylámpa fénye besurrant az ágyak közé, a vízkórságos feje a fehér párnán fénykörben feküdt. Figyeltem.

„Jó uram” — kezdte az ember. Hangja tompán szájlott felém, mintha puhabelű bodzafaágakat ütögettek volna össze.

„Jó uram, nekem már fuccs! Reggelre bizonyosan

meg fogok krepálni. Jó! is van így. Arra kérem, hogy ezt a nyolcvan forintot adja oda az asszonynak, ha reggel bejön. Bizonyosan el fog jönni. Végig szaladja az összes kórházakat, míg megtudja, hogy itt vagyok és eljön. Eljön bizonyosan, mint a halál, csak hogy ez valamivel hamarabb fog érkezni. Vegye el jó uram ezt a pénzt, mert a hullamosók fogják elszedni, vagy a kedves testvérek és koporsót meg szemfedeleket vesznek rajta.”

Átnyújtotta hozzám zsiros borjúbőr tárcáját és kért, hogy olvassam meg a pénzt.

Bejött az orvos és utána Anna testvér. A vízkórságos ágyához léptek. Az orvos lehúzta róla a takarót. „Na mi az barátom?” — kérdezte s hangjában a mesterség szólása alól kicsengett a szájalom. Az ember egy szót sem szólt. Mereven nézett a szemben levő faira, árnyékok suhantak el szeme előtt, nem is gondolt az orvossal, a kórházzal, valahol messze járt tőlük.

Puffadt lábai és hasa mint romhalmaz feküdtek a kemény lenlepedőn. Inge szétvált szőrös mellén, mely zihált, mint megrepedt kovácsfújtató s vékony vércsík vont rajta pirosuló patakocskát.

A vér, mely máskor megborzasztott, most mint valami elevenség, mint az élet szimbóluma ülte meg ennek a romembernek húsát.

Az orvos odanézett, félrehúzta a beleg ingét, felkapta a fejét: „Hiszen ezt az embert meglőtték!” — fordult Anna testvérhez.

„Barátom, barátom! Mi történt magával? Valaki bántotta? Hát beszéljen ember!”

A vízkórságos sóhajtott:

„Ne fáradjon doktor úr, én löttem magamba. Nem csinált nagy kárt. Rossz helyre ment a golyó.”

A doktor kifelé indult. Anna testvérnek utasításokat adott.

„Ha megmarad az ember reggelig, Mezey professor meg fogja operálni. A lövés nem veszélyes.”

Csöndesség borult a szobára. Eloltották a lámpát, Dusán megpattintotta az ablakot egy ujjnyílásnyira, leült a székre s a résen át kifújta a cigaretta füstjét. Közben hozám fordult és gyónt. A múlt nyárnak minden stiklijét elmesélte. Az óralopások, ligeti verekedések Dusán képzeletében hőstettekké izmosodtak s láttam, ahogy beszívja a liget levegőjét, már a jövő nyár kalandjaira gondol.

A hold a Hungária-körút felett tolt fel képét az égre, bevilágított ablakunkon s különös, reszkető fénycsabásokat vetett a falakra, a gyapjú takarókra s a padló színes kockáira.

Becker, az agyalágyult nyomdász már egy órája imádkozott. Hallottam néha hosszas sóhajtásait, néha megpihent s ilyenkor olvadó agyának minden erejével Anna testvérré gondolt. Öt éven át minden télen lakója volt ennek a kórháznak s a Biblia másolásán kívül szétfolyó idegeinek egyetlen érzése élt még tudatosan: szerette Anna testvért.

A kórházi szoba szerencsétlen élete a levegőben muzsikált, torz zenéjéhez örületes árnyakat játszott a holdvilág. Agyamra reánehezdedett valami nem e világból való sustorgás.

A vízkórságos megmozdult, reám meresztette szemeit és megszólalt.

„Meg akarok halni. Elég volt! Érti, elég volt!”

Szavai úgy estek reám, mint nehéz kövek. Fáztam.

„Dusán, Dusán!”— kiáltottam át a másik ágyba.

Dusán felugrott, leült ágyam szélére. A betegre mutattam.

„Vége” suttogta a kikiáltó.

A vízkórságos kiegyenesedett az ágyban, nyakát hátraszegezte és hörgött.

„A szívére megy a víz” — magyarázta Dusán.

Megfogtam kezét s úgy ültünk ott ketten, mint sivatag tengeren két hajótörött egy szál deszkán. A hold sugarai már az ablak párkányába ütköztek, a vízkórságos felkapta fejét, a fény után nézett, szemei kitágultak, mintha valamit keresnének. A hold eltűnt. Az ember felhörgött mintha búcsút trombitálna az életnek elhasznált, repedt trombitán, feje zuhant a párnára, lábai súrolták az érdes lepedőt. Csend. Az eszem kapkod valami után, de nem éri el. Dusán az ajtóhoz megy. A folyosó végén ül a szolga és pipázik. A ligeti kikiáltó szól: „A vízkórságos meghalt!”

„ÉDES JÓ ISTENEM — HOL VAGY?”

Felvette a poharat és ivott. Valami különös íz sikamlótí végig a torkán, felszívárgott az agyába, aztán leszállt a mellébe. Tisztán érezte az utat, amit megtett ez a fanyarság, mely különválva a bortól, mint valami fizikailag megfogható test mászkált benne. Dühösen nézett maga elé az üres pohárba, kezével szeretett volna a fejébe nyúlni és torkába vájni, kaparni, hogy eltávolítsa azt az átkozott, borzongató szorongást. Ilyenkor vívta meg mindennap azt a keserves harcot, melyből mindig sárig megverve hempergett ki.

Még csak egy pohárral! Még csak eggyel! A mélybeugrás elszánásával még csak egyszer felhajtani a poharat, — aztán elszáll az ellenség, az agyban nem mászkál idegesen valami izgatott hangya, nem ugrik fejest a szívbe, valahol egy sötét zugban meglapul, magával viszi ezt a nyugtalanságot, mely mint a nyomorúság cserzőleve ömlik el a testen.

Töltött. Az az undok hangya bekapaszkodott agyában egy sejtbe, belemarta gyalázatos rágóit, hintázott a nyomorult, ütögette a koponyáját belülről, a nagy kínnal becsukott ajtókat kirugdosta és — itt a feleség nézett ki agyonsírt szemmel, ott a gyermek nyávogott és minden nyilason a leromlott, megcsúfolt létezés vigyorgott ki. Na most! Inni kell! Le kell önteni azt az átkozott bogarat! Zuhé! Csak rá a bort! Dögöljön meg a kutya!

Behunyta szemét, leeresztette a poharat, lábait elnyújtotta az asztal alatt. Hát persze! Hiszen csak ez kellett! Minek is kell ezen gondolkozni? Az a csúf bogár csendesesen, valami érthetetlen, alig hallható cirrénssel elszunnyad. A nyomorúságnak, ennek az életpácoló, iszonyatos tímárműhelynek savanyú szaga valahol kisurran a testből. Az asszony nyugodtan alszik, a gyermek mellette piheg — rendben van minden! Rendben van! Hát persze, hogy rendben! Hogy is lenne másképpen? Azt a teremtésit! „Hát milyen ember vagyok én?”

Kétfelé simította fekete bajuszát, a mennyezetre nézett, mely szépiaszínre füstölt meztelen angyalaival, stilizált virágaival borította be a helyiséget, aztán töltött és megint ivott.

Egész kellemes kis hely ez — gondolta s könnyűnek érezte magát. Az előbb még ránehezedett a távoli asztalok fölött gomolygó füst, most hirtelen úgy tetszett, mintha könnyű szél lebbent volna s nyomában áthatóan tiszta és világos maradt minden. A cigányokra nézett, kik valami nézeteltérést intéztek el maguk között s temperamentumosan hadonásztak. Az egyik kontrás nem vett részt a vitában, öregesen szopogatta egy háromnapos papírshipkából a szagot. Arra az időre gondolt, mikor még másodprimás volt és elkomolyodva figyelte a távoli asztalnál magában ülő urat. „Ebbe is beleesett a nyű — dűnnyögte — hogy minden éjjel itt van.” Azelőtt csak banketteken, nagy bálokon találkoztak s azzal a respektussal nézte ezt a markáns szépségű, barna férfit, amivel a cigányok akaratlanul is tisztelik a szolid embereket.

A másik észrevette s intett neki. Az üres shipka fogta meg figyelmét, szólt a pincérnek s mire a cigány odaért, már a szívar is ott volt. Megveregette a kontrás

vállát, poharat adott neki, megkínálta borral s a szívart a szájába dugta.

Fiatalemberek jöttek. A hideg látható pászmában csapott be az ajtón, kissé megborzongatta, de láрма kezdődött, a cigányok hangolás nélkül ráhúztak egy nótát, a kontrás futott a bandához. Az új társaság hangosan üdvözölte őt s kérdés nélkül asztalához telepedett. Örvendett nekik és a hangulatnak, mit magukkal hoztak.

A kasszából kijött a kisasszony, erős, szép szőke leány, alig púderezve, üdén, mint akit nem viselt még agyon a szomorú mesterség.

„Ülj ide Jolán” — kiáltott neki az egyik fiatalember s a leány egy pillanatig sem kérte magát, a tulajdonos kinézett a konyhából: — „Jó bolt lesz” — motyogta s egy mocskos szolgálónak odaszólt, hogy friss kávénak tegyen fel vizet. A rendőrbiztos nézett be az ajtón, mikor meglátta a helyzetet, benyitott és leült. Erre a napra megkeresi a magáét. Nem is akarta észrevenni, hogy a kisasszony asztalnál ül, „az ember nem ügyelhet minden kicsiségre”.

Így mentek neki az éjszakának. Pezsgő került az asztalra, a cigányok közeljöttek s a primas a lány nótáját húzta.

Mégegyszer belehasított valami a fejébe. Maga elé meredt és egy pontot keresett, amibe megkapaszkodjék. Sötét, bántó film pergett örült gyorsasággal az agyában, a képek összekavarogtak, megállottak, megint tovarohantak. Atkozott keserűség fogta el. Úgy érezte, hogy ő már nem is ember, árnyék-kép csak, melyet értelmetlen gépezet lökdös ide-oda egy előre kiszabott lepedőn, s oda van ragadva, mint lepke a víztükörhöz, s hiába minden vergődés: „Innen nem szabadulsz ma-

gadtól!” De hát nincs erő, ami felemelje a pállott felütről? Mintha tisztulna a kép, a film nem ugrál oly veszettül. Igen-igen! „Ki fogok menni! Elmegyek Magyarországra!”

Mint a tiszta bizonyosságba, úgy ereszkedett bele ebbe a gondolatba. Hónapok óta nem kapott már fizetést; mióta kitéték hivatalából, valami nagy várakozásból élt, félig álomban. Az előkelő állás, a hatáskör, mely éveken át összeforrott személyével, egy darabig még tekintélyt adott alakjának, aztán — a világ egészen a másik oldalára fordult, az élelmesek bebiztosították már magukat, az álmodókra pedig úgy néztek az emberek, mint a régi világból ki-kibukkanó álmokra.

A nyugodt jólét külsőségei új pénzesekhez vándoroltak lakásából, az állandó bizonytalanság valami lázas feszültséget lopott testébe-lelkébe s önmaga elől futott, menekült mindig az éjszakába, hejehujázó emberek közé, boros eltompulásba. Úgy érezte mindig, hogy mennie kell, mennie megállás nélkül; valahol vár a csoda, melynek vele történnie kell. A felesége tiszta szemmel és kétségbeesetten rázta a vállát: „Ember, ébredj! Hova megyünk? Mi lesz velünk?” Ő pedig meneküli, futott előle, futott az egész világ elől és elbujt önmagában.

Most, mint a tengert látó ember, szerette volna összecsapni a kezét: „Itt van! Megvan! El fogunk menni!” Úgy érezte, hogy máris mennie kéne. Legalább innen. De nem, nem! Most mégsem lehet. Az aszszony fájdalmas mosollyal nézne rá. Oly későn van, felesége halkán és szomorúan mondaná el százezredszer: „Oh Istenem, milyen másképen volt eddig!” Hát másképen lesz ezután is! Másképen! Erőt érzett magában, elhatározottságot, jó kedve lett.

„No hát lássam, milyen legények vagytok?” A fiatal emberek töltöttek, koccintottak. Egy hajtásra itta ki a pezsgőt, töltött és ivott magában, soronkívül, előreszaladva.

Csak úgy véletlenül kezdett bele a cigány egy régi nótájába. Fiatalos, derűs éjszakáinak emléke csapott feléje a könnyű múltból. Elérzékenyült, dúdolni kezdett, a primás hozzáhajolt — „piano-piano” intette a bandának. A muzsika gátját szakította a szív melege elé fagyott nyomorúság-torlasznak; nem is látott semmit, csak régi magát s hajdani énje felé eresztette ki hangját.

A múltjának énekelt, mint váratlanul megpillantott régi szerelmesnek, ki az időn át változatlanul őrizte meg egykori szépségét.

A kiforrott élet dalolt belőle, s a kissé még „nyers” fiúk megilletődve hallgatták. A leány hátradőlt székében s hintázott a férfibaritonon. Megfogta ennek a szép, nagy embernek a szomorúsága, odahúzódott mellé, lehajtotta fejét az asztalra és sírt. Megmarkolta szegénynek szívét valami végtelen sóvárgás a soha vissza nem hozható múlt után, mely egy óra, talán egy pillanat alatt fordult számára a változhatatlan, a keserves és halálig tartó jelenné.

— A cimbalmos felszimatolt hosszú vékony orrával, — „elég ebből” — gondolta s bolondul rácsapott a húrokra. Valami divatos városi „népdal”-ba kezdett, s a fiúk egyszerre ordították: „Három kupa maléliszt, maléliszt...”

Kisvárosi tivornyába roskadtak; egy óra múlva, ahány cigány annyifelé hegedült, mindenki magának énekelt, a leányt — ki egyedül maradt józan — mindenik magának akarta.

A fiatalokban tombolt a zöld életvágy, azt sem

tudták, mit csináljanak vele. A „húros” kávéfőző leányról is lemosta már a bor a piszkot és rossz szagot s a kávé s félrehúzódott, hogy ne lásson semmit.

— Jolán és ő csendesen diskuráltak. A férfi állandóan ivott, részeg volt már, de nem kiabált, nem tombolt, csak a szomorú gondolatok szunnyadtak el benne s valami köddel vonta be agyát az ital, melyen keresztül úgy látta: minden jó! van, ahogy van.

A leány haza akart menni, csak az emeleten lakott, könnyen elszökhetett volna a társaságtól, de óh, egyedül menni nem akart. És ma úgy érezte, nem a mesterség bontja ki benne a vágyakat.

Valami mozdult szívében, amit ezeknél a szerencsétleneknél néhány pénzdarab akarva, nem akarva tova-mos és nagyon-nagyon *vágyott* e férfi után.

Megfogta kezét, szemébe nézett s úgy suttopta: „Jere hozzám, jere hozzám!” Kisurrant és várt. A férfi felállott és utána ment. A fiatalok csak később vették észre, hogy eltűntek, dühösek voltak, trágárságokat mondtak és még sokáig hallatszott fel az emeletre tomboló lármájuk.

A meredek lépcsőn sötétség feküdt, egy'ablak ki volt törve, azon besüvített a szél és havat sodort rájuk. A kis szobában tüzet gyújtott a leány, pár perc múlva meleg lett. Cigaretta s likőrt tett a férfi elé, átölelte a nyakát s csakhogy szóljon valamit: „Úgy-e nem fázol” — kérdezte. Az mereven nézett maga elé, a sötét film megint peregni kezdett. „Igyál” — kérte a leány, — „igyál”. Töltött és ő is ivott, gyorsan-gyorsan, több pohárral egymásután. A kis kályha csakúgy tüzelt, finom cigarettafüst kavargott a levegőben, a leány teste forrón izzott. Derekéra fonta karját, nem látott semmit, nem tudott semmit; a vad, puszta férfivágy kigyúlt benne.

A leány a ruhaszekrényhez ment, a hátranyitott ajtót spanyolfalnak használta s mindent ledobott magiról. Vörös selyem pongyolát vett fel, össze sem fűzte magán s a férfi mellé ült. Aztán ráfonódott és marta, elborította utálatos, követelő szerelmével...

— Felriadt és borzongott. Feje nehéz volt és egy tiszta gondolatot nem tudott kisajtolni belőle. A leány elaludt mélyen s kielégíetlen; rá sem nézett, kilépett az ajtón. A lépcsőn botorkálva ment le, csontig érő szél süvöltött, de nem érezte. Egy ablakráma, melyből az üveg legalább tíz éve kitörött, nagy csattanással vágódott be. Mintha a fejéhez csaptak volna valamit. Kábultan keringett egy gondolat az agyában: „Ne bántatok, minden jól lesz, minden jól lesz!” Nem tudta, hogy mi volt rosszul, mi lesz jól, csak szavak ütögettek egymást, üresen kongtak benne, tartalmuk elmerült a részegségben. A sötét kapualjából kilépett az utcára s megindult hazafelé. A járda fagyos hóval csúszott el lábai alól, a gázlámpák mint ismeretlen szörnyek pislogtak. Az egyik mellett megcsúszott, belefogódzott és megállott. Mellette egy fekete tömeg kuporgott a földön. Csudálkozott, valamit kiáltott, maga sem tudta, hogy mit. A feketeség megmozdult és csuklott — csuklott, mint a zápor. A hosszúorrú cimbalmos volt, elázva a földig, a hangra felugrott — ismét megmenekült a megfagyástól. A részegségben is praxisa volt. Megismerte az urat. „Jöjjön nagyságos úr, hazakísérem” — mondta s közbe csuklott megszakítás nélkül. A két részeg megindult, a cigány csuklott és beszélt, a másik hallgatott és bántotta a hang. Valami motoszkált a fejében: „így, így volna jó! Ez a cigány benne van, benne született, benne fog meghalni, talán valami nagy baj lenne abból, ha nem így dolgoznék vele az élet!?”

És ő? Valami megmarkolta a szívét. Hova megy ő részegen, ezzel a részeg cigánnyal?

— A hálósobában égett az éjjeli láng. Megroskadt a lába, mintha templomba lépett volna. Felesége még aludt, a gyermek odafúrta kis fejét nyakához és édesen szuszogott. Megbotlott egy székben. A meleg lehúzta fejét, őrült iramban forgott vele az egész világ. Az ágyhoz lépett és elvágódott rajta. Az asszony felriadt. „Istenem! Oh mi van veled, mi van veled?!” A férfi meg se moccant, a tompa részegség beburkolta s öntudatlanul hevert. Szegény asszony el sem képzelte, hogy ura annyira részeg lehet. Sírt-sírt s hogy a férfi még mindig nem mozdult, úgy gondolta: „óh ez szívtelenség” s hangosan zokogott. Az ember megmozdult. Egy hang ordította a fejében: csendet, csendet, és ő is utána kiáltotta: „Csendet, csendet”. A zokogás tovább harsogott fülébe. „Ej! Nem akarom hallani, nem fogom hallani! Aludni, aludni, nem tudni semmiről.” Megy-megy vele az ágy, susterog valami, mint a varjak szárnya, mikor havazás előtt ezrével szállnak a torony körül. Mi ez? „Ne vágd az agyamat, ne vágd”—azt hiszi, hogy ordítja ezt, pedig ajkát fogja a részegség, egy hang sem jön ki rajta. „Megőrülök! Megállj! Megállj! Mit akarsz! A szívemet akarod átszúrni, minden hang egy kés. Értsd meg: Rendbe jön minden. Esküszöm. Ne sírj! Ne sírj!” És minden szó ott hal el a fogai mögött. Az asszony a gyermekre néz, kínoosan vergődve sír.

A nagy férfitestet egyet fordul. A fejében örületes düh kavarg és bömböl, mint megveszett bivaly. „Meg akarsz ölni! Mit akarsz? Nem, nem hagyom magam!” Kezeit kinyújtja, megfogja az asszonyt. Egy szó nem hallszik. Nyakára fonja ujjait, az asszony iszonyút

sikolt. Két görcsös tenyér szorítja a gyenge húst. A félhomályban az ágyak végén már vigyorog az öntudatlan bűn s a rettenetes irtózat. Az asszony hörög, kezei az élet vad ösztönével hadonásznak, véresre kaparják a férfi arcát. Az ki sem nyitja szemét. Szorítása mind erősebb, a világ forog-forog örülten vele, valamibe meg kell kapaszkodnia, hogy fel ne dőljön. Az asszony elnyújtja lábait, szemei fehérjükkal felfelé fordulnak, még egyszer látja a gyermeket és férje arcát, aztán indul-indul az ismeretlen világba. Az ember megnyugszik. „No úgy-e?! Hát megértettél? Ne búsulj! Rendbe jön minden!” Keze megenyhül és gyengéden fekszik az asszony mellére. A gyermek álmodik, mosolyog, semmit sem tud arról, hogy milyen borzalmas díszleteket tologat életébe az élet, a rettenetes rendező. Kicsiny keze odaér anyja arcához. Az már a küszöbön van, de simogatására visszanez lelkével egy pillanat milliomodrészéig. Nem fáj semmi, ezalatt mindenkinek meg is bocsát s még van ideje visszaszólni azon a hangon, amit csak lelkek hallanak: „Édes jó Istenem, hol vagy, — hol vagy?!” Aztán átlép a küszöbön.

BARÁTOM ÉS A HERCEGNŐ

Drága barátom, a kalandor, akkor a Meteor szállodának egy padlásszobájában lakott. Ablakából ellátott egész a Dohány-utcai zsidó templomig, hajnalban végignézte az Árpád-kávéház előtt ácsorgó nőket s büszke volt reá, hogy egész Budapesten nem sok ember van, kihez hamarabb besüt a nap, mint őhozzá.

A hallban láttam meg őt. A lift mellé húzódott s a homályból sötéten és titokzatosan nézett a lépcsőn felfelé haladó elegáns hölgy után. A kanyarodónál a nő félve visszapillantott reá. Gyönyörű, szolid és vidéki asszony volt. Isten tudja, hogy tévedt ebbe a szállodába.

A kalandor, drága barátom, megsimította csodaszép fekete bajuszát, kilépett a homályból és meglátott engem.

Valami fájdalmas vonás ült a szája szélén, tudtam már bizonyosan, hogy ma nem ebédelt. Gyönyörű arany cigarettatárcából, mit spanyol grófnőtől kapott egy nizzai hét emlékéül, valódi egyiptomival kínált.

Szobámba mentünk, csöngettem a pincérnek. Drága barátom elterült a sezlongon, megkapta az élettől, amire ebben a pillanatban szüksége volt. Szép barna szemei hálásan néztek reám, örvendett a tiszta falaknak, a ruganyos heverőnek, az ablakon besütő napsugárnak, az üvegen zümmögő légynek, a levegőnek, a cigaretta illatos füstjének — mindennek. Azt hiszem, a kalandornak abban volt élete titka, hogy mindennek

örvendett. Voltak rideg és savanyú emberek, kik azt mondták, hogy istentelen, léha és semmirevaló, de én láttam, hogy ártatlan, lelke meleg és gondnélküli, mint a rózsaszínbőrű gyermekeké.

A szíve gyökerére húzott drága barátom egy sóhaj-tásnyi füstöt és beszélni kezdett.

— „Barátom, az élet, az élet! Óh tíz esztendővel ezelőtt! Párizsban voltam, a Montmartreon csavarogtam minden nap, sikátorok lépcsőin lépegettem egy-egy gyönyörű boka után, amilyent a világon csak Párizs utcáin lehet látni.

Novellákat és apró cikkeket küldtem Pestre s hetenként vártam a lapoktól gyengén szivárgó pénzeket, melyek néha alaposan késtek. Ilyenkor a penzióból el-eltüntem, otthagya galléraitam és nyakkendőimet Josefine mamának zálogul.

Egy ilyen késedelmes pénzküldemény előtt elhatároztam, hogy este Jenőnél fogok lefeküdni. Havas tereken járkáltam, keserű volt a levegő, mit beszívtam, a gázlángok sunyin pislogtak, a hó nagy, puha pelyhekben szálldogált, néha a szél elkapott beiőie egy csomót és mint rongyos fehér kendőt sodorta a lámpák körül.

Felmentem Jenőhöz. Tudtam, hogy csak hajnalban fog hazakerülni, addig egy művész-kávéházban ül, csudálatos nőekkel és borzas férfiakkal disputál, kik márványasztalokra rajzolnak ceruzával s absinttel mossák el a skizzeket.

Cigaretára gyűjtöttem, a díványra dobáltam télikabátomat, a Jenő ágyterítójét és minden, erre a célra alkalmas ruhadarabot. A cigaretta csonkig égett, eloltottam a villanyt és bebújtam a ruhadombba. Fejem lehúztam egy kabát alá, éreztem lélekzetem melegét. Elaludtam.

Ajtócsapkodást halottam, a fal mögött időnként felhörgött a vízvezeték csöve, mintha embert fojtogatnának a szomszédszobában. Kicsit vacogtam is, karjaim megvoltak gémberedve. Lerúgtam magamról a ruhahalmot s felültem a díványon. A háztetőn már napsugarak siklottak végig, a hidegben hőszilánkok sziporkáztak.

Istenem! Kerekre nyitottam szemem, mint a csudát látó gyermek. Jenő ágyán egy nő ült. Borzas haja, mint szőke zuhatag omlott meztelen vállaira, melle kikandikált a csipkés ing alól. Kezében harisnyáját tartotta, egyik lábát felhúzta az ágy szélére, isteni combja világított, mint a gonddal csiszolt elefántcsont.

Azt gondoltam, hogy álmodom. Önkénytelenül leejtettem fejem a dívány kemény karjára, behunytam szemem.

Csak egy pillanat, csengő kacagás csilingelt felém.

Már az ágy előtt állt, hosszú kabát burkolta be meleg testét, csak bokája és keskeny lábfejei fehérlettek a szőnyegen.

Kacagott, kacagott, míg végre megkérdezte: „Hát maga hogy került ide?”

„Bocsánat — feleltem — ezt én több joggal kérdezhetném, mert először én jöttem a szobába.”

„Az lehet, — mondotta — tényleg gondoltam az éjjel, mi a csodának van ezen a díványon ekkora halom ruha.” Reánéztünk éjjeli barlangomra s mosolyogtunk mindketten.

Már eltűnt zavarom, hozzáléptem és bemutatkoztam. „Oh hiszen maga a Jenő barátja” -- mondotta ő s piros, nedves ajkai között megvillantak erős, szép fogai.

Már bódultam, barátom, megfogtam kezét és közeledtem hozzá. Komolyan, de minden felindulás nélkül mondta: „Eressze el a kezem”. Volt valami az arcában,

a szeme szögletében, a hangjában, azonnal engedelmessé lettem. S mintha semmi sem történt volna, mintha finom szalonban száz ember között volnánk, leült egy székre s mesélni kezdett. A szavak édesen és mégis határozottan jöttek ki a szájából. Cigaretára gyújtott és a füstöt mindig bal lábfejeére fújta, melyen keskeny kék erek lüktetése látszott át a finom, fehér bőrön.

Orosz diákkisasszony volt. Jenővei egy műterembe jártak festeni és együtt voltak egész nap. Este művész-kávéházakba húzódtak be s míg örült vitatkozások folytak megváltó művészi irányokról, ő a Jenő koromfekete, fényes haját simogatta, túrta hosszú, ideges ujjával a homlokára és vissza.

Oroszországból már évek óta jöttek el. Csak sejteni lehetett, hogy muszáj volt jönniök. Az apja félbolondja volt annak a gondolatnak, hogy régi birtokait visszakapja és az összes európai orosz követségeket rendre házalta ebben az ügyben. Ekkor éppen Londonban volt, honnan rapszodikus leveleket küldözgetett időnként leányának.

Engem már nem érdekelt semmi, csak azt szerettem volna tudni, szeretője volt-e ez a leány Jenőnek, vagy nem? Ő nem beszélt erről, de én az ágyában találtam. Kiiiönben Isten tudja! Jenő két napja útban van Magyarország felé, talán már hazafelé tart, most prüszkölnék az apja szürkéi át vele a Maroshídon. Ilyen embereknél semmit sem lehet tudni. Művészek — művészek! Képesek arra, hogy szomszédos ágyakban aludjanak és — lehet, hogy Eszter szűz.

Eszternek hívták. Csudálkoztam, hogy Oroszországban ezt a par excellence zsidó nevet kapta, ami nem is illett szőkeségéhez.

Ettől a naptól kezdve nem váltam meg tőle.

Csodálatos melegség, anyás cirógatás volt a keze mozgásában, a szeme simogatásában és éreztem, hogy hálás nekem ő is, hogy van valakije. Nem kellett egyedül járnia a népes boulevardokat s a Quartier Latein sikátorait. Barátot kapott, magához illőt, a festő után író. Meg tudta bennem becstülni a bohémet, kiről látszott, hogy imádom, de értékelni tudom szépségét és kínosan titkolt, de ezerszer kilátszó leányszemérmességét.

Nem is tudom — hogy volt, mi történt. Egyszer odabujt hozzám. Ha behunyam szemem, most is látom karjának hajlását, érzem, hogy itt lebeg illata.”

A kalandor elnyúlt a heverőn, két karjába temette arcát is hallgatóit a drága barátom.

Előre nézett az eljövendő évekbe, érezte, hogy egyszer megrokkann feszülő lábszára, ráncok lopakodnak szép szeme alá, kiszárad piros és kívánatos, mohó férfiszája. Megborzongott és sóhajtott: „Az élet ezerszer levágott, ezerszer keltem fel, csodálatosan szép nőket, surranó lágyságú leánykákat, rohanó vérű leányokat, érett, mohó asszonyokat, szentimentális Madonnákat, szürkülő, festett, haragosszájú öregasszonyokat kellett szeretnem.

A szeretés volt a sorsom. Szerettem egyszálingeseket, gyémántos gazdagokat, szerettem koldusan és szerettem gazdagon.

De Eszter — barátom, Eszter csak egy volt. Eszter ott csillog nekem mindig a montecarlói villany fényében, ott libeg szőke haja a Dob-utcai poros lámpa üvege körül, utánam jön egész életemen át.

Rövid ideig tartott. Egyszer valami bolondság történt. Az apja mehetett vissza Oroszországba. Úgy jött Párizsba a leánya után, mint akármelyik más félbolond orosz herceg. Eszter itthagya ecsetjeit, megkezdett képeit és elment haza hercegnőnek.

Még utoljára reám terítette csudás haját, mosolygott — mosolygott és azt mondotta: „Menjen barátom haza maga is Magyarországra.”

Istenem! Tíz esztendővel ezelőtt: Oit hagytam Párizst, magammal hoztam az Eszter hajának illatát s mindennap meghallgattam a kövér és suta főbíróué előadásait a boldog házasségről három hónapon át. És mi minden történt azóta?!

És most itt vagyok, de a padlásszoba ablaka messze tájakra mutat!”

A kalandor, drága barátom, megölelt és távozott. Másnap már nem találtam a szállodában.

EGY ESTEM A VIOLÁBAN

Csepergős tavaszi estén léptem be a Violába, Vacsorát rendeltem s leültem egy asztalhoz. A kályhában dudorászott a tűz, egy-egy darab vizes fa valósággal vinnyogott a lángok között. A kemence egyik oldalán Táki feküdt, egy húszesztendős patkányfogó kutya. Összekarmolt orrát bedugta a fáskosár mellé s minden szusszanásával kis porfelhőt vert fel, mely a lángtói rózsaszínre festve tűnt el a kemenceajtó két nyilasán.

A középső bolthajtásról két hatalmas petróleumlámpa csüngött le, rózsaszínű papírral volt bevonva az ernyőjük, ha az ajtó nyílt, kissé himbálóztak s a virággirlandokkal befestett falakra fantasztikus árnyékokot vetettek.

Végignéztem az asztalokat. A kerek, zöld posztóval bevont kártyaasztalnál négyen ültek. Két hatalmas természetű úriember, egyikén zöld selyem mellény piros gombokkal, másikon piros, fekete gombokkal. A harmadik ötven felé hajló, sárga bajuszú ember volt, fehér mellénnyel, gyönyörűen vasalt ingmell villogott rajta, finom fehér kezein gyakran nézte a gyűrűket s egy hatalmas zöldkövű pecsétgyűrűt forgatott jobbkeze mutatóujján. A negyedik, egészen fiatal legényke, székét hintáztatta. Háromdecis üvegekből szép, arany színű bort ittak.

A vendéglős: Viola bácsi, ki-bejárt az ajtón, megsimogatta szürke kecskeszakállát s rendelkezett a pincéreknek. A kasszában fiatal, barna leány ült, üde és kedves; általában az egész vendéglő meleg és barátságos hely volt.

A sárga bajuszú úr a két selyem mellényesnek magyarázott. Úgy látszik állandó témája lehetett ez: még meg nem született gyermekéről beszélt. Nagyon-nagyon várhatta szegény a kis fiút, vagy talán egy csöpp leánykával is megelégedett volna, A piros lājbis úr simogatta fekete bajuszát, kacagott, vastag, piros ajkai közül kilátszottak erős fogai.

„Az a legkönnyebb dolog” — kiáltotta hangosan, „most hazamész”, odahajolt a szőke úrhoz, suttogott neki, mindnyájan huncutul mosolyogtak. „Na, érted, most hazamész s ha minden rendben van — üzensz utánam.” A két selyem mellényes tele szájjal röhögött, a fiatal ember megütközve nézett rájuk, a finom úr elsárgult. A következő pillanatban már székek emelkedtek a levegőbe, a többi vendégek kihúzódtak a kis szobába, tudták, hogy a selyemlājbisok megint bolondjukat járkák.

Nyílt az ajtó s magas, barna férfi jött be rajta. Fekete sétatotjának elefántcsontgolyó volt a végén, minden mozdulata előkelő és finom. A veszekedés megszűnt, mintha elvágták volna s a szőke úr a selyem mellényesekkel együtt távozott. Kívülről még egy darabig hallatszott lármajuk.

Felugrottam székemről. Istenem, hisz ez az ember rég nem látott barátom: a kalandor, ki ebben az időben közbecsülésben álló férfiú volt Kisvárosban. Komoly barkót viselt, a bajuszát kipödörte. Kisvárosban ez volt a divat, mert Kőszegi alispán mindig hegyesre sodorított

bajusszal jelent meg reggel a főutcán. Barátom főként úrinőkkel foglalkozott. Rebesgették, hogy a kövéredő bárónő tünteti ki kegyeivel s ez a mende-monda meglehetősen nimbuszsal övezte fejét.

Esténként a Violához címzett vendéglőbe járt s a notabilitásokkal kalabriászt játszott. Néha nekirugaszkodtak az urak s erős ferblibe kezdtek. Ilyenkor a kis szobába mentek át.

A kalandor a kasszíros kisasszonnyal különböző huncutságokat követett el s reggelre megkoppasztotta az egész társaságot. A szegény aljegyzőket nyerni hagyta s ha valakinek eszébe jutott volna egyszer a barátom kezének jóhiszeműségét kétségbe vonni, a fiatalok keresztül mentek volna a lelkén.

Ő is észrevett engem. Leültünk asztalomhoz s beszélgetni kezdtünk. Csend volt a vendéglőben, hallatszott, hogyan csepeg az ereszcatornáról az esővíz. Kutyák ugattak az utcán s késői járókelők beszélgettek.

„Barátom, jó itt az élet. Úgy telnek a napok, mintha örökösen pompás ebéd után egy méhes megnyugtató zümmögését hallgatnám. Az emberek kicsinyesek és jók, engem nem értenek s ebben van az erőm, míg itt vagyok közöttük. Alkalmazkodom megrögzött külső szokásaikhoz, tisztelem előítéleteiket, de van az életemben valami örökös sorsomból, ami feléje helyez ezeknek a nyugodtan emésztő embereknek. A vendéglő kedves és nyugodt. Nem találsz az országban még öt ilyen helyet. Mikor a kapubolt alá lépek, mindig várom, hogy a lépcsőn, a pislogó petróleumlámpától megvilágítva, krinolinós dámák és lilafrakkos urak fognak velem szembejönni. Viola bácsinak párja már csak mesében van és nézd meg, a kasszában a leány olyan, mintha levendulaszagú bidermájer kisasszony ülne ott. Meg kell

vallanom, hogy engem ajándékozott meg szerelmével s bár ez itt titok, jól esik neked elmondanom.

Bizonyos okok miatt a bárónét kell küüntetnem, de elárulhatom, hogy ő nem nyújthatja szerelemben azt, amit ez a leány.

Nem titkolhatom el előted, hogy vonzalmat érzek iránta, mely régi időkből származó emlékből táplálkozik.”

A kalandor töltött az illatos muskotályból, derűsen nézett reám és folytatta.

„Nagyon rég volt barátom. Alig multam még húszéves és hanyódtam az életben, mint valami gazdátlan kutya. Voltam riporter, ügyvédbojtár, másoló díjnok, magántitkár, gazdasági gyakornok és közbe-közbe semmi.

Egy ilyen üresen tátongó időben az egyik krajcáros újságban a következő apróhirdetést olvastam: „Pénztárnok állandó alkalmazásra felvétetik három forint óvadékkal. Csengeri-utca 88. III. em. 12. ajtó”

Egy pillanatig sem gondolkoztam. Télikabátom felkaptam, a legközelebbi zálogházban megszereztem a szükséges óvadékot s elindultam a Csengeri-utcába.

A terézvárosi templom lépcsőjén vak ember nyújtotta felém karját, odaadtam neki a három forintot felül minden krajcáromat.

A Csengeri-utca 88-hoz érkeztem s nekiindultam a harmadik emeletnek. Rongyos és maszatos gyermekek ugráltak a lépcsőkön s általában az egész háznak nagyon szerencsétlen kinézése volt.

A 12-es szám előtt a korláton ócska, lyukas fehérneműket libegtetett a szél, mint a nyomorúság zászlóit. Milyen pénztárnok kell ide, kérdeztem magamtól. Itt voltam már, hát beléptem.

Öreg asszony nyitott ajtót, ráncos kezein lötyögött a bőr, ezer barázda volt az arcán, de a szeme kedvesen

és mosolygósan nézett reám. Ide kell pénztárnok? Ide-ide, felelt a néni, tessék befáradni s már tuszkolt is befelé. A szobában ezeresztendős, pirosbársonnyal bevont karszékekben nagyon-nagyon öreg ember ült.

Az ablaknál egy leány varrt, halkan köszönt, de nem fordította vissza a fejét, csak dús, fekete koniyát láttam.

A néni leültetett. „Tata, tata!” kiáltott az öregnek, „itt van egy úr, aki pénztárnok akar lenni.” A vén embernek egy vonás sem mozdult meg az arcán: „Van óvadéka?” kérdezte „Van” — feleltem, „de hát szeretném tudni, hogy tulajdonképen hol az az üzlet, ahol pénztárnokra van szükség?”

„Luci!” szólt az öreg, a leány felkelt, félrehúzott valami kopott zöld függönyt és gyönyörű sárgaréz kalitkában egy hatalmas papagály tűnt elő.

Nem értettem a dolgot, de a leány már beszélni kezdett. „Kérem, aki pénztárnoknak beáll hozzánk, ezzel a madárral fog járni utcáról-utára, házról-házra. Viktor — így hívták a papagályt — szerencsecédulákat húz, egy cédulának az ára tíz krajcár, ezeket gyűjti össze a pénztárnok.” Felkacagtam. Hallatlan! Elképzelttem magam, hogy a papagállyal fogok az udvarokon állni, a gyermekek, a cselédek körém gyűlnek majd, bámulják a papagályt, én pedig kasszírozom a hatosokat. Gyerünk innen, gondoltam magamban. Ekkor a leány újra megszólalt: „Én mindig magukkal fogok menni”. Csak most néztem meg. Csodálatos szépség volt. Magas, erős és karcos, arca fehér és finom s mély barna szemeiben nagy melegség csillogott.

„Jól van, beállok” — mondtam s a néni tenyerébe leolvastam a három forintot. Fürgén szaladt le az öreg asszony a lépcsőkön, nemsokára megrakodva tért

vissza s áldomást ettünk és ittunk a sikerült megállapodás örömére.

Három hétig voltam papagályos és hidd el barátom, soha sem bántam meg. Luci életemnek egyik legszebb emléke marad. Három hét múlva fordult egyet a kerék, felkerültem, sok pénzem volt. Már nem jártunk a papagállal, otthon ültünk az én lakásomon s bolondoztunk Viktorral. Lucit egy év múlva férjhez adtam, ma kövér és kedves asszony s tudom, hogy örömmel gondol reám.

Nézd meg ezt a leányt. Szakasztott olyan, mint Luci tizenöt évvel ezelőtt. Hány nőt szerettem azóta s mikor megláttam, mégis Luci hasított a szívembe.”

A kalandor elnézett a bolthajtásokon át valahová, megfogta a kezemet és így szólt: „Furcsa az élet barátom! Engem nem tud legyűrni, mert nem állok vele soha szembe. Megyek, amerre visz. Istenem! Ki tudja hová sodor még?!”

Az ajtó előtt lármáztak. Öreg nagybögős nyomta be maga előtt a gordont, egyet-egyet pengetett a húrokon. A cigányok után a selyemlájbis urak jöttek a sárga bajszos férfival, valahol kiveszekedték magukat, összebékültek, a finom úr feleségének éjjeli zenét adtak és visszajöttek a Violába. Viola bácsi fűrgén forgolódott körülöttük, a cigány már húzta, hogy: „Ha kimegyek a temető árkába”, — a kalandor nótája volt. Összeültünk egy asztalhoz s a kisvárosi éjszaka zümmögve, kedvesen borított el mindnyájunkat.

PILLANATFELVÉTELEK

LOLI

Barátom, a kalandor eloltotta a lámpást s ledült a fülke plüsspamlagára. Cigaretája világított, mint egy tüzes skarabeus, ő pedig beszélni kezdett.

Oh Loli! — sóhajtott. Mikor tizennégy éves volt, felvette mamája budoárjának kecses lábú asztalkájáról Faublas lovag memoárjait. Megsimogatta a gyönyörű könyvet és szent áhítattal bámulta a címlapján szerelemtől ájultan fekvő nő arcát. A csudaszép japán papír a parázna hercegasszony alsóruhájáról álmodott, kéjesen zizzentek meg az aranyszegélyű lapok Loli édes kezében és szétnyíltak, mint a százezer esztendeig rejtegetett, szent misztikumokra boruló színarany ládácska fedele.

A lovag vágytól vonaglott, vékony spádéja reszketett oldalán, mert hegye a hercegnő topánkájának orrához simult. A kis divány valami ismeretlen nyelven sóhajtott, karcsú lábai rogyini készültek az izgalomtól, — oh! mert a hercegnő lába, oh! a combja, miért költők lettek öngyilkosok, hogy nem tudtak ennek a meleg ioniai oszlopocskának más nevet adni, a kéjtől részegen feküdt rajta, fehéren és vakítóan olvadt bele illatos húsa harisnyájának sárga selyem szalagjába és melegétől egy parányi rubin tüzelt a csatiján.

A lovag keze elveszett a csipkében, kabátja ujjainak fodra bágýadian omlott el a fehér bőrön s szája a hercegnő száján hevert, mint két vérpiros gránátalma a fa alatt.

Loli a könyvet visszaejtette az asztalkára s mellén a két csudás alabástrom gömböcske izzani kezdett.

Szobájában a madmoázel számtani leckéit javította, Loli elfeküdt a pamlagon, megfogta a lovag kezét, odavonta ruhájához, hol a csipkék kezdődnek és lehunyta a szemét.

Két éven át egy fekete, mélyszemű, forró leány lesbosi szerelemmel marcangolta Loli isteni testét, mely megnőtt, mint a pálma boldog Arábia oázisain és szép volt és rózsaszín volt és fehér volt és szőke volt és erős volt, csak szempillái borultak szürkés zománcú kék szemére olykor-olykor elomolva, mint bál után a megsudált brüsszeli csipkék.

Egyszer egy húszéves fiúval beszélt, ki szép volt és álmatag, mint egy régen hallott románc elmosódva visszacsengő refrénje.

Loli lehunyta szemét, a pamlagon megjelent a hercegnő elomló teste és reszketett a lovag spádéja. A fiú keze lankadtan pihent a széken, Loli reánézett, vérében a hercegasszony csipkéi fodroztak forró hullámokat és magáévá tette a fiú szerelmét, mint egy antik istenasszony.

A Duna fölött sirályok hasa villogott a napsütésben, a szigeten boldogemlékű Szent Margit leányasszony kápolnájának falai mellett egy fülemile fészket rakott, a lóversenytéren vén mágnások gukkereztek, a körutakon csudaszép zöld autó után néztek az emberek, a Lipótváros estélyein gyémántok villogtak, Ostendében a tengerben kéjesen nyúltak el a nők, a Tátrában sikoltva rodliztak, Velencében ismeretlen partneit kerestek a göndolázáshoz és — óh Loli! — Loli és a lovag keze soha meg nem váltak egymástól.

A sors választottjai váratlanul és szent megillető-

désben, mámoros álomban kapták Loli ajándékát, csudás szerelmét és mikor ébredtek, az álom már tovarebbent, hogy mást ajándékozzon meg az isteni opiummal.

Oh és én — sa kalandor hangja vonaglott — oh, majdnem meg fogtam az álmot. Valósággá markoltam már, —oh! gyalázat, elmenekült előlem — és Loli férjhez ment.

A fátjol hosszan folyt utána, szűzleányok emelték végét, egy ember ment mellette és azt hitte, hogy áldozati bárányt vezet.

A pap keze áldón nyugodott fejükön, Loli elnézett az embereken át, szeme elfelhőzött, kereste a lovag kezét, amint eltűnik az omló, engedékeny csipkékben.

MICI

A műhelyben elrontott egy szoknyát. A kisasszony pofonütötte. Sírt egyfolytában három órát és a könnyektől keserű volt a torka, mikor este a nyomorúságos, sötét lépcsőházban a negyedik emeletre lépegetett. A sovány, hosszúhajú jogász jött vele szembe s a homályos folyosón belecsipeszkedett. Reátapadt kemény húsára és belevájta ujjait formás kis mellébe. Hangtalanul lihegtek, a leány véresre karmolta a fiú csontos kezét, míg levált róla, mint a letépett, mohó pióca s aztán elégedetten és füttyörészve ment le a lépcsőn.

Mici kimosta blúzát, teát főzött és kis darab margarinos vaját kent egy szelet kenyérre, evett és varnini kezdett. Éjfélkor elálmosodott, megfájult a háta, megvetette ágyát, levetkőzött s haját kezdte befonni.

A rongyos függöny egy kis nyílásán a sovány jogász nézett be ágaskodva s megleste a szerencsétlenül sivár szoba rejtett kincsét.

Leccsavarta a lámpát, bebujt a vedlett paplan alá,

kinyújtotta édes, megkínzott, fiatal testét és már aludt is Mici.

Három éven át viaskodott mindennap a férfiakkal, kik utána lestek és reá-reácsaptak, mint éhes sakálók a sivatagba tévedt gazellára.

Teste sokszor volt forró és valami misztikumra vágyott üres vasárnap délutánokon s szíve ismeretlen nász zenéjét pityegte félve és akadozva. Egyszer csodás ouverture harsant fel benne.

Odaadta magát a megnyílt, megfejtett csodának és reákapcsolódott egy, egyetlenegy férfira síró, boldog és önfeledt odaadással.

A kisasszony a műhelyben azt mondta:

„— hát magával mi van? Nem sül le a pofája nagy hassal idejönni? Takarodjék büdös . . .”

Elment. A hídról, mint egy puha, meleg zsák omlott le, piros karton szoknyáját derekáig fellibbentette a szél. Olyan volt, mint egy stilizált pipacs. Nagyot loccsant a vízben.

Egy ember a parton kiabálni kezdett, a hídon egy vén utcaseprő letette a személtapátot, nagyot köpött — „csak nem ette meg a fene” — mondotta és lenézett a hídról.

LIA

Liának férje szeptemberben bevonult katonának — folytatta a kalandor. — Azon az estén kiültünk a ház elé. A hold az öreg nyárfa leveleit csudálatosra színezte, Lia egy kis fehér macskát tartott az ölében s a csillagokat nézte.

A parkban egy elárvult, szikkadt halastóban búcsúhangversenyt ümmögött két béka s a ház falához loppal surrant egy-egy denevér. Lia felhúzta egyik lábát az ölébe, másikkra misztikus homályban omlott térden felül

valami fehérség. A piciny macska dorombolt, Lia elmeresztette nagy-nagy fekete szemét s vékony ujjával a cica szőrében idegeskedett. Lábainál ültem, valami megmagyarázhatatlan illat borult reám, a cicára tettem kezemet és megtaláltam Lia ujjait. Otthagytá őket és átfonta kezemet, mint egy virágszirom.

Beszéltem, beszéltem, — Lia didergett, kabátommal betakartam lábait, otifeledíem kezem két csodásan faragott térde között s — ő sírt férje után és perverz kéjjel merült el szenvedésébe.

— A nyárfalevelek karcú nyele már csak bágyadtan tartotta magát a fán, a kis cica is fázósan bujt Lia ölébe, ő kéjesen szomorkodott, én mellette ültem és mintha untatott volna a vén nyárfa, a hóid, a cica és a Lia szeméből lopva áradó perverz bánat.

Táviratot hoztak. Férjét segédszolgálatra osztották be egy galíciai városba.

Lia szoknyája árkan lecsúsztatta a kis cicát, láttam, hogy két lába megfeszül, a hold szemébe sütött és elszínezte apácás szomorúságát.

Felkelt. Lassan és kéjesen, mint tavasszal a nőstény macska, megindult szobája felé. Az ajtóig kísértem, ott kezét fogtunk.

Lia számra csókolt és behúzott szobájába.

KLÁRI MÉG NEM MEGY FÉRJHEZ

A tiszteletes úr jobb lábát biztos talajra helyezte a féltényérnyi száraz helyen, bal csizmáját rázogatta jobbra-balra, mint a macska, mikor szurokba lépett.

Nézegetett ide-oda. Eszébe se jutott, hogy ezért a nagy sárért haragudni kéne. Megszokta harminc esztendeje, hogy tavasszal sár van, nyáron pedig port vernek fel a libák s a legelőről hazaballagó tehének.

Fekete Kovács Jóskáné iramodott el mellette. Egy cseppet sem kerülgette a pocsolyát. Kövér, piros lábai csak úgy cuppogtak a latyakban. Fel is precskelte a tiszteletes csizmája szárát s úgy neki ment a féloldalának, hogy az egyensúlyozó balcsizmaszár minden megfontolás nélkül ereszkedett le a bokáig érő sárba.

Úgy futtában nyelvelt visszafelé: „Aggyon Isten 'esés jó napot.

A kövér naccsás úr innét Lajosról nem tud tujébb jönni. Megakadt a hintó. Sok a nehézség benne. Menyek a felvégi tekintetes úrékhoz a bivalyakért.”

Ebből aztán a tiszteletes úr, ha csak egy kis esze volt, megérthette, hogy Lajosfalvárói jön Végh, a kövér földbirtoke, Bükkösiékhez igyekszik, de az alvégen bennrekedt a pocsolyában s Fekete Kovácsnét elszalajtott a segítségért.

Este pityizálás lesz, motyogta a tiszteletes. Meghúzta szürke bajuszát mind a két szárán s tovább mendegélt a ragadós sárban.

Bükkösiné tekintetes asszony, kijött az ebédlő ajtóba, végignézett az udvaron s a konyha felé kiáltott:

„Kati! Kati! Egy-kettő! Vágj le négy csirkét, a fehér pulykát vedd ki a ketrecből. Andrist küldd ki az úrért a Fecsegőbe, ott lesz a szántásnál, gyúrd rétes tésztát. Aztán vigyázz, nehogy megint odasüsd nekem a húst. Na, erigy! Kati, te Kati, tégy oda zsírt a nagy kék lábasba pánkónak, itt lesz a tiszteletes úr is, Juli menjen fejni.”

„Mít csinálsz te tűzrevaló? Juli, Juli te! Aki Istene van a perzselni valójának, megint a legényekkel cimborál. Nincs időd este?”

Juli ijedten ráncigálta ki magát a kerítés mellett egy legény markából. Búcsúzóul kapott egyet a farára s pirosan, mint a láng, futott a konyha felé.

A tekintetes asszony egyet fűjt, még egyszer elkiáltotta magát: „Na! Egy-kettő!”

Aztán bement az ebédlőbe.

Kövérpáros és jóságos arca nyugtalan volt. Azon gondolkozott, hogy mit mondjon a leányának.

Klári az ablaknál állott. Hallotta a lármát, a nagy csirkevadászat zenebonája összevegyült fülében a madár-csicsergéssel.

Egy pár fecske röpködött ide-oda, fehér hasuk megvillant a napsütésben, parányi rögöcskéket kaptak föl csőrükben a sárból s az eresz alatt palotát építettek maguknak.

A kerítés mellett a pipehúr már zöld szalagot húzott, a jácintok kidugták szárukat s tövüknél, mint guruló mákszemek, botorkállak össze-vissza a hangyák.

Nyugaton vöröslött az ég. A hegygerincen szántott egy ember; úgy állt ott — előtte az eke s két ló — mintha az opálos égre volna rajzolva.

Parasztok jöttek a hegyoldalokon lefelé. Az áprilisi szellőcske földszagot s ütköző búzaszálak illatát hajtotta erre és a Klári fekete hajában bújt meg.

Nyugalom lebegett a tájon, mint rózsató fölött az illat. Eltűnt a múlt, a jelen végtelennek tetszett s a jövő meglapult a csönd mögött.

A pitvarokból füst szállingózott kifelé s megprűsz-szögte a bogározó szopós borjút.

A föld, az ég s az ember örök-végtelen melódiája muzsikált a tavaszi alkony harmonikus lihegésében.

Klári szerette volna belefürösztetni lelkét a hegytől-hegyig táj bájos egyszerűségébe, de messziről gondolatok törtek elő s a dombon túlról átzengett az Élet.

Az anyja hozzálépett: „Klári, jön Végh!” „Tudom” — mondotta és sóhajtott.

Nem fájdalmasan, vagy lázasan; csak úgy ellehelle ezt a kis sóhajtást, mint örök mottóját a szívek bána-tos rezdüléseinek.

Két éve jött haza az angol kisasszonyoktól, húsz éves volt s a tekintetes asszony, ki tizenhat éves korában már férjhez ment, kétségbe volt esve, hogy a nyakán vénül.

A gyönyörű barna leány megbolondította a környék valamennyi férfiát. A szeplős segédjegyzőtől a kútfalvi báróig mind szerelmesek voltak belé s a tekintetes asszonynak nagyszerű multság volt haditerveket szőnie, hogy melyikhez adja leányát a sok udvarló közül, de mostanában már kezdett kifogyni a türelemből.

Klári mulatott a férfiakon, fölényes volt és hideg, pedig esténként, mikor magára maradt, eloltotta a lámpát s lefeküdt hűvös, hófehér ágyába, reszketett, mint egy tizenöt éves bakfis és megvonaglott, mint nyári szélben a fiatal jegenyefa.

Ilyenkor elővette szívének regényét és sírva pergette le lelkén a lapokat

Fénylőszemű, sápadt barna fiú, tanár és író sétált vele minden este az álomba. Hangja simogatott, szeme követelt s régen tett ígéreték beváltásáról suttogott drága szavakat.

Az első leánycsók visszaszállt a hegyeken, mezőkön át s ott égett mindennap annak az ajkán, aki adta.

A nagy elválás óta egy-két találkozás, szemek s kézfogások örök értelmű hangja, sok-sok levél — és Klári odakapcsolta szívét Zátonyihoz, a pesti íróhoz örökre.

A tekintetes asszony tudott valamit a dolgról, beszélt ő is Pesten az íróval, de nem sokat törődött vele. Nála a komoly ügyek ötszáz holdnál kezdődtek.

Azért mégis nyugodtabb volt, hogy már hetek óta nem jött levél Pestről.

Örökre-örökre, gondolta Klári s utána sóhajtott ennek a gondolatnak.

A feneketlen sárban tehenek cammogtak, a szél lenyomta a füstöt. Klári betette az ablakot.

„Sár-sár, sülyedek-sülyedek. Elmerülök ebbe a puha szeretetbe, ami itt körülvesz. Küzdeni! Istenem, én leány vagyok!”

Már egy hete írt Zátonyinak. Lefojtott hangon, leányos szeméremmel, de minden sorából kétségbeesetten sírt ki: „Jer, ments meg! Tereád várok!”

Válasz még nem jött. Mit is ért volna akármily hosszú írás? Klári tudta, érezte, hogy erre a levélre csak maga Zátonyi lehet a válasz s lázas kábultságban figyelte minden kocsizörgésre.

— Dani, a sánta béres kegyetlenül szidta a biva-lyokat s egy cseppet sem sajnálta tőlük a vasvillanyelet.

Vég h már kászoló dott is kifelé a kocsiból. Jóké pű

óriás volt, úgy a harmincöt körül. Olyan kövér, hogy beillett volna kanonoknak Fehérvárra, de fürge, mint egy huszárhadnagy.

„Klári fiam, Klárikám szívem, légy hozzá kedves” — suttopta a tekintetes asszony s az ezer hold szánióra és a lajosfalvi kastélyra gondolt.

Klári megint sóhajtott. Kiment anyja után a verandára s már mosolygott kedvesen s a hangja üdén csengett:

„No, maga pompásan jött idáig” kiáltotta s nevetve nézte a bivalyokat s utánuk a fényesre lakkozott, sáros úri hintót.

A tiszteletes úr kivette fekete kabátját; a sifonerajtó felső sarka el volt törve, oda gondosan visszadugta a sarokpótló forgácsot.

„Hát igazán nem jössz Róza?” kérdezte a feleségtől. „Ráérek az eljegyzésre elmenni.” „Bizony-bizony Klári férjhez megy” — szólt vissza a tiszteletes s betette az ajtót.

A vacsoránál jó hangulat volt. „Ilyen pánkot, mióta kétfelé áll a fülem, nem ettem” — lelkenedett a pap.

Ezt legelőször huszonöt esztendővel ezelőtt mondta el Bükkösiéknél s azóta átlag minden héten egyszer megismételte.

Igazat is szólt, mert a tekintetes asszony három vármegyében híres gazdasszony volt. Aztán, ha az ember olyan muskotályt iszik, aminek az illata már a pinceajtóban érzik, bizony el is mondhatja, hogy „he be jó ez a pánkó!”

Végül alázatosan és szerelmesen nézte Klárit. Igyekezett okosakat mondani, Klári kedves volt. Mosolygott, mosolygott.

Az anyjára nézett. A tekintetes asszony szeme

figyelmeztetően rándult meg. „Sülyedek-sülyedek” — gondolta magában Klári.

A tiszteletes fészkelődött. Látszott rajta, hogy *egy* tószt kívánczik ki belőle. Neki is fogott. Rezzgett az öregnek a hangja, könnyezett s a beszéd végén Klári, a fehér, gyönyörű mennyasszony, tüzes paripáktól vont gyönyörű hintón repült daliás férje melleit a lajosfalvi kastély felé.

A tekintetes asszony szemeit törülgette. Bükkösi a bajuszát rángatta. Végh meghatottan és komolyan nézett Klárára.

A leány lesütötte a szemét: „Édes jó Istenem, mi lesz itt? Mi lesz velem?” Tehetetlen leánylelke hangtalanul zokogott. szíve lázadozott. Forradalmi dal zendült fel benne.

Úgy ült ott, mint egy szobor, némán és mozdulatlanul, de szíve átsikoltott a falakon, hegyeken, ki a messzeségbe.

„Nem, nem, nem!” Istenem, tégy csudát! Nem bírom ezt tovább!

Miért nem adtál minden szerelmes szívnek ezer holdat? Nem lehet, nem tudok, nem akarok! Édes jó Istenem, könyöiülj rajtam!”

A tiszteletes utolsó szava még az asztal fölött rezzgett, — nyílt az ajtó. Oda fordultak mind. Klári tágra nyitotta szemét, mint a csudát látó gyermek. Egy fiatalember állt a küszöbön, izgalomtól sápadtan. — „Zátonyi” suttogta Klári, mint az álomból ébredő.

Végh egy falat pulykasültet tett a szájába. Elbámolt, eleresztette a villát. A falat egy darabig tartotta, aztán csörömpölve esett le a tányérjára. Becsületes tömör ezüst volt. Mindjárt kettérepesztette a porcellánt.

A tekintetes asszony felsikoltott, „Zátyoni” s a levegőbe kapott az elrepülő ezer hold után.

Klári felállt az asztaltól.

Szívében nász-zene muzsikált. Lassan odament, kezét nyújtott: „Isten hozta Zátyoni!” —

A tiszteletes csendesen mendegélt hazafelé.

Messziről vadludak gágogtak a levegőben, az alsó faluvégén már kukorékoltak a kakasok, a Kis Minya Jánosék kutyája veszettül ugatott a kapuban. Mikor a tiszteletes odaért, elhallgatott,

Otthon a lámpást az ajtóhoz tartotta, hogy könnyebben megtalálja a kilincset. Reátette kezét, de egy pillanatig még megállott.

Az ereszgerendán két fecske húzódott meg épülő fészke mellett.

Az egyik elkezdett pittyegni, a másik egy rövidet csicsergett rá.

A tiszteletes felnézett az égre, megcsóválta fejét s benyitott.

A tiszteletes asszony megmozdult a megfakult piros paplan alatt.

„Klári még nem megy férjhez” — szólt hozzá a tiszteletes úr s öt perc múlva békességesen aludt az Úr jámbor szolgája.

KARÁCSONYESTEN

Bonyhádi, a mészáros szétvetette lábait, hogy csak úgy reccsent alatta a diófaszék. Széles, kövér arca ragyogóit „a megelegedéstől s a verejtéktől, mit olykor-olykor öklével fent szét homlokán. Az asztalon párányi karácsonyfa állott, rajta néhány apró, színes gyertya s egyik ágacskáról a másikra fonódva, piros és fehér papírszalagok. A család: az asszony, egy kamasz fiú és a nagy leány, az asztal körül ültek s karácsonyi ajándékaikat mustrálgatták.

A konyhában, egy faggyúszagú inas és a szolgáló, a kályha mellett üdögéltek s friss kalácsot majszoltak. Az ajtó előtt lábtörlés, mozgolódás hallszott, előrohantak a kutyák, hangosan csitították őket, a kilincset lenyomták s beszorogtak a bellehemesek. Bonyhádiék a szobaajtóban állottak, míg elvégződött a hókusz-pókusz, a mészáros mérgesen adott valami pénzt s mikor elmentek a karácsonyi csillaggal, utánuk dörmögött: „A fene egye meg őket, kilopják az ember zsebéből a krajcárt”. Aztán rászólt az inasra: „Eredj, zárd be a kaput!”

A fiú kiszaladt. A kapunál összeütközött János bácsival. „Szerencséje van öreg, az utcán hált volna, ha nem siet!” — mondotta neki, gyorsan eltolta a reteszt s szaporán talpalt vissza a konyhába.

János bácsi, olyan hetven éves, tőporödött, fekete,

rongyos kis ember, ott állott az udvaron. Cipője lyukas volt, egyik oldalán kibuggyant belőle a mocskos kapca, megviselt szűrposztó nadrágja lötyögött sovány kis lábszárain, mindkét térdén nagy folt sötétlett. Kabátját valamikor úr viselte. Egy gomb sem volt rajta, hanem derekán spárgával átkötve igyekezett a rongyos inggel együtt, egy kis melegben tartani az öreg testét. Mici-sapka tetőzte be János bácsit, ellenzője szomorúan konyult félre s kicsapzott alóla a szürke haj a ráncos kis homlokra, mely alatt könnyesen pislogtak a fakó kékszemek.

János estefelé templomban volt. Megállott az ajtóban, a szenteltvíztartó mellett s dideregve bámult a fényben csillogó oltárra. Onnan kiballagott az állomáshoz szerencsét próbálni, hátha akad egy útításka, amit be keli hoznia a városba, de senki sem érkezett a karácsonyesti vonattal s János csalódottan ült be egy csapszékbe.

A korcsmáros gyermekei angyalt vártak a szobában, be-benézett az üzletből ő is közéjük s magával hozott mindig a kis, füstös pálinkamérésbe egy-egy^ kis karácsonyi melegséget. Ételt adott Jánosnak, egyetlen vendégének a szent estén s nem sajnálta tőle a bort. Az öreg evett-ivott s a korcsmáros ez egyszer komolyan, üzleti nyereségként számolta el a János bácsi fizetségét. Az öreg szaporán ismételte: „Isten fizesse meg, Isten fizesse meg!”

Záráskor kitámolygott János és elindult hazafelé. Erősen melege volt, ide-oda ténfergett a járdán; nagyon sokat ivott.

— Mikor az inas betette a konyhaajtót, János is lakása felé tartott. Az udvar végében volt egy elhagyott disznóól, évek óta ebben lakott az öreg. Nyáron ár-

nyékos hely, télen, jól kitömve szalmával-szénával, nem fagy meg benne az ember.

Isteni éjszaka borult a földre. A csillagok oly tündöklően ragyogtak a hideg űrön át, mintha az eszme születésétől izzának.

A hold fénylőn lebegett az égen s a fehér óra árnyékot vetett egy bagoly puha, hangtalan röpte. A házak falán s az emberek lelkén kopogtatott a világon elömlő jószág s voltak boldogok, egy páran e csillagon, kik megnyitották előtte szívüket.

— János félrehúzta az ól ajtaját s bemászott. Sapkáját levette fejről, kabátját kioldotta, csak úgy tüzelt öreg teste. Végig feküdt a szalmán, de az ajtót, melyet máskor gondosan becsukott maga után s réseibe szalmát gyúrt, most nyitva hagyta. A szakadozott szőnyeget, melyet takarónak használt, nem méltatta figyelemre. Öreg, ütött-kopott, töpörödött szíve ünnepeim akart, karácsonyestét kívánt ülni. A disznóól keskeny homálya szűk volt neki, ember sehol, a kutyák a konyhaajtó előtt várják a vacsora maradványait, — János a csillagokat hívta be magához és hálásan újságotla nekik Isten jószágát, ki szent karácsony estéjén még egy ilyen utolsó, nyomorult embernek is kiadja tisztességes porcióját.

A csillagok lejöttek az égről, egészen közel sorakoztak az ajtóhoz, csak ki kellett volna nyújtania kezét, a legelsőt elérte volna. De János tudta, mi a becsület,, hálás volt e kitüntetésért, csak meséit nekik s örvendett, hogy figyelmesen hallgatják.

Először is tudomásukra hozta, hogy az állomás melletti korcsmáros jóra való, becsületes ember, ki mindig megtűri őt egy sarokban. Lám, ma este pompás vacsorában részesítette, de Bonyhádi mészárosról sem

akar semmi rosszat mondani. Ami igaz, igaz: semmi jussa nincs ehhez az ólhoz, mégis évek óta lakik benne. — Hát nem volt ez mindig így. Lakott ő a nagy vendéglőben is és ha egy hordót kellett felgurítani a pincéből, akkor sem állott félre, de késeket puccolni sem tudott úgy senki, mint János.

Az öreg itt elszomorkodott, mert Gábor úr temetése lépdelt tova előtte. E temetés után került hányódásra. Ezt panaszkolta most a csillagoknak. Azok összenéztek s bólintottak János felé jóakaratóan és szánakozón.

János felült, nekitámasztotta hátát a deszkának s beszélt a csillagokhoz.

„Látják, tíz esztendeje élek ilyen keservesen. Bezzeg más világ volt, amíg Gábor úr meg nem halt. De maguk talán azt sem tudják, mi közöm nekem hozzá. Úgy volt az, hogy huszonötéztendős voltam, amikor megházasodtam. Rózsai volt a feleségem. Rózsai, hiszen ismerhették, olyan volt ő, mint a csillag az égen. Mikor megesküdtünk, azt mondja Gábor úrnak a bátyja: „Te János, gyere te el hozzám kocsisnak.” Hát miért ne mentem volna? Jó fizetést adott, aztán az udvaránál! becsületes szállást, még kertet is és kiadta minden komenciómat emberséggel. Olyan négy lovat hajtottam, hogy még a madarak is megálltak s úgy csudálták őket, de dicsekvés ne legyen, ha mondom, úgy is állt kezemben a gyeplő, mintha azzal születtem volna. Aztán ki sem tudom beszélni, hogy Rózsának milyen becsülete volt a kastélyban. A nagyságos asszony is azt mondta neki: „Rózsai, édes virágszálam, tedd ide ezt, hozd ide azt!”

Hát egyszer csak hazajön Gábor úr. A jó Isten tudja hol, hol nem járt, valamerre idegen országokban, elég az hozzá, hogy mikor először meglátta Rózsit, azt

mondta neki: „Na te Rózsi, a fene egye meg a dolgozat, sokfelé jártam, de olyan egy fajin fehérnépet, mint te, sehol nem láttam.”

Hát Rózsi csak a szeme elé húzta a kötényét s a nagyságos asszony azt mondta: „Ne bolondozz Gábor, ura van a menyecskének.” De már olyan ember volt Gábor úr, Isten nyugtassa meg a lelkemet, hogy ha egyszer valamit feltett magában, hát nem lehetett övele akkor bírni. Ahogy egyszer hajtja a négyest s én ülök a kicsi ülésen, csak hátrafordul Gábor úr s azt mondja: „Te János, én elviszem a feleségedet.” „Tréfál a nagyságos úr” — mondtam neki, gondoltam, egy kicsit sokat ivott a délben. De nem komédiázott ő egy cseppet sem. Aznap éjjel a nagyságos asszonyt vittem a vejéhez, hát mikor reggel hazaérek, nincsen Rózsi sehol. Úgy volt az, hogy éjfél tájban odament az ablakhoz Gábor úr s bekopogtatott: „Kelj fel Rózsi s gyere, egy-kettő!” Megijedt szegény Rózsi erősen, sírt, mint a zápor, de Gábor úr nem sokat teketóriázott, nekivetette vállát az ajtónak, felkapta úgy, ahogy volt, egy szál pendelyben, felültette a kocsira, rádobott egy kabátot s kihajtott vele a tanyára. Reggel beüzent, hogy oda ne tegyem a lábam, mert lelő, mint egy nyulat. Mit csinálhattam volna? Mondta a nagyságos asszony is: „Hadd el János fiam, nem lesz ebből semmi baj, jó ember Gábor úr, csak egy kicsit bolondos.”

Nem is tudtam én meg soha, hogy mi történt Rózsival. Beszélték, hogy Gábor úr oda volt érette, mint valami damáéit. Egyszer épen állunk a kastély előtt, a nagyságos úr nézi a lovakat, csak jön Gábor úr s azt mondja: „Na János özvegy lettél.” „Hát már hogy istállóm?” — kérdeztem. „Hát csak úgy, hogy a reggel meghalt Rózsi, a keservit ennek a kutya világ-

nak!” Ezt mondta Gábor úr s belerúgott a keselynek a hasába. Hogy a lovat bántani tudta, abból láttam, hogy igen búnak adta a fejét. „Most már János hozzám jösz szolgálni!” Meg is egyeztünk mindjárt. Rózsit eltemettük, megsirattam keservesen, búsultam utána eleget, de hát rendre-rendre megengesztelődik az ember.

Harminc esztendeig szolgáltam Gábor úrnak. Nem is lesz több olyan úr ezen a semmi világon. Mikor meghalt, pedig nem volt neki sem felesége, sem egy falat gyermeke, annyian mentek a koporsója után, hogy elég lett volna egy király temetésére. Nem maradt utána semmi, Isten nyugosztalja. Azt mondta mindig: „Egyél, igyál János, amíg engem látsz, ha meghalok, nem tudom, ki fog enned adni.”

Hát ahogy elvégzi János a beszédet, csak megszólal a legfényesebb csillag: „Ne búsulj te öreg János, mondok én neked valamit. Gyere velünk, megtalálod Rózsit s Gábor urat, soha olyan jó dolgod nem volt!”

Megörvendett öreg János erősen, felugrott sebtiben s azt mondta: „Köszönöm a jószágukat, megyek egyszeribe, csak épen a bajuszomat pödröm egy kicsit ki, csak felveszem az ünneplő ujjasomat, csak kifényesítem egy cseppet a csizmámat.”

Hát amint ott pödri a bajuszát, látja, hogy a csillagok mögött jön egy szép négyes fogat. Az ostorhegyes épen olyan, mint a Gábor úr Szellője. Hej, édes jó Istenem, épen hogy a Szellő! Megdörzsöli János a szemét, de hát mégis csak jól lát, ott ül a bakon Gábor úr, mellette pedig Rózsi. A piros szöttes szoknyája van rajta. Gábor úr idekurjant: „Készülj János, kapaszkodj fel a hátulsó ülésre!”

„Készen vagyok, nagyságos úr lelkem, készen

vagyok, csak igyekezzenek, amíg ideérnek, leülök egy kicsit az útszéltre!”

Kegyetlen hideg veszi körül a házakat, a világos karácsonyéjszakában angyalszárnyak suhannak el szeretetet hordozva, de az emberek alusznak. Csak a kutyák vannak ébren. Mikor János bácsi boldogan, sugározva lép fel az elővágató kocsira s a lovak trappban indulnak a csillagok után, az ebek vonítani kezdenek az udvaron, aztán a szomszédban is felnéznek az égre s hangosan üvöltenek.

A disznóól mellett valami fekszik a havon, de az már nem János. Csodálatos, hogy reggel az inas mégis azzal szalad be a mészároshoz: „Jöjjön Bonyhádi úr, János bácsi az éjjel megfagyott!”

A KASTÉLYTETŐ FELLÁNGOL

Október huszonhetedikén a gróf behajtatott a városba. Míg a két sötét pej pompás ügetésben rohant az országúton, volt ideje a dolog fölött elmélkedni. Az bosszantotta, hogy egész burgonyája a földben volt még s a faluban sehogysem tudott napszámosokat keríteni. Béresei az őszi szántással bajlódtak, az égen nehéz, sötét felhő feküdt el, ha az eső megered, hetekig fog hullani, sietni kell a munkával.

Az asszonynépség megkutyálta magát, semmiképen sem akart dologba állani. Azt mondták: elég volt a koronás napszámból. Ennyit kaptak a háború ötödik esztendejében hajnaltól sötétig tartó munkájukért. Egyszer-egyszer összebújtak, valamelyikből kitört a keserűség s az asszonyok és leányok, mikor a faluházára mentek a hadisegélyért, feltűzelve támadtak a jegyzőre.

„Isten ellen való vétek, amit velünk csinálnak” — kiabálták, de a jegyző, pontosan működő kereke a rozoga gépnek, az asztalt verve rivallt reájuk s elkergette őket.

„Aki nem áll dologba, nem kap segélyt!” Ez eddig mindig használt, de most majd széttépték a fehérnépek, mikor szokás szerint reájuk kiáltotta a fenyegetést. A jegyző felment a kastélyba s azt mondta a grófnak: „Méltóságos uram, itt csak a főszolgabíró úr segíthet”. A gróf azonnal befogatott s indult.

Kora délután érkezett a városba. A téren nagy

embercsoportok állingáltak s hevesen tárgyaltak, majd a vendéglő felé tartottak s benyomultak a nagyterembe.

A gróf a kávéházba ment. Ott találta a főbíró a rendes délutáni preferánsz mellett, mely estére szokás szerint makaóvá, vagy ferblivé nőtte ki magát. A megyei urak illő respektussal, de kedélyesen fogadták. Félrevonta a főbíró s elmondta neki az esetet. Az legyintett a kezével: „Holnap reggel kimegyek két csendőrrel; majd rendet csinálunk.” Aztán nem is beszéltek többet a dolgról. A gróf is betelepedett a kompániába. A nagyteremből valami szónoklat foszlányai osontak be a kávéházba, néha nagy éljenzés zúgott fel. Az árszaszéki elnök maliciózan jegyezte meg keverés közben: „Hangosan vannak a radikálisok, hogy az ördög vinné el őket”.

Egyébként egy cseppet sem törődtek az eseményekkel. A gróf tiszteletére együtt maradtak, nagy kártyázás és még nagyobb tivornya fejlődött ki a kvaterkázásból. A gróf kitűnően mulatott a kasszirnővel, egy szép, barna leánnyal s hajnalban mindenképen szeretett volna félrevonulni vele, de a lány hazaszökött egyik aljegyzővel, akibe szerelmes volt. Másnap majd kidobta a kávé ezért a könnyelműségért.

Délelőtt, kissé becsípve, kocsira ült a gróf, a főbíró és két csendőr s kimentek a faluba.

A kisbíróval összedoboltatták az embereket s mikor összecsendültek, a főbíró lehordta őket a sárga földig. Háta megett komoran állott a két csendőr, két idős népfelkelő; — valahonnan Makó vidékéről való kubikosok.

Az asszonyok és leányok búsan és keserűséggel mentek be a kastély udvarára, hol az ispán felírta a munkába indulók nevét.

Ebből még nem lett volna semmi. A baj ott kez-

dődött, hogy kora reggel a grófné látogatóba indult a harmadik községben lakó barátnőjéhez, kit közönségesen csak a „kancsi báróné”-nak neveztek. Igaz, hogy a grófné csúnya, kövér, reszelőshangú és mindenképen ízetlen asszony volt s a grófnak sohasem jutott eszébe, hogy közelében izgatott is lehetne, de most, hogy nem volt itthon s a sikertelen kaland feszültségétől meg akart szabadulni, talán életében először, hiányát érezte.

Az ablaknál állott s nézte az udvaron nyüzsgő tömeget, Az ispán egy leánnyal veszekedett, ki hevesen beszélt hozzá. A gróf megismerte: Simon Juliska volt, a legszebb leány a faluban. Ezt a vitát ő fogja elintézni — gondolta. Évek óta környékeztette a leányt vén asszonyokkal, ígértetett neki füt-fát, mégsem tudta kézre kaparintani. Valósággal meglepte ez a vonakodás, hiszen a falusiak nemzedékről nemzedékre hozzá voltak szokva, hogy a leányok és szép menyecskék a kastély szesélyeinek kielégítéséül szolgáljanak. Ezt a sorsot csak a csúnyák kerülték el.

— A gróf lekiáltott: „Mi az Kovács?”

Az ispán állásba vágta magát s úgy felelt: „Istállóm alásan méltóságos úr, Simon Juliska nem akar pityókát ásni.”

„Jere fel Juliska!” — szólt le a gróf.

A tömeg tódult ki a kapun, a leány pedig ellenkezés nélkül megindult a lépcső felé.

Egy inas vezette be a grófhhoz. Megállott az ajtónál s szótlantul, megszeppenve nézett reá.

„Hát miért nem akarsz munkába menni Juliska?” — kérdezte az. A leány nem felelt semmit, a gróf hozzálépett, átkarolta derekát. „Hiszen nem is muszáj neked” mondotta és a haját simogatta. Juliska kisiklott karjából s az ajtókilincsre tette kezét. A gróf elkapta, elfordította

s aztán zsebetette a kulcsot. A leány tudta, hogy mi lesz ennek a vége. Itt nincs menekvés. A gróf erős, mint egy bivaly. Kiabálhat, ahogy akar, az inasok ilyenkor fülük botját sem mozgatják, legfeljebb szemébe röhögnek, mikor kimegy. Ha nem hallanak semmit, legalább nem olyan biztosak a dologban. — Mégsem adta olcsón magát. Viaskodott, míg a lélekzete bírta.

A gróf a hátsó lépcsőn engedte ki. Végig kellett menniök majdnem az összes szobákon. A hálószobában gyönyörű mennyezetes ágyak fölé csudaszép kárpit borult. Juliska gyűlölettel nézte a selymeket. Míg a gróf barátságosan simogatta, szeretett volna elsülyedni, szeretne volna, ha az egész kastély, a kert, a falu, az egész világ lángbaborulva tűnne el vele együtt.

Az asszonyok és leányok három nap alatt kiszedték az egész krumplit. — Október harmincegyedikén megjöttek a férfiak. Az első, aki kiszállott a vonatból, egy kézigránátot hajított a sínek melletti kukoricásba.

A grófék befogattak és sietve hajttattak a városba. Az egész falu az utcára szaladt. Aki nem volt fogoly s meg nem halt a háborúban, az most mind hazajött. Mindeniknek vállán volt a fegyvere, revolver a zsebükben. Ládákkal hozták a patront s két legény egy gépfegyver alatt görnyedt, amit mindjárt fel is állítottak a templom előtt. Ozsvát Pali, az őrmester, négy embert melléje rendelt s parancsokat adott nekik.

Lécz Jóskáné, mikor meghallotta a nagy lövöldözést és rivalgást, lecsapta a puliszkakeverőt, a kormos vasfazakat kidobta a lába közül, hogy menten felfordult s a kiömlő lé leforrázta a macska lábát. Beletörölte kezét a kötényébe s szaladt a községháza felé.

„Na jegyző, aki istene van annak a fancsali pofának, most állj elé!” — kiáltotta az úton végig, de az

már a réten keresztül eliramodott a pappal együtt. Léczné csak a feleségét kapta otthon, annak veresre volt sírva a szeme. Megsajnálta, mikor látta, hogy a gyermekei szepegve bújnak megéje. „Hát biza, tekintetes asszony lelkem, erősen szpurkát ember az ura, jól tette, hogy elment. Azt mondom, vissza se jöjjön többet!”

A bíró próbálta egy kicsit csillapítani az embe-
reket, de azokkal most nem lehetett beszélni. Délután már ünneplőben volt az egész falu, kigyűltek az emberek a templom elé. Az utcán végig minduntalan lövöldöztek, „vigyázz héj!” — kiáltotta egy-egy legény, egy kicsit megtisztult előtte a hely s már repítette is a gránátot.

A templom körül a hazajöttek vitték a szót. Hej, milyen mámorosak lettek a népek! Fekete Lány Dani, aki katona sem volt, félve kérdezte Ozsvát Palit, az őrmestert: „Te Pali, aztán én is kapok öt hóidat?” „Kapsz hát a csillagát, hogyne kapnál, megszenvedtünk éretted is Dani!” — Az emberek helyeslőleg bólintottak: „Hát persze, az az igazság! Jusson minden szegénynek valami!”

A bíró csak vonogatta a vállát, meg-megrángatta fehér bajuszát. Nem állhatta meg, hogy meg ne kérdje: „Aztán, Pali te, ki csinálja végbe ezeket, merthogy oda törvény kell?! „Csinálunk mi!”—vágta ki az őrmester s hanyagul sütötte el fegyverét a feje fölé, mintha ezzel akarna pontot tenni a vitára.

— Az embereknek ital kellett. Annyian voltak, hogy nem fértek el a korcsmában. A bennlevők úgy adogattak ki egy-egy üveggel. Vas, a korcsmáros csak úgy izzadt a munkában. Egy hordó borát már megitták, eleinte fizettek, de később, mikor kiadott egy literrel s az árát kérte, azt felelték: „Ne búsulj Vas, megfizetünk duflán!”

Tréfa, ami tréfa, ezek megisszák az egész pincé-

jét s nem fizetnek semmit. Himlöhelyes, ripacsos képe lángolt a bosszúságtól, de egyszer csak felderült. Becapta a kármentő rácsos ajtaját. Kiment Ozsvát Palihoz s azt mondta neki: „Te Pali, mit fizettek ti az én rossz boroméért, mikor a kastélyban annyi a finom ital, hogy malmot lehetne hajtani vele. Csak épen hogy a pincekulcsot kell elkérni az ispántól. Aztán jó volna vagy egy borjút is kérni a pajtából. Hús nélkül nem csúszik jól a bor”.

Az öregek a bíróval hazafelé indultak. A bíró nem szólt semmit, csak a fejét csóválta.

Az ispánt sehol sem lehetett megtalálni, így történt, hogy a pinceajtót fel kellett törni. A tele boroshordókat az iskolába vitték, ott volt a legnagyobb szoba a faluban. A gróf istállójából kihajtottak egy szép, szelíd nézésű borjúcskát, menten le is ütötték szegényt, feldarabolták s Lécz Jóskáné két másik asszonnyal vállalkozott reá, hogy tokányt csinál estére belőle.

A korcsmáros meg volt elégedve az eredménnyel. Kezelés alá vette a hordókat. Amennyi rossz bora volt, azt most mind kicserélte. Hogy senkinek se jusson eszébe a korcsmájába jönni, beültette oda anyósát. Ahogy benyitott valaki s meglátta a fertelmes, csúfszájú vénasszonyt, szedte a sátorfát s továbbment.

Holdvilágos, csillagos őszi éjszaka terült a falura. Itt-ott eldörrent egy-egy lövés, de csend volt mindenütt, csak az iskolában zszibongott zaj. Már muzsikáltak is. A fiatalabbak táncoltak, szilajon és erővel, a legények keze lecsúszott a leányok derekáról, bortól hevülten a puszta húst vágyták markolni. Az udvaron, a szín alatt párok álldogáltak összefonódva, el-eltűntek s visszatértek. A nők örömmel fogadták a vad erővel reájuk zúduló férfivágyat. Nekiszabadulva rohant minden ösztön kö-

zöttük s nem is a bortól, hanem a korlátlanlanság fékezhetetlen tudatától voltak részegek.

Ozsvát Palit, az őrmestert nagy csoport férfi vette körül, az asszonyok is odahúzódtak, leányok a legények vállára hajolva figyelték a szót. Az őrmester a háborús szenvedésekről mesélt. A lövészárkok sáros, fagyott, hideg borzalmait a hallgatók torkára akasztották a lélekzetet s amint rendre-rendre elmondta, hogy a falusiak közül ez itt, a másik ott, hogy esett el, hogy halt meg nehéz sebből vérezve, egy-egy asszony, vagy leány hangosan zokogott fel. De még a reménytelen özvegyek mellé is jutott ezen az éjszakán egy férfi s a durva mámort lehelő környezetben hamar tovaröpült a bánat.

Az asszonyok nem akartak hátrább maradni a férfiaknál. Lécz Jóskáné részegen rikácsolta: „Hát ami szenvedésünk semmi? Négy esztendeig férfi nélkül kapálni, szántani, aratni s végezni az úr dolgát!? Hát a gyermekek?! Éheztünk eleget, csak mi tudjuk, mennyit nyomorgattak!”

Kórusban tört ki belőlük a keserűség s elragadta a férfiakat is. „Megfizetünk értetek! Ezt nem viszi el szárazon a jegyző, de még a gróf sem. A föld úgyis a mienk lesz, erre már törvényt csinálunk, mi katonák!”

Az asszonyok nem nyugodtak, tüzeltek a férfiakat. Mind többen-többen gyúródtak be a terembe, már alig fértek el. Egyszer csak valaki elkiáltotta magát: „A kastélyban több hely van emberek! Minek álljon üresen, a grófék úgy sincsenek itthon!” Mint felbolygatott darazsak, indultak meg a kastély felé. Gránátrobbanás és puskaropogás verte fel a falut, a kutyák ijedten ugatnak a sohasem hallott zajra.

Elözönlötték a kastélyt, az inasok beálltak a sorba

s ők kiabáltak legjobban. Végigjárták a termeket s már távozni készültek, mikor Lécz Jóskáné felnyalábolt egy csomó ruhát. „Marad még elég a kutyáknak!” — kiáltotta. Egy pillanat alatt mindenki megfogott valamit. Senki sem akart üres kézzel elmenni, egy-egy képet, egy-egy szőnyeget négyen-ötön ragadtak meg. Vak düh fogta el az embereket, már törtek, zúztak s ablakokon dobáltak ki mindent.

Simon Juliska Ozsvát Palival, az őrmesterrel ment fel a kastélyba. Régi szeretője volt a legénynek. Kézefogva sétáltak át a termeken s a hatalmas hálósobában álltak meg, mely a kastélynak egészen a végén volt. A legény, ki egész este vágyait visszafojtva ült a leány mellett, itt átölelte Juliskát. A gyönyörű selyemfüggöny szétnyitotta, az ágy megvetve, hófehéren, ragyogó csipkésen, hívogatóan állt előttük. Juliska vigyázva összehúzta a kárpitot.

— A lárma már messziről hallatszott, mikor távozásra gondoltak. A leány boldogan támaszkodott a fiúra, de ebben a pillanatban hirtelen reávágtott az az érzés, ami akkor fogta el, mikor a gróffal ment keresztül ezen a szobán. Szeretett volna megsemmisülni, csak hogy ne kelljen arra a napra gondolnia.

A legény megfogta kezét. „Megállj!” — szólt Juliska. Az éjjeli szekrényről felkapta a gyufát. Meggyújtott egy szálát s a libbenő, habkönnyű selyemhez tartotta. Mire az ajtóhoz értek, egy láng volt a szoba.

Az iskolában folytatták a táncot, a bor patakocskákban folyt a padlón, vadul kurjongattak s csak épen egy percre álltak meg, mikor Vas, a korcsmáros bekiáltotta: „Hej emberek! Kigyúlt a kastély!”

PITYMALLATKOR

Az öreg ember leült a ház előtti töltésre s egy járompálcával pizmogott. Bicskája nem igen fogta a kemény bükkfát, feltápáskodott hát, elment a kőasztalig, ráköpött a szélére s odafente néhányszor a pengét. Végighúzta rajta a hüvelykujját, jónak találta, letelepedett ismét s hozzálátott a faragáshoz.

Felesége a pitvarban térült-fordult. A sütökemence padkájáról leráncigált egy ócska zsákot, színültig merített egy fakupát a benne levő törökbúzába s hátrament vele a trágyadomb felé. Amennyi majorság, mind ott kapingált. Mikor meglátták, egy-kettőre ott hagyták a szemetet, szaladtak feléje, de azért szokásból biztatgatta őket: „Pirika, pirika, pity-pity!” Egy kövér réce a hasát a földön húzta s minden harmadik-negyedik lépésnél elbotlott, úgy sietett, nehogy elmaradjon a kukoricától.

Egy perc alatt eltakarították a földről a szemet s húzódtak a ketrec felé. Az emeletre a tyúkok s a csirkék sétáltak fel egy odatámasztott karón. Némelyik megcsúszott a tolongásban s előlről kezdte a dolgot. Elültek a rudakon, közbül a kakas méltóságteljesen pöffeszkedett. A récék még egyet-kettőt bukdácsoltak az istálló melletti pocsolyában, aztán ők is elfoglalták helyüket a földszinten. Az öreg asszony elreteszelte az ajtókat s visszaindult. A kőasztal melletti ágasról levette a sajtárt s a kútnak tartott. A vederben egy csepp víz

sem volt, már pedig fejés előtt ki kell rázni egy kicsit az edényt. Odakiáltott az embernek: „Jüjjen má ked na, húzzan egy kicsi vizet!”

Az öreg felszedelezködött, letett mindent a kőasztalra s a kúthoz ment. Megmerítette a vedret, felesége alája tartotta a sajtárt, beleloccsantott egy csupornyit vizet, kiöblítette s aztán ment az istállóba. Az ember utána. Ott vakargatta a tehének farát egy-egy kicsit, míg az asszony fejt. Az illatos, meleg tej csurranva habzott a sajtárban, a tehének jámboran állták a fejést.

Az öreg az ajtófélfához támaszkodott, kivette harisnyája ellenzője mellől a dohányzacskóját s a kis veres cseréppipát elkezdte tömködni. Egy szál kénes gyufát végighúzott a szűrharisnya szárán kétszer-háromszor, míg sisteregni kezdett. A szaga egy kicsit csavarta az orrát, megvárta, míg sárga lángot vetett s aztán a dohány felé tartotta. Nagyokat szívott a kis, mocskos pipaszáron, közbe-közbe az ujja hegyével taszigálta ide-oda a dohányt s forgatta jobbra-balra a gyufaszálat. Mikor egészen végig égett, a parányi csonkot rátette az égő pipára s rácsapta a kupakot, aztán a feleségéhez fordult: „Feri is itthon lehetne már. Ott áll a szekérteli lucernával, ki hányja le? Reggel pedig ki kell menni vele a rétre!”

„Hát aztán vasárnap van” — felelt az asszony, „a táncnak is csak most volt vége, nem hallja ke, hogy jönnek az utcán a fiatalok?”

„Tánc ide, tánc oda, — morgott az öreg — elég lehetne a táncból. Már azóta három feleséget is táncoltam volna magamnak!” „Ke igen, me' ke erősen fajin legény” — vágott vissza csípősen a felesége, de aztán belátta, hogy igaza van az urának. Elférne a háznál egészen jól egy menyecske, az ő karja már a fejés után

is elzsibbad, a nagyobb dologtól pedig olyan nyilallás áll a derekába, hogy meggörbül tőle. Szó, ami szó, nem ártana, ha Feri asszonyt hozna a házhoz. Tudja Isten, hogy mi van ezekkel a mai fiatalokkal. Régen, ahogy a legény hazajött a katonaságtól, az volt az első dolga, hogy megházasodjék. Ezek csak állnak, tátják a szájukat, mustrálgatják a leányokat, ez se, az se jó, mintha a háborúban mind grófkisasszonyokat lapogattak volna. Ami igaz-igaz, egy kicsit idős a legény. Huszonnyolc esztendő. Mikor az öreg annyi idős volt, már hét éves házasok voltak. Lehet bizony, hogy a huszonegy esztendő fa hamarabb fog tüzet, mint a huszonnyolc esztendő. Aztán hét évig egyfolytában katonának lenni, az se tréfa dolog. Szegény Feri, éppen az utolsó esztendjét szolgálta, októberben szabadult volna. Hát egyszer csak kiüt a háború, elviszik a legényeket Galíciába, Szerbiába. Nesze neked Feri lelkem, még négy esztendő.

Az öregek, ahogy hazakerült, eleget biztatták: „Házasodj meg Feri, látod mi is vének vagyunk már, hátha meghal anyád, mi lesz velünk?”

Azt éppen nem lehetne mondani, hogy kerülte volna a legény a fehérnépet. Minden nemzetsége jórú ember volt, de nem tudott sehogyse megállapodni egy-nél, aztán tudja az Isten, mit hoztak ezek magukkal a háborúból.

Akármilyen jó kedvük volt, valamelyik csak elkezdett beszélni a katonaságról, aztán egyik is mondott egyet, másik is tett hozzá valamit, mindjárt elbontotta valami keménység az arcukat. Olyan vasárnap délután nem volt, hogy Sánta Mózsi el ne kezdte volna: „Hej Feri, Feri! Emlékszel-e, hogy mi volt Komarovnál? A csillagát annak a sturmnak, ha ott nem vagy komám, ma én sem vagyok itt!” A leányok, surbanko legények,

asszonyok, öregek, aki csak ott volt, körbeálltak s úgy lestek a Sánta Mózsi beszédjét. „Úgy volt az, hogy ahogy sturmolunk, hát csak megyünk előre — előre. Egy-egy kicsit futunk is. Lőnek a muszkák az angyalát erősen, könnyű volt nekik, mert benn voltak a dekkungban. Le-lecsaptuk magunkat, mikor erősen muzsikállak a golyók. Egyik felől futott Pálfi Dénes, másik felől Feri, a közepin én. Hát egyszer csak szegény Dénes elesik, hátranéznek, hát épen a homlokán ment be a golyó. „Na szegény Dénes, te sem búcsúztál el az édes anyádtól” — mondom s azzal futunk Ferivel előre. Hát amikor a dróthoz érünk, felugrálnak a muszkák, de olyan kutya nagy emberek voltak, mint egy havas. Még annyi időm sem volt, hogy jól megnézzem őket, egy nagy veres szakállú nekem jön a szuronnal. Na Sánta Jóska, te sem eszel több puliszkát, gondoltam magamban. Már a rokkomat piciszkálta a vas hegye, se nem láttam, se nem hallottam, azt hittem, hogy már a mejemben van a vas, hát csak látom, hogy megcsóválja Feri a manlichert s úgy odavágja a muszka fejéhez, hogy egyszeribe nyitva felejt a száját. Még recsegett a koponyája a puskatus alatt s olyan lyuk maradt rajta, hogy egy vakarót belé lehetett volna dugni. Felfordult a muszka s még keresztet vetett szegény. Isten úgy segítjen, meg-sajnáltam.”

Az ilyen beszédek után mindig ott maradt a háborút járt, öreg legények arcán valami komorság.

De telt az idő s az Isten szép, kék ege, a zöld mező, a rögre hulló verejték, elmosták a nehéz emlékeket. Megenyhült az emberek szíve s lassan-lassan Feri is rájött arra a gondolatra, hogy nem ártana asszonyt vinni a házhoz.

— A két öreg egymás mellett ült a töltésen, mikor

belépett a kiskapun, ő is odatelepedett. Az anyja kihozta a vacsorát, ettek s szóltanul nézegették az udvart, az eget.

Azt mondja egyszer csak az öreg: „Hát aztán mi lesz Feri?” „Hát már mivel apám?” — kérdi a legény. „Hát az étellel fiam?” — dünnyögi az öreg. „Valahogy csak megélünk. Eddig is éltünk, ezután is élünk, ha a Fennvaló is úgy akarja” — így a legény. „Rosszul élünk fiam!” „Miér' apám?”

Az öreg kiveszi a pipát, a zacskót, a pipaszurkálót az ujjasához törli, megtömi a cserepet, gyufát gyújt, tempózik a pipával, kettőt-hármat szippant, szortyogatja a szarat, köpik egyet, félretöröli a bajuszát, nyel egyet — aztán mégsem szól semmit.

A felesége sóhajtozik nagyokat. A legény cigarettát facsar s forgatja jobbra-balra, de nem gyújt rá. Várnak. Besötétedik. A kutya a kapu elé fekszik s a két első lábára hajtja fejét, az eresz alatt meg-megmozdulnak a galambok, az istállóból idehallszik, hogy ropogtatják a tehének a lucernát s közbe-közbe nagyokat fújnak.

Egyszer csak megszólal Feri: „Édes apám!” „Mia te?” „Hát azt akarom mondani, édes apám, hogy új kenyérre lehetne?” Az öreg kiveszi a pipát a szájából, hümget vagy kettőt-hármat, az öreg asszony még nyeg belé, olyan boldog. Megint hallgatnak.

Az öreg ember azt mondja: „Aztán hogy és mint?” Megint csend. Ezalatt az öreg elgondolja, hogy ez már beszéd. Meg akar házasodni a legény, még pedig hamarosan, csak nehogy valami bolondság legyen a dologban. Még kitelik tőle, hogy valami özvegy menyecskét akar elvenni, vagy valami „város kapuját”, vagy holmi koldust, aki egy rongyos fersingben jön a házhoz. „Csak megszabadít az efféletől a mennybéli Isten” — gondolja, kérdezni mégsem akar. Mondja meg a fiú.

Az öreg asszony fészkelődik, majd felveti a töltés, hogy megtudja: ki lesz a menyje. „Feri lelkem, édes fiam, drága gyermekem, aztán kit akarsz elvenni?” — kérdi remegve.

Ez már tiszta beszéd. Erre már felelni kell.

Feri hallgat még egy kicsit, aztán egész halkan mondja: „Zsófit, Vég Zsófit”.

Szótlanul ülnek. „Hej az áldóját — tusakodik az öreg — ez már aztán fajin. Ezt már eltalálta. Épeg a kedvemre. Egyetlen gyermek, van nekik vagy nyolc holdjuk. De milyen! Na, egy szó mint száz, ha a „Kap-iatóban” is az én ekém szánt az ősszel, az már nem tréfadolog.”

Az öreg asszony csak sóhajtozik. Meg van tökéletesen elégedve a helyzettel.

Üldögélnek csendesen egy darabig. Aztán az öreg feláll s azt mondja: „Hát igazítsd fiam a dolgot egykettőre!” Aztán bemennek a házba az asszonnyal.

Feri kinn marad. Elszívja a cigarettát s kimegy az utcára. Egy kicsit nézdelődik jobbra-balra, aztán megindul Vég Zsófihoz. A házuk előtt megáll a kis kapu mellett s vár. Mikor járást hall az udvaron, köhint egyet. Szép csendesen megnyílik a kapu s ott áll Zsófi. Feri bemegy s beteszi maga után az ajtót. Megállanak a kis kertben. A leány dereka mellett egy hosszú szál mályva-rózsa nyúlik fel s lilaszín virágai az arcához érnek. Feri átfogja derekát s úgy beszélgetnek.

„Szóltam apáméknak, Zsófi” — mondja a legény. A leány nem szól semmit. „Azt mondták, hogy új kenyérre lehet” — folytatja Feri. Csendesen nézik a csillagokat. A legény magához öleli a leányt, megcsókolja: „Beszélj édes anyáddal, Zsófi lelkem!” Zsófi hozzásimul s azt mondja: „Beszélek, Feri!”

Hallják, hogy kinyílik a pitvarajtó. „Zsófi, Zsófi!” kiált a leány anyja. Zsófi odaszalad. Halkan beszélnek. „Ki van itt?” — kérdi az anyja. „Feri” — felel a leány. „Hát aztán mi lesz már? Jaj Zsófi fiam, ha hozzám annyi ideig járt volna egy legény s még nem tudtam volna, hogy elvesz, vagy nem vesz, kisült volna a két szemem!” A leány szégyelli mondani, hogy hát hiszen jól tudja ő, hogy mit akar Feri, csak simogatja a köténye szélét s hallgat. „Na eridj — suttogja az anyja — de nekem reggelre megmondd apertén, hogy mit akartok!”

Zsófi visszamegy Ferihez s a világért el nem árulná neki, hogy miről beszélt anyjával.

Ott diskurálnak sokáig a kis kertben, suttogva összevissza mindenről. A nyári éjszaka illatos, meleg, édes bódulatba ringatta őket. Zizegnek a falevelek fejük felett s finom kis csattanásokkal felelnek nekik a csókok.

Elfáradnak s felülnek a csűrben a lucernás szekerre, egymás mellé dülnek s nézik a csillagokat. A hold sarlója percről-percre fogy, keleten egy parányi sáv megszürkül az ég setétjén. A kakas elkukorikolja magát s a szomszédokban felelgetnek a többiek. Álmos, édes kábulatban fonódik a leány a legényre. Az erősen szorítja magához s asszonnyá akarja tenni. Zsófi megdöbben. Visszahúzódik. „Istenem, hátha aztán elhagy” — vág lelkébe a kételkedés.

„Mit akarsz, Feri? Nem szabad! Hátha meggondolod a dolgot?”

A legény szándéka tiszta, mint a falú fölött lebegő hajnali levegő, de nem enged. Ő is biztosítani akarja a leányt.

„Esküdj meg, Feri!” — kéri Zsófi. Feri felemelkedik dőlteből, felnéz az égbe s azt mondja: „Isten engem úgy segítjen s az a szép fényes csillag az égen

— s rámutat a tündöklő hajnali csillagra —, hogy elveszlek, Zsófikám lelkem!”

A leány boldogan búvik az ölébe. Összeborulnak, mint két egymásba szakadó folyó. Az éjszaka sóhajt s a csillagok tanúbizonyságul ragyognak a frigyhez.

Zsófica fázósan lopózik be a házba. Az anyja felébred: „Jézus Mária, te leány, hiszen pitymallik már!”

„Feri azt mondta, hogy új kenyérkor megtartjuk!”
— súgja Zsófica.

„Az már más” — mondja az anyja s nyugodtan alszik el abban a tudatban, hogy már két asszony van a szobában.

IVÁN RÉGI NAPJAI

A keresztény időszámítás szerint ezerkilencszáz-tizennégy július elsejét írtak. Reggeli öt óra felé lehetett, hogy Iván dideregve ment a Dorottya-utca közepén. A csendes és finom utcában nem mozdult semmi.

Sötét mélyedésekben nehéz, vasalt kapuk, mint zord alabárdosok állottak őrt a gazdag lakások nyújtózkodó nyugalma felett, egy nagy bank földszinti helyiségében, a rácsos ablakok mögött, égtek a villanykörték s mint éber, tűzesszemű kutyák, vigyáztak a milliókra.

Iván befigyelt az ablakon. A sok pénzre gondolt és illatos, prémes, selymes, bódító zsidó asszonyokra. Egy percre elvonatkozott a tompán kongó aszfaltról és úszott simán, lágyan az agyából kiömlő jószagú gondolatpatakon.

Az egyik mellékutcában kemény lópaták csattogtatták a kövezetet, egy szemetes kocsi, mint valami vízözönbeli bárka, tornyosult fel Ivánnal szemben s teleöntötte az illatos, friss patakot az élet szürke szemétjével.

Iván sietett. A szomorú pesti derengés úgy ömlött be valahonnan a nagy kőházak közé, mint jól épített kriptába, véletlenül maradt résen az öröklámpa elbágyadt fénye.

Keserű volt a szája, torkában mérges színű pálinkák fullasztó ízét nyelte, szerette volna ruhájából az

éjszaka szagát, tenyeréről a kézfogások emlékét egy rázkódással ledobni a didergős szűrkeségbe és elfutni, elillani valahova, ahol fény, fehérség és meleg van.

Az anyjára gondolt, finom fehér kezére, megtört fényű kék szemére, bánatos mosolyára, az apjára, kezén a nagy agátköves pecsétgyűrűre, az egyetlenre, ami a felvidéki birtok, szép búzaföldek, sötét, zúgó erdők, a régi kúria, simaszőrű pejlovak, hosszú falusi dáridók és nyúlánk, dzsenti kisasszonyok édes-bánatos, büszke emlékét őrzi.

Fanyarul húzta el száját, ahogy agyában letelepedett egy kép, mintha erőszakos, fáradt inú hordárok csapták volna le útszéli pihenőn.

A hivatalban ül asztalánál a minisztériumban, nyílik az ajtó, átmegy a szobán a miniszteri tanácsos, apjának gyermekkori barátja s az ajtóból a vidéki ismeretség bizalmas melegségével szól vissza:

„No mi újság, fiam? Valami nagy elfoglaltságod lehet minden éjszaka, hogy olyan ritkán lehet a hivatalban látni. Nem tesz jót a megfeszített éjjeli munka. No szervusz!”

Egy hónapja lehetett, hogy éjszakai kóborlás közben egy barátjával, kissé mámoros aggyal beszédült Iván a Rákóczi-út egyik piszkos mellékutcájában egy huszadrangú mulatóba.

Büdös dohányok füstje, komisz italok szaga, pomádék és mosdatlan testek gőze verekedett egymással a vastag levegőben s egy női zenekar zűrzaros melódiákat lökött szét a helyiségben.

Az Iván monoklis, finom alakja s barátjának gondozott, úrifíus lényé, mint hűvös sugár villant bele a

szennyos gallérú férfiak szemébe s néhányukat önkénytelenül a hátsó kijárások felé ugrasztotta.

Tétován és bódultan néztek szét s a vastagon és ríkítóan festett, ráncos szemhéjú leányok úgy vették körül őket, mint fullasztó szagú, rossz leheletű dsungel virágok.

Likőrt rendeltek, borzongva hajtották fel s idegenül ültek az italfoltos márványasztalnál.

Cigaretájuk könnyű és illatos füstje fejük felett harcolt a lokál megzúpult levegőjével, pipacspiros és frészszerű női blúzok hajoltak feléjük, sunyi szemű selyemfiúk tekintete alattomoskodott utánuk, amint mindenik a maga macájának sikerét számítgatta.

Már bánták, hogy bejöttek. Az illatos kis mámor, amit magukkal hoztak, beleveszett a rossz szagú handa-bandázásba, ők szomorúan és csüggedten, elszakítva és távol a többiektől, utálták azokat és magukat.

Észre sem vették, hogy a zenekar elhallgatott és utána tiszta és erős alt hang suhogott a termen át.

Lágyan oldalt hajtották fejüket, mintha közelebb akarták volna vonni szívükhöz a melódiát, mely úgy iramlott valahonnan a helyiség mélyéből, hogy a fiúk szemükkel is érezték irányát, amint jöttében üde és friss fuvalattal elhessegeti útjából a helyiség sűrű, pálinkás ködjét és valóságos ösvényt vág, melynek derús végén fehér női arc világít elő.

Egy leány ült a kávéház mélyén s egy népdalt énekelt, amit valamelyik cigányprímás akkor lopott fel Baranyából Pestre.

Szentimentális, de zamatos és üde magyaros volt a szövege és zenéje, olyan asztalnak-könyöklő, hangfogós, hajnalig-húzzad-cigány szomorú nóta.

Gitárt pengetett hozzá, csak épen hogy valamit

csináljon a kezével, ami úgy nyúlt ki a fekete ruhából, mint fehér liliomszál.

Olgának hívták. Furcsán illett fekete hajtól ívelt fehér arcához a rózsaszínűen izzó, szőke orosz hercegnők neve.

Iván szimbólumot látott nevében és ettől az éjszakától kezdve úgy jött át minden este Pestre, mintha a leány szürkés szemeiből kiáradó fény kötné össze a két embert, kik mindketten orosz nevet viselnek.

Könnyű és gyors sikerre számított, ahogy egy ilyen mulató gitáros hölgyénél már szokás s mikor hetek teltek el, hogy még mindig csak a kapu előtti kézfogásos búcsúzkodásnál tartottak, minden idegét marta a vágy, hogy a gyönyörű fehér leányról, ki a piszkos, züllött kis zengerájából mint magányos hattyú tért haza a hűvös reggeleken, letépje a fekete ruhát.

A lokál törzsvendégei, feketekörmű, kövér és pénzes kupeczek és rendőrtől rettegő selyemfüük már megszokták jelenlétét s gúnyosan jóakarató mosollyal könyvelték el minden éjjel az Iván eredménytelen, de kitartó látogatását.

Ezen az éjszakán más volt a leány. Melegen és barátságosan ömlött szeméből a fény Iván felé, felolvadt kitartásában egész lénye, hűvös, kis tenyere sokszor ott maradt a fiú kézfejen és a kapunál, a derengő, néma és pusztá utcán odacsókolt a szájára s úgy súgta: „Délután itt várlak!”

A siker mámorától könnyen lendült előre Iván a szűk, sötét utcákon s összekocogtak fogai, amint idegein végigszaladt az érzés, ahogy majd fejét délután az Olga forró melléhez fúrja.

— A hűvös és józan szürkület kezdett bemászni a magas falak közé. Iván fázósan gombolta be kabátját,

de a didergés már a lelkén ült és csípős szél fújta agyát. A trágár zengeráj obscén mámora még küzdött a józanító hűvösséggel, de ahogy a Dorottya-utcában hazagondolt s a hivatalára, mintha finom ismerőseinek rendes és kipántolt utakon, öregesen és komolyan lépegető élete nézett volna vele farkasszemet, szánakozóan és figyelmeztetően.

Utálta magát, sajnálta az elpocsékolt éjszakákat s a tétlen nappalokat és fizikai rosszullét fogta el. Szájában keserű nyál futott össze és kiköpött, amint erőszakosan agyára vetült egy kép, hogy talán épen most valamelyik kövér és izzadt disznókereskedő, vagy egy ványadt selyemfiú hentereg a leányon és vihognak az ő finomkodó, gavalléros kitarlásán.

Csaknem futva ment. Vágyott az otthon tiszta és csöndes nyugalmára.

A Lánchídra ért, mikor a Gresham-palota ormán az égre emelkedett a nap. A drága, isteni sugarak vörös fényt hintettek a kövekre, a híd öreg láncaira és fiatalosan siklottak, mint karcsú sirályok a nagyszerű Duna zöld vizén és nyomukban friss, üde áramlat száguldozott, mintha valahonnan Kecskemét alól hozták volna el a fiatal pást illatát.

A híd karjának támaszkodott, belemerítette fejét a nap izzó arcába, lehunyta szemét és érezte, hogyan csókolják végig a piros, meleg sugarak, hogy feszül meg a combja. Meleg, színes és illatos zsibbadás ömlött el benne s az Olga képe fehéren és tisztán nyújtotta fel lelkében karjait. Érezte, hogy jó fiatalnak lenni, jó, ha az ember álmatlan éj után szembe tud nézni az izzó hajnali nappal és édes, amíg a vágy meleg, színes képeket vetít a lélekre.

Sietve ment az ébredő budai utcákon. Friss gyü-

mölcssel kék kötényes sváb asszonyok jöttek szembe. Viháncoltak. Egy villamos csengetett be szaporán a zajongásba. Friss és pihent volt minden és Iván úgy jutott el csöndes utcájukba a Svábhegy alatt, mintha csak hajnali sétáról, levegős, tarka rétről, harmatos cipővel jött volna.

Jól esett, amint a hűvös, fehér ágyban elnyúlt. A délutáni találkára gondolt. Elhatározta, hogy egy-két órát pihen és délelőtt még hivatalba megy. A hivatalról komoly dolgok vágódtak agyába, eszébe jutott, hogy anyja egy leányos házra figyelmeztette, a függönyök között egy fénysugár a falonfüggő doktori diplomájára surrant, a cifra iniciálé kacskaringózott szemébe, egyik szárán az a kedves, finom, öreg, egyetemi professzor intett feléje örökös szürke zsakettjében, ki a szigorlatoknál gyakran karja alá nyúlt, hogy valamelyik kollegájánál egy-egy sáncon átsegítse.

Az öreg úr mosolygott, meghajlott, Iván üdvözölni akarta s akkor már aludt is.

* * *

Valahol az emeleten egy ajtót csaptak be, felrezent és órájára nézett. Némi kis bosszúsággal, de könnyű szívvel állapította meg, hogy délutáni két óra s így hivatalba megint nem mehet. Nagyot nyújtózkodott, frissnek és erősnek érezte magát s ahogy a hideg zuhany cseppjei végig peregtek bőrén, nyúlánk, ruganyos tagjait fürgén dörzsölte végig. Az öltözködés előtt beretválkozáshoz fogott s mint mindig, most is ezt az időt használta fel, hogy mérleget készítsen önmagáról.

Figyelmesen nézte magát a tükörben, elégedetten konstataálta, hogy huszonnyolc éves barna arcán semmi nyoma sincs a fáradságnak. Fekete, fényes haja még víztől csapzottan hullott homlokára, beárnyékolva kissé

erős sasorrát s megmélyítve bal szeme alatt a monoklitól beárkolt ráncot.

Ismét rá gondolt a leányos házra, melyre anyja figyelmeztette a napokban. Ismerte a kisasszonyt. Kedves, jól nevelt, kis gömbölyke volt, gazdag és tekintélyes polgári család leánya. Bizonyára anyja és apja eltervezték, hogy jó volna, ha feleségül venné. Nem éjszakáznék, rendszeren járna hivatalba, a ranglétrán gyorsabban emelkednék, egyszóval ez volna az a nő, aki zökkenőnélküli puhára párnázná neki az utat egy életen át. Nem érzett semmi meghatottságot sem erre a gondolatra. A leány helyét azonnal Olga szorította ki fejéből s a vér forró hullámban ömlött végig rajta. Érezte, hogy nem lehet így és épen most nem lehet házasságra s a szolid és kedves leánykára gondolnia, ki talán most forró ebédutáni szenderegésben, türelmetlen reávarással idézi őt.

— Becsületes és tiszta szándékú fiú volt, tele lendülettel és vággyal, hogy nekifeküdjék az életnek és kitalapsson magának valahol fenn egy szép és jó helyet, csak azt nem tudta, hol kezdje. A hivatal sablonos aktáival, huszonöt évi messzeségből integető osztálytanácsosi címével, kis intrikáival, csaknem undorral töltötte el. Képességeket érzett magában, szeretett volna valamit csinálni, maga sem tudta, hogy mit, csak vágyott arra, hogy kirugaszkodjék a szürke folyamból, ahol milliókkal úszik együtt s a partról vágjon elébük. Egyik barátjától hallotta a napokban, hogy egy közismert demokrata gróf, a magyar politika kivert bikája, amerikai politikai turnéra készül és titkárt keres, aki angolul és franciául tud. Iván kitűnően beszélt németül, angolul és franciául. Ahogy erre gondolt, szelíden és elbágyadtan mosolyodott el, amint derűs gyermekkorá-

ból feléje libegett a három kisasszony, ki rendre-rendre idegen szó muzsikájával töltötte meg gyermeki fülét. A kövér miss, a pityergős frájlájn s a kecses és mindig jószagú, fekete szemű madmoazell ott suttogtak egy ideig körüle, míg tisztán és világosan nem villant agyába, hogy itt van az a rés, ahol a szürke tömegeből kivághatja magát.

Lázás-erősen foglalkoztatta ez a gondolat, kidolgozta az összes részleteket, ahogy még ma délután felkeresi a grófot és beszél vele. Gondosan válogatott ruhái között, bizott magában s gondolatain túlról, sejtésszerűen már látta magát az országházban, mint valamelyik elveszekedett erdélyi kerület követjét.

Ebéd után frissen és derűsen indult el hazulról. A júliusi nap forrón sütött át a Krisztina-körüt gesztenyefáinak perzselt lombjain.

A levegő tiszta volt és a Sváb-hegy felől édes illatok reszkettek benne.

A Krisztina-téren a kávéház felé tartott. A nagy ablakok visszaverték alakfát s ő elégedetten és kedvtelve nézte karcsú és elegáns képét. Bement, feketét kért s míg leült, derűsen üdvözölte a kávéház törzsvendégeit, öreg magasrangú katonákat és miniszteri tisztviselőket, kik budai háztulajdonosokkal játszták az ebédutáni preferánszot.

A Horváth-kertből áthallatszott a színészek hangos tereferéje, fehérbe öltözött leányok kapaszkodtak fel az omnibuszra, főköttös nénike fehérsapkás olasz cukrásztól szőke fiúcskának fagyaltot vásárolt és ahogy hárman ott tipegtek a zöldre festett, kis fagyaltos kocsi körül, furcsa és kedves bidermájér hangulatot öntöttek a tέρre.

A Krisztina templom órája bongva ütötte a né-

gyel. Iván készülődött. Kiszámította, hogy ötig végez a gróffal, bizonyosan sikerülni fog terve s ötkor Olgához megy. A gyönyörű leány úgy tűnt fel most neki, mint természetes és édes jutalom merész elhatározásáért. Elképzelte, hogy most épen gonddal és lázasan öltözködik s a perceket számolgatja a viszontlátásig. Gyönyörű emlék lesz az amerikai útra. Idegen városok, új emberek, szép nők ismeretlen ingere keringtek agyában, ahogy kifelé indult.

— Szelesen és hirtelen rontott eléje egyik barátja: Ricsi, hivatalnok a postatakaréknál, foglalkozásának merő ellentéte hosszú, bohém hajával, szép, beretvált arcával, kövérkés, zömök testével.

„Csakhogy megvagy! Egész délután kerestelek!- Idegesen és gyorsan beszélt s Iván már tudta, hogy pénzt akar. Láta az arcáról, hogy hosszú mesébe akar kezdeni, idegesen vágott közbe: „Mennyi kell?” „Ivánkám, drága Ivánkám” — lökdöste magából a szót Ricsi — s mégis csak hozzáfogott a meséhez. Ahogy beszélt, Iván látta, hogy tényleg kell neki a pénz, a fiú kedves és könnyelmű ostobaságain már nevetett, komikus kétségbeesése s a feltétlen bizalom, amivel belekapaszkodott már megfogta, de az összeget megdöbbenéssel vette tudomásul. Neki magának sem volt annyi pénze most hónap vége felé, hirtelen számolni kezdte, hogy ma délután mennyire lesz szüksége és látta, hogy nem adhat. Ricsi kétségbeesetten olvasta arcáról a gondolatokat, mint aki az utolsó szalmaszálat veszi el ujjai közül.

Kimentek a kávéházból s az utcán csendesen tanakodtak, hogy honnan lehetne pénzt keríteni. Ricsinek nem volt már egy krajcárnyi hitele sehol, nem volt egy ismerőse, akit ebben a hónapban meg ne pumpolt volna. Elhatározták, hogy együtt mennek el egy Retek-

utcai grájzleroshoz, akinél néha, hangos kedvű reggeleken csípős szilvóriummal szédítették magukat. Csak az asszonyt találták otthon. Kopott, sárga parókájában liptai túrórt mért egy piszkos viceházmesternének. A fiúk nem is ismerték, mert az asszony kora reggel, mikor ok néha-néha ide bevetődtek, még aludt az üzlet mögötti szobában, a kék csíkos dunyhák alatt.

Már öt felé járt az idő s Iván ideges és haragos volt, hogy ilyen rongy dologgal kell töltenie idejét, de amint Ricsi elszontyolodott arcára nézett, megszánta. Melegen ömlött el rajta a vágy, hogy segítsen a fiún.

Visszafordultak a körútra s Iván biztosan és nyugodtan ment be egyik divatárú kereskedőhöz, kinél diákkora óta vásárolt és könnyedén, mint aki épen csak a tárcáját felejtette otthon, kérte azt az összeget, amire Ricsinek szüksége volt.

Jó kedvvel és derűsen itta be lelke a barátja szeméből feléje áradó hálás melegséget, kissé bántotta, hogy ma már elmulasztotta azt az időt, mikor a grófot otthon találhatja, de Ricsi már bolondozott, az eiőbbi szorongás, mintha csak kirepült volna belőle, hogy a pénznek adjon helyet, leányokról beszélt, fűtyölt és dúdolt s Iván már nem érezte fanyar ízét és szomorúságát annak a gondolatnak, hogy így verik ki az embert apró-cseprő kicsinyességek arról az útról, melyen nagy dolgok felé lehet lendülni s könnyű szívvel mondotta magában: „majd holnap”.

Most már minden egyébtől szabadon hatalmasodott el benne az Olga képe. Sietve búcsúzott s a kocsiállomás felé indult. Fejét lehajtotta és gondolatban már a ligetben uzsonnáit a leánnyal.

Izzón színes képek tolongtak agyában, a szél

ibolyaillatot sodort felé s ahogy felvetette fejét, nagy, fehér szalmakalap alól finoman hajlott orr s két zöldes szem tűnt a szemébe. Böske jött feléje, egy gazdag bankárnak leánya, kivel a télen ismerkedett meg a budai tornaklubb bálján. Akkor sokat táncolt vele, érdekelte a karcsú, magas zsidóleány, többször elkísérte az utcán, igyekezett neki tetszeni, de a leány tartózkodóan és hűvösen vette tudomásul érdeklődését s a séták egyre ritkábbak lettek.

Most a leány szólította meg. Iván megijedt, hogy ismét feltartóztatják, de ahogy végigsiklott szeme a leány finom alakján és naptól aranyosan csillogó, érett kalász színű haján, melyből egy tincs elszabadulva, egyik szemét hol szabadon hagyta, hol letakarta, amint a szél játszott vele, boldogan csatlakozott és egy perc múlva, mint régi, jó barátok csevegtek. A Vérmezőn kis gimnazisták futballoztak, megálltak, nevettek a gyermekeken, ismerőseikről diskuráltak, kedvesen leszóltak egy néhány leányt és asszonyt. Az alkonyba hajló nyári nap megaranyozta a Déli vasút előtt lebegő porfelhőt, a telefondrótokon zsúrt tartottak a fecskék, bájosan tincseitek és fehér begyük villogott, amint fel-felrepültek.

A leány a Városmajorban lakott, arra tartottak. Ahogy mentek, néha-néha ruhájuk sűrűlódott, ilyenkor ösztönszerűleg közelebb húzódtak egymáshoz.

A Városmajorban fiatal mamák kocsin tolták kis babájukat, német kisasszonyok kiabáltak szaladgáló gyermekek után, honvéd és tűzér önkéntesek kurizáltak copfos leánykáknak s a sétány végén, megszokott padján, hűvös mosollyal nézte az egészet az öreg bárónő fiatalos színű blúzában, parányi kis kutyája ott ugrált az ölében s néha-néha az arca felé nyújtotta kis piros nyelvét. Ilyenkor a bárónő idegesen nyomta vissza

nedves, fekete orrocskáját, nehogy a gonddal felkent festéket szétmázolja arcán.

A másik oldalról platán- és gesztenyefáktól megszűrve hallatszott ide a ringlispil verklíje, bosnyák bakák és facér cselédek röhögtek bele és a Paprika Jancsi-színház kikiáltójának megkopott tenorja vágott keresztül az egészen.

Ivánnak mégegyszer eszébe ötlött Olga. Valami elégtételfélét érzett, hogy most megvárakoztatta. Elhatározta, hogy az éjjel valami kifogást mond neki és holnap is ráér majd a találkára.

Itt kedves volt minden. A bokrok üdén és zölden hajoltak feléjük, a leány fehér ruhájából áradó ibolya-illat tavaszi derűvel töltötte meg az Iván lelkét. Most már csak ő beszélt. Színesen és bőven omlottak ajkáról a szavak, a mai napnak megvalósulatlan terveiből bennmaradt energia buzogtatta a gondolatokat. Átadta magát az alkonyból áradó szentimentális hangulatnak s amikor a nap a hegy mögül toltja vissza aranykoronáját, már Musset édes-bánatos verseit szavalta suttogva a leánynak. Megfűrösztötték szívüket a bús francia szomorúságában és összekapcsolódtak lelkükben a költő sok szerelmes sóhajtásával.

Már sötétedett, a szomszéd gyümölcsösben egy sárgarigó fütyölt a párja után, mikor a kapuban búcsúztak. Kezetfogtak és nem váltak még el. Allottak mindketten, mintha várnának valamire. Iván lehajolt, odaborult a Böske kezére és a csuklóját csókolta meg hosszan. Mikor felnézett, a leány fehér alakja már a lépcsőn imbolygott és ő részegen ment a gesztenyefák alatt s a levegőben táguló orral kereste a Böske kezének illatát.

— Vacsora után sétálni ment. A Szénatéren, a

Csokonai-kávéházból ismerősök intettek ki utána. Nagy társaság volt együtt, nagyobbreszt vidékről felkerült magasrangú hivatalnokok. Elhozták feleségüket is, kik a vidéki úriasszonyok tartózkodó finomkodásával ültek a kávéházban, melyben semmi sem volt a pesti kávépaloták jövőmenő, füstös zenebonájából.

Barátságos és meleg hely volt, tiszta, mint sok vidéki város első kávéháza. A fiatal és csinos cigány-prímás még messziről, de már idejátszott, mint aki érzi hogy ez az asztal s a banda nemsokára összekerülnek. Örömmel és hangosan fogadták Ivánt. A mamáknak vidékiesen kezet csókolt, derűsen üdvözölte a leányokat, a férfiakkal kezelt és szék után nézett. Már szorították is neki a helyet, de ő gyorsan és avatottan ült be egy leány és egy asszony közé. A leány régi ismerőse volt, az asszonynak most mutatták be. Barna, pirosas arcú, feketeszemű menyecske, vidékről jött Pestre rokonokat látogatni, eleven volt és jókedvű s minden tetszett neki. A nők még a fagylalttal pizsmogtak, a leányok piros nyelvük hegyét óvatosan húzták végig a hideg, színes csemegén és lehunyták szemüket, amint édesen olvadt el a szájukban. Az asztalon már karcsú palackok állottak, a férfiak tempózva ittak s a cigány régi, jó, szomorkás nótákat játszott. Jókedvűen diskuráltak, a férfiak hivatalról, politikáról, a vidékiekkel a termésről, az asszonyok halkan szapulták ismerőseiket, színházakról, egy író s egy színésznő botrányáról beszéltek, a leányok nevetve sugdostak össze. Szemben vele egy pocakos öreg úr terjedelmesen és hangosan magyarázta, hogy Óbudán házat fog venni, mindenkinek meg kellett hallgatnia az óbudai lakás előnyeit. Igyekezett beolvadni az elégedett, bizalmas melegségbe, de az a keserű hangulat, ami hajnalban fogta el, újra végigömlött rajta.

Kínoztta az a gondolat, hogy ezek mind meg vannak elégedve a világgal és önmagukkal, dolgoznak és relnevelődött bennük már régóta az a tudat, hogy fontos és szükséges tényezői a társadalomnak. Bántotta, hogy ma megint nem csinált semmit, elégedetlen volt önmagával, keserűen és kedvetlenül gondolt mindenre s úgy érezte magát, mint a sövény közé került elefánt, szeretett volna valahol kitörni, valahova nekiiramodni, de az utat, hogy hol és hová, megint sehogysem találta.

Éjfél már elmúlt; a vendégek gyérülni kezdtek s az öregebbek az ő asztalától is szedelőzködtek. A pincérek kalapokat hoztak. Hosszasan, közbe-közbe diskurálva búcsúzkodtak, a leányok kissé durcásan biggyesztették szájukat, hogy már menni kell. Csak néhányan maradtak, pár fiatalabb házasember a feleségével s a vidéki asszony. A primás asztalukhoz jött s hangfogóval játszott, ide-oda hajlongott, az asszonyok szeme néha-néha feléje csillant s látni lehetett arcáról, hogy szívből muzsikál. Pezsgőt hozattak. Iván sokat ivott, jól esett neki, hogy az illatos, gyöngyöző ital szétillan fejében és kiüzi onnan a kedvetlenséget. Az asszonyka kedves nobelspiccel kacarászott, vidáman csücsörítette száját és halkán füttyölt a cigány után. Az egész társaság összébb húzódott, kitört belőlük a jókedv, hangosan közbekacagtak, ittak. Iván már mámoros volt. A cigányt dirigálta szép baritonján halkán, nekibúsulva énekelt szomorú, magyar nótákat a vidéki asszony felé könyökölve, nekikeseredett s közbe-közbe belekurjantott a muzsikába, finoman, úriasan, úgy ahogy már csak kis vidéki városokban tudják fiatal szolgabírák, kik azt még apjuktól tanulták. Csendes, késői vendégek kedvtelve nézték a távoli sarkokból.

Kívülről már a szürkület szűrődött be, az öreg

nagybögös álmosan riadt fel, mikor a cimbalmos egyszerű-egyszer szilajon csapott a húrokra. A vidéki menyecske olyan volt, mint egy fiatal, elszabadult paripa, a mámor csiklandozta minden idegét, forró, kemény térde odaért az Iván lábához s ott is hagyta. A pesti asszonyok már vágytak az ágyuk után, néha-néha fáradtan ásítottak.

Már világos volt, mikor kifelé mentek a kávéházból. A primas a terasszon még az asszonyka fülébe muzsikált, a posztoló rendőr elnézően mosolygott rajtuk, Iván hangosan, szélesen ölelte meg, snapszot hozatott, koccintott vele és úgy ittak ketten.

A pincér kocsik után füttyentett, Iván a vidéki menyecske könnyű, selyem felöltőjét tartotta karján, vállára segítette s ahogy feléje tüzelt a blúzból kivillanó hófehér bőr, csak egy szemvillanásig gondolkozott, a másik pillanatban már hirtelen reácsókolt az asszony nyakára.

A kocsik elrobogtak. Ahogy ott állott egyedül, egy pillanatig elhagyottnak és üresnek érezte magát, elégedetlenség tört fel benne. A nap ebben a percben tündökölt ki a pesti párákból, sugarai diadalmasan, színesen ömlöttek végig a téren s kisodorták Ivánból a kedvetlenséget, mint tiszta borból a seprűt. Szembe fordult a nappal, hátradült egy kissé, aztán megindult hazafelé. Úgy érezte, hogy az élethez úgy támaszkodik, mint egy hófehér, tiszta kerítéshez. „Csak az a fő, hogy az ember mindig a napos oldalon haladjon” — suttogta magában mámorosan.

BOLDOG IDŐK

(Vázlat)

Mesélek arról a „*semmiről*”, mi koporsódig megaranyozza életed.

„Hej-huj! Megbolondultak a diákok!” Bokái úr nagyot szuszogott, az orrához kapott, alaposan megdörzsölte, azután ugyanezt tette a szemeivel is, mialatt az előbbi felkiáltás hagyta el száját. Még egyet nyújtózkodott, aztán a tőle telhető legnagyobb fürgeséggel ugrott ki az ágyból.

„Feleség, feleség, Pirikém, hallod, tisztára megkámforodtak ezek a diákok!” Az ablakhoz szaladt, félrehúzta a kopott, piros szövetfüggönyt s jókedvűen nézett ki a korareggeli napsütésben tündöklő utcára.

Pompás alak volt az öreg, hosszú, hímzett hálóingében, zöld papuccsal a lábán. Alsónadrágjának kötői, mint fehér giliszták, másztak utána a padlón. Feje tején tizenöt szál haja, mit nappal szépen lekefélve hordott, most a szélrózsa minden irányában röpködött és rakoncátlankodott, bajuszának egyik szára lefelé lógott, mint egy kínai kulinak, a másik még megörzött valamit a tegnapi bajuszpedrőből s huszárosán, peckesen igyekezett bolondítani a világot. Arcának egyik fele árnyékban maradt, abból nem sokat lehetett kiolvasni, másik felét a júniusi reggel ragyogó napja élesen megvilágította s mindenki láthatta, aki csak akarta, hogy Bokai bácsi fájintos, öregecske úriember. Szemei valamikor

kékek lehettek, de a hosszas használattól s a mindennapos alkoholöntözéstől megfakultak, mint a napsütött és esővert vászon s szegesük, a szemhéjak, megráncosodtak, mint a fán felejtett besztercei szilva. Arca kövérkés volt, ajkai duzzadtak s ha száját kinyitotta, amit gyakran megcselekedett, mert három dolgot nagyon szeretett a jó Bokái bácsi: enni, inni és beszélgetni, látni lehetett, hogy egy szemfoga balról, fent hiányzik. Ettől egy picurkát selypített is, ami fene módon jól állott neki. Egyébként, akik emlékeznek reá, azt mondják, hogy valamikor igen szép baritonja volt az öregnek, de hát Istenem, az idő múlik s egyszer minden megkopik, még a Bokai bácsi baritonja is.

Azért alkalomadtán, ami elég gyakran került, az öreg még kivágta a rezet. Ha még azt is elmondjuk, hogy az orrán, különösen ilyenkor, szép világos reggeleken, a rózsaszínbe játszó lilának egy igen diszkrét árnyalata volt felfedezhető, tökéletesen tisztában vagyunk Bokai úrral, ki a tekintetes megyénél volt irodatiszt, azonkívül háztulajdonos a Megye-utca végén s ennél fogva a városnak ezen a fertáján korlátlan tekintély.

A szomszéd szobában olyan láрма volt, akárcsak egy képviselőválasztást megelőző barátságos pártértekezleten. Aki ilyenén még nem vett részt saját testi személyével, az erősen elmaradott, piszlicár ember nálunk.

Egyszerre legalább nyolcan-tízen kiabáltak, a nagy lármából kihallatszott egy-egy sora valami nótának. „Te csaltál meg, nem én téged”, utána mindjárt „Nem olyan, mint más, mint Kucug Balázs”. Mai napig sincs megállapítva, hogy egy ember, vagy kettő, vagy esetleg több is énekelt-e.

Az ajtót minden pillanatban úgy bevágták, hogy Bokái bácsiék hálósobájában, a szekrény tetején tán-

coltak a tavalyi befőttés üvegek, a snapszos fiaskó, ami jól a szekrény szélén volt, hogy mindig kéznél legyen, leesett. Szerencse, hogy Bokái bácsi, mint óvatos ember, a mindennapi nyakolajat jó vastag üvegben tartotta, így nem történt szerencsétlenség. Az öreg szeretettel emelte fel a palackot, kicsit felhúzta az orrát, mert a dugó mellett kiszivárgó köményes illata csiklandozta s mivel istenfélő ember volt, felsőbb rendelkezést látott abban, hogy az üveg lecsúszott s ha már a kezében volt, töltött egy pohárával s ivott. Csettintett a nyelvével s mindjárt dúdolni kezdett.

— „Mert ha nem vesz feleséget, ki főzi meg az ebédet?” Ez volt a rendes reggeli nótája s mindig a közepén kezdte, csak a harmadszori, vagy negyedszeri éneklésnél fogott az elejébe s kellő bánattal mormogta el: „Bús a magyarnak élete, búsabb, mint a fülemile.”

„Na hát ezek a diákok tisztára takarítva meg vannak bolondulva. Reggel hat órakor ilyen lármát csapni! Tiszta szerencse, hogy valamelyik professzor nem lakik erre. Hallod Pirikém? Nahát ez mégis bolondság”. — „Hagyja, hagyja, magából csak az irigység beszél. Jól esne a bolondikus fejének, hogy egy kicsit együtt handa-bandázzon a fiúkkal.”

Pirike úgy tett, mint aki haragszik, az ablak felé fordult, kedvesen hunyorított, mert a világosság még bántotta a szemét. Erösszálú fekete haja összebomolva hullott homlokára, legalább huszonöt évvel látszott fiatalabbnak, mint Bokái bácsi. Ő is figyelni kezdett a szomszédszoba lármájára. Nagyszerűen mulatott a sok bolondságon, amit a diákok össze-vissza beszéltek. Megismerte mindeniket a hangjáról és úgy hallgatta őket, mint egy színházi előadást.

Bokai bácsi öltözködni kezdett, Pirike a paplan

alatt összehúzódott, mint egy cica, két tenyerét egymásra fektette, behunyta szemét és ábrándozott.

A Megyeház-utcában kezdték nyitogatni az ablakokat, kisasszonykák kiabáltak át egymásnak s szelesen, pirulva kérdezősködtek a diákokról. A mamájuk durcásan kiáltotta a másik szobából: „Hagyjátok a csudába azokat a diákokat, még egy hét s aztán úgyis elmennek. Jobban tennék, ha az érettségire készülének, minthogy így felfordítják a várost.”

A „Nyúl” vendéglős az ajtóban állott és mogorván nézte a világot, bosszantotta, hogy egész éjjel csendes volt a korcsmája.

Nagy hasára tette gyűrűs, kövér ujjait s úgy magyarázta szomszédjának, az ösztövé, kehes szücsnek, hogy nem tud a fene erre hozni legalább egy kopói, aki látná ezt a rettenetes szemtelenséget, amit a romlott fiatalság fényes nappal művel. A láthatáron azonban egyetlen kopó sem jelentkezett valamelyik segéd-tanár személyében, azok most az öreg kollégium udvarán a reggeli „vityire” induló diáksereget rendezték sorokba. A szücs megvigasztalta Nyúl bácsit. Fiatalság, bolondság, mondotta s aztán holnap lesz a követválasztás, nem csuda, ha a diákok is be vannak rúgva, hiszen már egy hónapja, hogy a fiákerlovak is feketekávé t vacsoráznak és seprópálinkát reggeliznek. Nyúl bácsi a vendéglőjében elfogyasztandó nagymennyiségű választási tokányra gondolt, elméletben a harminckrajcáros hordóhoz négy veder vizet már hozzáöntött, erre a derűs eszmére megenyhült, behívta a szücsöt és megkínálta egy pohár szilvóriummal. Ittak egy adjon Istent, Nyúl bácsi nagyot tüszentett, a szücs köhintett vagy hármat, kezeltek s mindenik ment a dolgára.

Bokai bácsi már elkészült a bajuszával is, addig

forgatta bajuszpedrős ujjai között, míg mind a két szára hetykén meredt fel az orra két partján. Azt hitte, hogy Pirike megint elaludt, fogta a köményes üveget és átment a diákokhoz.

Észre sem vették, hogy benyitott. Az ajtó előtt állottak vagy négyen, azokat úgy kellett a nyitott ajtóval félrenyomni az útból. A kis szobában olyan füst felhőzött, hogy Bokai bácsi elkezdett prüszkölni tőle s mint ilyen esetekben nagy gyakorlattal rendelkező ember, hirtelen ő is cigarettára gyújtott. Az ágyon feküdtek haton is szélteben-hosszában s lehetetlenség volt megállapítani, hogy melyik énekel, melyik szaval. Egy parányi asztal volt a szoba közepén, azon állott egy szép, nyúlánk fiú, göndör, fekete haja csapzottan omlott szemébe, kabátját, mellényét ledobta a földre és egy szál ingben énekelte lehetetlen hangon, hogy „Lolo, Dodo, Zsuzsu, Kloko, Margó, Frufu”, aztán megint százszor egymásután: „Lolo, Dodo, Zsuzsu, Kloko, Margó, Frufu”.

A ruhaszekrény ajtaja nyitva volt s benne hatalmas szál tordai fiú kucorgott, a legjobb matematikus s a legnagyobb verekedő.

Egy ócska, szürke felöltő s két nadrágszár mindig az orra elé libegett, de ez cseppet sem zavarta, nyugodtan cigarettázott a szekrényben s csak egyszer-egyszer szólt ki, hogy töltsenek neki is.

Úgy látszik, hogy a sok Lolot megunta már. Hamisítatlan tordai accentussal kiáltott ki a sifonerből: „Te prücsek, ha le nem mászal arról az asztalról, úgy a fejedhez vágam ezt a cipőt, hogy szertemenyen.”

Lolo, Dodo, Zsuzsu, Kloko, Margó és Frufu szerelmese, egy balkáni főváros osztrák-magyar consuljának fia, méregbe jött, kiabálni kezdett, de aztán úgy

látszik, hatott reá, hogy egy hetedikes ilyen előkelő társaságban viselje magát szerényen és még vesztettebbül rikoltotta tovább: Lolo, Dodo, Zsuzsii . . .

Rózsaszín selyemmel bevont, rongyos kis rokokó díványon elnyúlva feküdt az osztály legjobb szívű fiúja. Sohasem énekelt, szép, barna szemei kedvesen néztek a világba, mindenkit cigarettával kínált, éjjeli zene tervezetet dolgozott ki s megígérte, hogy nagyobb hatás kedvéért cimbalmát is kiszállítja minden alkalommal a tett helyére.

Az ablak mellett ült a szoba gazdája, egy fekete szalontai legény, Nagyon szép fiú volt. Bizonyosan ilyenforma lehetett az a kún menyecske, akiért *Kún* László király bolondult. Nem sokat kacagott, vegyész-mérmű akart lenni, a lányokat lenézte, az asszonyok kivétel nélkül nagyon szerették. Körülötte négyen állottak.

Ajtai, kemény vonású székely, a legszorgalmasabb diák, Sauerpeck, a legjobb tornász és bárendező. Kolozsvári, az osztály kedvence, ki arról volt híres, hogy az apjának, aki képviselő volt, egyik szeme kék, másik fekete és legszebb hangja van az egész országban.

A negyedik, egy középtermetű, szőke fiú, Szentmártoni, kinézett az ablakon kelet felé, hol a nap rózsaszínűre festette a kék nyári eget — és szomorú volt.

Arra az egy hétre gondolt, ami még az érettségiig van, ami, ha letelt, itt kell hagynia a vén kollégiumot, mely nyolc éven át nevelte, a barátokat, a diákvezérséget, a várost és vele az első szerelmet, mely ha ő elmegy, ideszakad, mint a letépett rózsaszál, mi napról-napra fonnyad és illatát veszti.

Mikor Bokai bácsit észrevették, tetőpontját érte el a zene-bona. Tordai a sifonerből bömbölt feléje, a Consul az asztal tetején zsiviót rikácsolt, Szalontai tel-

jes komolysággal csak ennyit mondott: banzáj, a Cimbalmos, ki román vidékről való volt, torkaszakadtából ordította, hogy szetrajaszka és a rokokó díványról lelógó lábaival a szekrény oldalát rugdosta. Sauerpeck a mosdótálon dobolt s egyik kezével trombitált. Ajtai, a komoly székely, legényesen rikkantott: „csuhaj retek, kit szeretek”. A többiek tőlük telhetőleg a legnagyobb lármát követték el.

A nagy *zajban* Szentmártoni, az ifjúság hivatalos szónoka neki kezdett, hogy Bokái bácsit tekintélyének megfelelő ünnepélyességű beszéddel üdvözölje. Mindenki beleordított. Mikor odáig jutott, hogy: „és keblünkben ugyanakkora szeretettel és lelkesedéssel üdvözöljük a köményes üveg megjelenését is és túlradó érzelmeinknek nem tudunk jobban kifejezést adni, minthogy” — „megisszuk” — ordította ki a sifonerből Tordai és Bokái bácsi eléggülten húzott egyet az üvegből, azután benyújtotta Tordainak, ki magára húzta az ajtót és kiáltotta, hogy halálfia, aki kimeri nyitni, míg ő nem szól.

Az udvaron a Piriké hangja hallatszott. „Bokái, Bokái, hol a csudában van!/? Bokái megszeppent, a fiúknak azt mondta, hogy ő már el is ment a hivatalba s azzal kisurrant a szobából. A diákok is kezdtek csendesedni, egyesévei-kettesével tűntek el. A Cimbalmos már aludt a rokokó díványon, lábai messze lelógtak róla, a Consul az asztalra feküdi, lábait a cimbalmos mellére nyújtotta, Szentmártoni egy széken bóbiskolt, Sauerpeck, Kolozsvári és Ajtai az ágyra feküdtek s a sifonerben veszettül horkolt a köményes üveg társaságában Tordai, a matematikus.

Piriké Szalontait hívta reggelizni. Üdén csengett a hangja: „Sanyi, Sanyi reggelizni!” A fiú bement Bokáiékhoz, az asszony átfonta nyakát, szájoncsókolta és míg

a másik szobában a diákok álmodtak az első szerelem tovalibbenő hímes pillangójáról s húsz éves álmaikhoz altató muzsikát zümmögött az Élet, Piriké szobájában kibontotta bódító, piros virágát az asszonszerelem.

Délelőtt tizenegy órakor Kerekes bácsi nyitott be a diákok szobájába. Első teendője az volt, hogy az asztalon álló snapszos üvegből jót húzott, felvett egy árván nyújtózkodó király-cigaretta, komótosan reágyujtott s ezalatt gondolkozott, hogy melyik fiút rázza fel. Választása Szentmártonira esett, mert annak a feje úgysis lecsúszott a székről s minden pillanatban indulóban volt lefelé az egész teste. Az öreg fogta a fiú fejét, feltette a szék karjára s hatalmas felleget fújt az orra alá. Szentmártoni nagyot nyelt a füstből s kinyitotta szemét.

Első pillanatban azt gondolta, hogy a kollégium dísztermében van a reggeli praecesen, mert Kerekes bácsinak csak a fejét látta s az — uram bocsáss — épen olyan volt, mint a nagyságos fejedelem olajfestményű képe a szószék felett. Egy darabig azon töprengett, hogy a csudába került a felséges fejedelemre rézpitykés kék dolmány, de aztán meglátta a cipőket is és mindjárt tisztába jött vele, hogy valami bibi van a dologban, mert akkora lábai három vármegyében csak Kerekes bácsinak, a kollégium pedellusának voltak s ha ő megjelent a diáklakáson, az bizonyosan nem jót jelentett.

A mozgolódásra a fiúk is kezdtek feltápászkodni. Egy kicsit zavarban voltak, mikor Kerekes bácsit meglátták, de mivel az öreg cigarettazott, gondolták, hogy nem lehet baj.

Tordai, a matematikus is kibújt a sifonerből s akkorákat nyújtózkodott, mint egy álmos kuvasz, a Consul, meglátva a „szolgaszemélyzetet”, elegánsan kezdett nyafogni: „ná mi áz, mi áz?”

Kerekes bácsi kajánul törölte kétfelé vastag, szűrűlő bajuszát s hamiskásan mondotta: „Hinnye be sokat tanultak az éccaka, hogy még mindig alusznak; hát azért gyűttem, hogy Szentmártoni, Tordai, Ajtai, Szalontai és Sauerpeck menjenek ecceribe az igazgató úrhoz.”

„Mi a nyila? Hát aztán mér?” — kérdezősködött Ajtai, a komoly székely. „Az nem tudódik” — felelt Kerekes bácsi s menni készült, de a diákok tudták, mi a becsület s addig nem engedték el az öreget, míg zsebeit cigarettával meg nem rakták s meg nem itattak vele egy pár pohár snapszot.

Félóra múlva már az igazgató előtt állottak a fiúk. A mindig komoly, fekete embert önkénytelenül nagyon respektálták s egy kissé mindenik megszeppenve várta, hogy mi lesz.

Pár perc múlva megkönnyebbülve lélekzettek fel. Mindössze annyi volt az egész, hogy az igazgató szigorúan megtiltotta nekik, hogy a képviselőválasztás napján az utcán mutatkozzanak.

Kifelé jövet Tordai már mormogta, hogy „hát még mi a fenét ne?”

Másnap reggel a Nemzeti udvarán Szentmártoni és Sauerpeck jelentek meg először. A százestendős omnibusz a szabad ég alatt jobb időkről álmodott. Mikor a fiúk közelébe értek, magányos kanpulyka ugrott ki belőle s mérgesen kezdte birizgálni szárnyaival a földet. A konyhaajtóban óriási kék tállal megjelent a kövér szakácsné, egy repedtsarkú szolgálót istenesen képen teremtett s borzasztó patáliát csapott, ő tudja, miért. A lármára előkerült a vendéglős, fején kis kerek, fekete selyemsapkával, kiállott a kapuba s átkiabált a szomszéd mézárszékebe, hogy hozzák már azt a húst, az istenit.

A kávéház udvari ajtaján ebben a pillanatban lépett ki Csornai tanár úr. Látszott rajta, hogy egész éjjel nem aludt. Három galléros, barna havelokja festői ráncokat vetett rajta s nagy kockás pepita nadrágja és sapkája ezen a reggelen is épen olyan fiatalosan és jókedvvel teljesítették szolgálatukat, mint húsz évvel ezelőtt s látszott róluk, hogy örök-ifjak s megkopphatatlanok, mint gazdájuk szíve és méltók azokhoz a legendákhoz, miket három diákgeneráció szőtt köréjük. A tanár úr pepita sapkája mögött Juhari bácsi hatalmas bölényfeje meredt fel s vérbenforgó szemei keresni látszottak valami szerencsétlen alakot, kit az akkor divatosá lett mungó jelszóval morzsoljon semmivé.

Kiléptek az udvarra és nyomukba tódult az egész korteshad. Egy pillanat múlva a vendéglő elé kocsik robogtak, az utca megelevenedett, a Hattyú felől, a mungók tanyájáról idehallatszott a lárma. Ott a rendőrkapitány intézkedett s a kocsikat Gradivó úr lendezte. Peckesen lépdelt az öreg, mint vén kakas, császárszakállát minden pillanatban hátrasimította, hangját harciasan recsegtette, igen szerette volna, ha ez alkalommal végleg és visszavonhatatlanul elhiszik neki, hogy a császári hadseregben főhadnagy volt.

A Varcagásból átcsapott a házak felett a falusi szavazók lármája s mikor a Nemzeti előtt megjelent az első pirostollas választó, Juhari bácsi elkiáltotta magát, hogy még a falak is reszkettek a főtéren s a tyúkszemgyártó, apró pityókák megmozdultak a földön: „Éljen a negyvennyolcas, függetlenségi párt!”

Abban a pillanatban a Hattyú felől is felharsant a kiáltás: „Éljen Sóvári képviselőnk”.

Ez a hang közel sem járt a Juhari bácsiéhoz. A sánta városgazda szerencsétlenkedett vele, a másik

pillanatban már behúzta magát a kapu alá, mert a szemben levő udvarról egy csizmadiainas kukorica-csutkát vágott a fejéhez.

A diákok is előbújtak az omnibusz mellől. Kissé félve köszöntek Csornai tanár úrnak, aki úgy tett, mintha semmit sem tudna az igazgató intézkedéséről s barátságosan intett a fiúknak.

Azok csak erre vártak, a másik percben már egy-egy zászlót fogott mindenik, felültek egy kocsira s végig hajtottak a városon. Ahol választókkal találkoztak, nagyokat kurjantottak: „Éljen Lakatos Kálmán, éljen a függetlenségi párt!”

A függönyök mögé félig elbújva néztek utánuk a leányok és asszonyok és ők büszkén köszöntek nekik, mint akik most valami igen nagy dolgot művelnek.

A kollégium kapui zárva voltak, az ablakokból kíváncsian kandikáltak ki a kis diákok, mint bárányok a cserényből. Amikor megunták a piros és fehér tollasok tolongását nézni, azzal szórakoztak, hogy a kollégium falai tövében hűsölő Gáborokat, ahogy a sátoros cigányok nemes törzsének férfi tagjait nevezték, egy-egy mosdótál vízzel nyakon öntötték. A kollégiummal szemben, a régi fejedelmi palota komor falához Talpas Károly támaszkodott, valamelyik diák egy fél cipót dobott le neki, azt rágta az öreg nagy igyekezettel, fel se vette, hogy minden pillanatban lekiabáltak hozzá: „Talpas, Talpas!”

Mikor a cipóval végzett, bement a várba, a templom mellett lefeküdt a föbe, mint aki estig minden dolgát elvégezte s öt perc múlva már horkolt. Bozontos haja betakarta arcát, meztelen lábain szép zöld legyek sétáltak le és fel.

Sokkal agilisabb volt Kangyil. A diákokkal állandó

érintkezést tartott fenn. Ahogy egy kocsi érkezett, azonnal tájékoztatta őket, hogy most ez vagy az a gróf jött meg s hozzátette: „pertu barátom” s a kocsi után kiáltott: „szervusz komám!”

Minden percben neki fogott egy hatalmas orációnak, amiből annyit mindig ki lehetett venni a végén: „Térdig érő vérben gázolunk, de magunkat mégis el nem hagyunk!”

Ő is mezítláb volt, mint Talpas Károly. Dél felé a diákok cipódarabokat dobáltak le neki, evett, aztán a falnak dőlt és elkezdte egy hatalmas lécdarabbal a fogát piszkálni. Valamelyik diák élesen füttyölt, erre megharagudott, szemei zavarosan forogtak, „cipórágó”, kiáltotta dühösen és sértődve tűnt el a Nemzeti udvarán, a szakácsnétól hatalmas marhacsontot kapott és azon megvigasztalódott. A nagy diákok izgatottan tárgyalták, hogy Szentmártoni és Sauerpeck zászlókkal járnak a városban és piros tollas választókat vezetnek a Nemzeti udvarára s hogy Szalontai is velük van már, Tordai és Ajtai pedig épen most szöknek ki a temetőn keresztül hozzájuk.

Az egész város lázba jött. Öreg urak mesélték, hogy ilyen választás nem volt hatvanhét óta. Mintha érezték volna az emberek, hogy ez a képviselőválasztás talán az utolsó, amit ők csinálnak. Az ügy annál érdekesebb volt, mert a mungók Sóvári László minisztert léptették fel s a beavatottak előre tudták, hogy a hatalmas hivatalos nyomás mellett Lakatos Kálmánnak, a negyvennyolcasok jelöltjének, egy fiatal ügyvédnek igen kevés kilátása van a sikerre.

Ezen a választáson dolgoztak a legendás sópénzek s a városban fantasztikus hírek keltek szárnyra nehéz ezrekről, mikkel ennek vagy amannak a választónak lelkiismeretét forrázták meg.

Dél felé a főtéren százával állottak az emberek s minden percben torkukszakadtából ordítottak: „Éljen Lakatos Kálmán, éljen a negyvennyolcas függetlenségi párt!” Egy túlbuzgó tímárlegény szíve gyökeréből harsogta: „Éljen Kossuth Lajos!”

A diákok folyton kocsiztak a városban, pirostollasokat szedtek fel s mikor ezt a hatalmas tömeget látták, mámorosak lettek a győzelem reményében. Ők még nem tudták, hogy a tömegnek csak kiabálni van joga, történni az történik, amit a kevés jogosult választó akar, vagy akartatnak vele még kevesebben.

Délután négy óraker a városház erkélyén megjelent a választási elnök terjedelmes alakja. Óriási orrára, mely úgy ült az arcán, mint egy dísztök a tyúkketrecen, feltette szemüvegét, lenézett a térre s beszélni kezdett. A sóhajtást meg lehetett hallani, olyan csend lett, csak mikor az utolsó szavakat mondotta: „... és így nagyméltóságú Sóvári László miniszter urat kerületünk megválasztott képviselőjének — „éljen” — recsegett közbe Gravidó úr — jelentem ki.”

Juhari bácsi úgy ordított, mint a sértett oroszlán: „abcug, éljen a haza” s az öregnek elfulladt a hangja, mert könnyei a torkára szaladtak. Dühében és elkeseredésében *megvetően* köpött Gravidó úr lába elé.

Csornai tanár úr szemére húzta sapkáját, de megviganasztalódott, mert ezer torokból harsant fe! ismét: „éljen Lakatos Kálmán, éljen a negyvennyolcas függetlenségi párt.” Magyar sors — gondolta az öreg, nagyot sóhajtott és megkönnyebült.

Egy hórihorgas jogász fiú irtóztató nagy zászlót tartott, ahogy a szél lobogtatta, látni lehet rajta a betűket: éljen Sóvári László képviselőnk!

A zászlót jobbra-balra lengette és nagyot kurjantott:

„Éljen Sóvári!” Ezt már nem bírta el Tordainak, a matematikusnak a szíve sem, azt mondta, ahogy a csizmadiaszínben ezerszer hallotta: „jaj, hogy a nyavalya törjeu ki” s olyan pofont kent le a hosszú jogásznak, hogy azt még a matematika örökérvényű igazságaival se lehetett volna letörülni. A jogász meglődült, a zászlórudat ráejtette gazdájának, egy kövérkés ügyvédnek a hasára, ki mint mungó főember, megadással viselte el a sorsnak ezt a csapását.

A tömeg két részre vált, a felpofozott hosszú jogász: után megindultak a mungók, élükön az előkelőségekkel s a lehetőség arányosan és mérsékletesen kiáltották, szabályos időközökben: „Éljen Sóvári László!”

A függetlenségek Lakatos Kálmán háza felé mentek s a lelkesedés tombolt soraikban.

Ezalatt Szentmártoni és Tordai rejtett utakon be- mentek a kollégiumba.

Az egész diákság az udvaron volt, a kicsinyek játszottak, egy-egy félős, szorgalmas fiúcska könyvvel kezében gondolt a holnapi vizsgákra. Az öreg falak komolyan néztek le a zajongó seregre és a tekintélyes Őrhegy felett a nap mélabúsan intett búcsút a városnak.

Tordai felsegítette Szentmártonit az udvar legki- emelkedőbb pontjára, a vizes hordóra, a diákok oda- sereglettek és lelkesedéssel hallgatták, hogy mit beszél.

A középső sor — így nevezték a diákok ős idők. óta az első emeletet — egy ablakából a fiatal fizika- tanár nézett ki. Beretvált arcával olyan volt, mint egy nagykövet. Nemrég jött haza egy holland egyetemről és most bántotta ez a felfordulás, ami a városból át- csapott a kollégium elzárt falain és megszállotta a politika oktalan és céltalan zenebonájával a diákok lelkét is. Le akart kiáltani, de meggondolta, hogy a baj sokkal mé-

lyebben van, minthogy azt most hirtelen egy tanári szóval el lehetne intézni. Szomorúan legyintett a kezével és indult a menyasszonyához, egy régi, híres professzor kedves és okos leányához, kivel úgy találtak, mintha összeválogatták volna őket.

Nemsokára a kapu előtt tolongtak mind a diákok. Kerekes bácsival, ki hivatalos tekintélye minden komolyságával igyekezett visszatartani őket, nem sokat törődtek, a kaput kinyitották s pár perc múlva rendezett sorokban csatlakoztak a negyvennyolcasok menetéhez s zengett ajkukról a „Kossuth Lajos azt izente . . .”

A megbukott Lakatosnak a függetlenségi hölgyek koszorút nyújtottak át s lakása előtt sokáig tüntetett a tömeg.

Kezdett sötétedni, az emberek széledeztek, egy kisebb csapat diák és mesterlegény összeverődött s beverte egy pár főmungó ablakait. Arra a hírre, hogy a rendőrkapitány az őrszobába vitette Szentmártonit, Sauerpecket és két mézárólegényt, nagyobb csoport jött a városház elé s betódult a folyosóra. Csak Murkost találták ott, az öreg dobost s az, mikor meghallotta, hogy miről van szó, fogta a kulcsokat s a diákokat és mesterlegényeket szépen kiengedte, még utánuk kiáltotta: „Éljen a haza!”

Besötétedett. Felgyúltak a lámpák s a háziasszonyok mérgesen jártak-keltek és pokolba kívántak minden képviselőválasztást, mert férjüket hiába várták vacsorára. Minden épkézláb ember a vendéglőkben volt. Nyúl bácsinak nem lehetett panasza. Kövér lábain fűrgén mozgott ide-oda, néha leszaladt a pincébe, hogy egyegy hordót megcsapoljon és ilyenkor a keresztelést sohasem felejtette el.

A mungók a Hattyúban gyűltek össze. Vígan voltak

erősen, de csak az urak. A kisebb emberek az előkelőségek jelenlétében nem igen érezték jól magukat és rendre-rendre átszivárogtak a Nemzetibe, hol a negyvennyolcasok lesztek róluk még a keresztvizet is, de legalább kedvükre kiabálhattak. Egy óra múlva már újra kész volt a barátság és együtt szidták a piszkos munkókat.

A negyvennyolcasok színe-virága a függetlenségi körben tanyázott. Csornai tanár úr olyan szépen beszélt, hogy Juhari bácsi sírva fakadt, megivott gyors egymásutánban tíz spriccert s megesküdt, hogy „Istene ne legyen annak a Gradivónak, én agyonütöm”. A beszédek elhangzottak, itt is, ott is tárgyalták a nap eseményeit. A Jancsi bandája kuruc nótákat muzsikált s az emberek belemelegedtek a mulatásba.

Ha egy idegen érkezik a városba, ne adj Isten, hogy meg tudta volna mondani, kik győztek. Akiknek a Hattyúban húzza Géza, vagy akik itt a Jancsi hegedűje mellett ülnek az asztaloknál. Aj igaz, hogy Oroszlán bácsi, a függetlenségi kör vendéglőse is kitett magáért. Juhari úr meg is jegyezte, hogy ilyen rostélyost még a szentséges római pápa sem evett ma, de ilyen bort sem ivott, tette hozzá büszkén Oroszlán bácsi, amiben nagy, igazság lehetett.

Hajnaltól lecsendesedett a város s a kelő nap csudálkozva állott meg egy pillanatra az égen, s a trafikajtóra festett vén török majd kiejtette csibukját a szájából, mert Juhari bácsit és Gradivó urat látta karonfogva, barátságosan bandukolni a piacon. Örök titok marad, hogy ezen az éjszakán hol, miképpen békültek ki a nagy ellenfelek. Azt azonban rebesgették a városban, hogy Gradivó úr egy veresgarast se kapott önzetlen fáradozásai fejében. Nem is jó tőle azóta véleményét

hallani a kormányról. Császár-szakállát Kossuth-szakállra egészítette ki az öreg és komolyan foglalkozott azzal a gondolattal, hogy nevét Garamira magyarosítja

Még csak az újságok megjelenése volt hátra. Azok sem vártak sokáig magukra, délben már tudtára adta a világnak a Vármegyei Harsona, hogy Sóvári László minisztert, hazánk nagy fiát óriási lelkesedéssel képviselőnek választották meg. Nem mulasztotta el megírni azt sem, hogy Lakatos Kálmán s vele a negyvennyolcasok csúfosan megbuktak, valamint a végén azt is hozzátette, hogy nagy visszatetszést szült városszerte az éretlen diákok lármás és agresszív viselkedése.

A Szabad Szó sem maradt adós a kölcsönnel. Az óriási telekvásárlás, a hivatalos presszió igen ékes színekkel volt leírva s az erkölcsi diadal felemelő hatása valóban nagy elérékenyülést keltett. Végül melegen, dicsérte meg a cikk a romlatlan lelkű, lángoló hazaszeretettől eltelt diákságot, mely nem késett érzelmeinek spontán megnyilatkozását lelkesen kifejezésre juttatni.

Ebből csak az a baj származott, hogy délután már tanári gyűlés elé idézték Tordait, Szalontait, Ajtait, Sauerpecket és Szentmártonit az igazgató határozott parancsának megszegése miatt.

A fiúk meglehetősen drukokban voltak a komoly gyülekezet előtt. Az asztalfőn ült a rector professor s barna, kövér arcából jóindulatúan pislogott kedélyes szemével a diákokra. Mellette ült jobbfelől az igazgató és nagyon szigorú igyekezett lenni, balfelől egy segédtanár, kit a diákok általánosan Verébnek hívtak. Ez volt a jegyző s úgy ült ott, kezében tollal, mint a guta a faluvégén. A többi tanárok a helyzet komolyságához mért arckifejezést igyekeztek ölteni, látszott rajtuk, hogy egyik sem aludt eleget.

Az igazgató feltette a kérdést: elfeledték-e parancsát, hogy a választás napján az utcán ne mutatkozzanak?

Mivel Tordai állott legközelebb hozzá, reanézett és tőle várt feleletet. A nagy matematikus igen rossz szónok volt. Kapkodott, mint Bernát a mennykő után, de egy okos mondatot sehogyse tudott kiszorítani.

A végén az egész társaság felelt. Röviden ment az ügy, mert a diákok nem tagadtak semmit. Az igazgató kiküldte őket, pár perc múlva megjelent az ajtóban Veréb és szólott, hogy menjenek be.

Egész komolyan meg voltak ijedve. Tulajdonképpen csak most ébredtek tudatára annak, hogy milyen súlyosan megsértették az iskolai fegyelmet. Mindeniknek erősen vert a szíve, mikor az igazgató beszélni kezdett:

„Fiúk, oly nagy hibát követtetek el, hogy a legerősebb büntetéssel kellene ezért sújtanunk benneteket. A tanári kar az érettségiig határozni fog, hogy valami más büntetést adjon-e, vagy ne engedjen egyiketeket sem vizsgára.”

Elsápadtak ezekre a szavakra. Szentmártoni valami mentséget akart elhebegni, de a rector professor közbevágott: „Takarodjatok dolgotokra és tanuljatok ebadta kölykei!”

Kisompolyogtak, összenéztek s mintha közbül a rector professor jóságos arca nézne rájuk, összemolyogtak. Érezték, hogy nincs semmi baj és mint híres férfiak sétáltak ki a kollégiumból s élvezték a fikák hódoló pillantásait.

* * *

Az érettségi gyorsan közeledett. Még csak három nap volt hátra s a diákok igyekeztek kihasználni az időt. A kollégium udvarán, a kúrián, vén falak árnyé-

kában, a kertben az öreg platánfák alatt, a temetőben, nekidülve egy-egy régi sírkőnek, a sétatéren rejtett zugokban, a Bükkösön és a Farkaspatokban, elnyúlva a selyemfűben, diákok bifláztak.

Egyesek magányosan morogtak könyvvel kezükben, mint a borz, mások csoportokba verődtek s egy-egy kör közepén Tordai, a matematikus vezette le Newton tételeit, a másokban Ajtai fordította Tacitust, a harmadikban Szentmártoni szorította dióhéjba a magyar irodalomtörténetet. A Cimbalmos mindenütt megjelent s undorral ment egyik csoporttól a másikhoz és kifejezést adott neheztelésének, hogy ezt a marha tárgyat még riem törölték az érettségiből. Sauerpeck is kifejtette, hogy a tornának feltétlenül szerepelnie kellene az érettségi vizsgán. Olyan saslengést, vagy nyilugrást még rtem látott a világ, amilyent ő csinálna ott. Szentmártonival egész éjszaka tanultak. A nagy bálrendező három nap alatt szerette volna mindazt összegyűjteni fejében, amit esztendőkön keresztül nem vett tudomásul.

Mindamellet a délutáni kurizálást sem mulasztotta el s alaposan kicsípve várta a főutca sarkán Lucit, Nucit és Ducit. Öt óra tájban fel is tűnt a három leány,

Balról jött Nuci. Gyönyörű gesztenye haja egybefonva le volt eresztve, szemei hamiskásan mosolyogtak, olyan karcsú derékon ringott, hogy az ember csudálkozott, hogy is nem törik ketté. A szája: pici-pici vérpiros pont arcán, mint egy muskátliszirom. Szentmártoni, aki igen sok verset olvasott, büszke volt arra a közkézen forgó megállapítására, hogy tiszta vétek Nucitól másra is használnia száját, mint csokolózásra.

A nagy bálrendező Nuciba volt szerelmes évek óta és Nuci is csodás hűséggel kitartott mellette. A diákok annaleseiben fel van jegyezve, hogy Sauerpeck és Nuci

már három éve egymásba vannak bolondulva. Nuci most tizenhatéves, Luci és Duci egy hónappal sem idősebbek s ha megszavaztatnák az egész diákságot, akkor is csak az sülne ki, hogy ők a legszebb leányok az egész világon.

Duci nagyon szerette a sárga rózsát és vékonyka, magas leány volt. Tejfehér bőrét melegséggel ragyogta be két gyönyörű barna szeme, keveset beszélt és édesen mosolygott. Ebben az időben azt beszéltek, hogy Szalontarba szerelmes, miről a fekete legény sehogysen akart tudomást venni.

Luci csodálatos kis nő volt. Finom és édes, mint egy búbájós régi szonett. Sötétkék ruhája szeretettel simult drága testére és a gyönyörű, álombaringató szépségű nővirág, úgy suhant tova a másik két leány között a gesztenyefás utcán, mint egy csodás hatyú a mesetavon és szemei, mint két isteni, eleven zafir, néztek a virágos fákra s a bárányfelhős égre.

Szentmártoni úgy szerette ezt a leányt, ahogy csak egy nagyon-nagyon szegény diák tud szeretni, ki éjjelkor pislogó lámpa mellett Anyegint olvas s a könyvre borulva alszik el.

Sauerpeck tökéletes eleganciával üdvözölte a leányokat, ahogy azt a főispáni titkártól tanulta, ki csodaszép orrával, minek szépséghibáit parafinnal korrigálták, közbámulat tárgyát képezte.

Egy pár napja, hogy a színészek elmentek a városból. A főispáni titkár a kanárisárga hajú naivának udvarolt fölényesen és fesztelenül, Sauerpeck most iszonyúan erőlködött, hogy nagy mesterét valamiképpen utánozza.

Szentmártonival találkoztak. Az úgy köszönt Lucinak, mint egy hívő a búcsún hordozott csodatevő szent kép előtt, aztán sokáig sétáltak.

A fiúk igyekeztek roppant szellemesek lenni, lenézték a lakkcsizmás, attilás bakaliszteket és szerették volna fejükkal megkopogtatni az eget.

Az élet úgy sétált velük, mint lakkcipős, selyemharisnyás lakáj s aranyláncán hordozta utánuk minden drágaságát. Úgy érezték, hogy csak a kezüket kell kinyújtaniók, választhatnak mindenből, az élet mosolyogva fog hajlongani előttük s új kincsekkel rakja meg tálcáját számukra.

Nagy csoport diákkal találkoztak, kik irigykedve nézték őket. Sétabotokkal jártak és veszettül cigarettáztak, egyedül Tordai, a nagy matematikus és még nagyobb verekedő nem viselt botot. Ő, mint praktikus ember azt mondta, hogy jobb a „rájpácsi”, az elfér a kabátzsebben is.

A hosszú jogász a választás utáni napon, az ott elhangzott pofért provokálta s a párbaj, ami az érettségi utáni napra volt kitűzve, pompás szenzációnak ígérkezett. A nagy matematikus élvezte a közbámulatot és fogai között egy iszonyú nagy „bórszívarral” kínlódott.

A reformátusok öreg tornyában megszólalt a harang, melynek hangjára még néhai jó Apaffy Mihály, Isten kegyelméből s a török császár akaratából való nagyságos erdélyi fejedelem, fohászkodott fel az egek urához egy kupa jóféle küküllőmenti mellett, mit ökörszekéren hoztak utána Ebesfálváról. A honvédkaszárnya felől megjelent a főutcán a hazafelé tartó tehéncsorda. Egy méla szemű, fehér tehén nyakán meg megkondult a kolomp. Várkonyi, a főispánná bátyja, öregedő, süket mágnás előkelően húzta köszvényes ballábát a kaszinó felé, Juhari bácsi Gravidó úrral a függetlenségi körbe ment a piacon át spriccerezni, a Hattyú előtt inspekciót tartott Báró, a terces Géza bandájából, örökös piros lájbi-

jában le s fel sétált. Az arra jövő fiatal szolgabírótól megkérdezte: „Hát lesz valami?” — s aztán megindult a banda után a cigánysor felé.

A lányok hazafelé igyekeztek. Szentmártoni Lucit kísérte. A kapuban kezét fogtak. A fiú ezzel a kézfogással szerette volna elmondani mindazt, mit róla gondolt, míg hosszú estéken ablaka előtt sétált s reggel őt várta, hogy iskolába menet egy pillantást vethessen még reá. Elkérte tőle a virágot, mit blúzán viselt. Luci aranyosan mosolygott, odaadta, búcsúzott és eltűnt a kapuban. A fiú boldogan ment végig az utcán s a virágot örök emlékül tette el.

Az érettségi sokkal könnyebben ment, mint hitték. Amire nyolc éven át vágyva-rettegve gondoltak, most itt volt.

Egymástól jó távol ültek a fiúk s a latin írásbelin kínlódtak. Sauerpeck a körmét rágta és kérdően nézett a mellette ülő Szentmártonira, a Cimbalmos Tordainak súgta: „olyan marha vagyok hozzá, mint az iks.” Szentmártoni már be is adta dolgozatát s kiment. Nemsokára Kerekes bácsi zsemléket hozott be, minden fiú kapott egyet. Falatoztak, vigyázva babráltak a süteményekkel, apró papírszeleteket szedtek ki belőle. Egy félóra múlva mindenik készen volt a feladattal, de tempóztak s a Cimbalmos, nagy izzadva, csak délben jött ki a teremből s gúnyosan nézett verébre, ki már másfélórája strázsálta őt.

Másnap délre készen voltak a szóbelivel is. Úgy ment minden, mint a karikacsapás. Egy óra múlva az igazgató kihirdette az eredményt. Senki sem bukott meg. A fiúk részegek voltak az örömtől. Repülni szerettek volna, lelkük vágyva gondolt az életre, mely már várta őket, hogy elnyelje mindnyájukat s leverje róluk az ifjúság drága hímporát.

Könnyű szívvel hagyták el a vén kollégiumot s arról folyt a szó, hogy ki mihez kezd. Édes gyönyörűséggel gondoltak a vakációra, mely mint érettségizett férfiakat ölelte őket körül.

Csak Szentmártoni volt szomorú és nyugtalan. Mindenik fiúnak volt valami terve. A szülők már lerakták a síneket, melyeken el kell indulniok, de mit kezdjen ő, kinek senkitől sem lehet semmit sem kérnie, kit senki sem vár. Behunyta szemét és úgy érezte, hogy a kollégium falai is elszaladnak előle és ő ott marad egyedül, árván, mint sivatag tenger közepén az irányt vesztett hajó.

Délután a sétaterre ment és onnan tovább a nyári üdeségben zöldelő erdő felé.

A hegyoldalon lefeküdt a bársonyos fűbe. Színes bogaracskák zümmögtek körülötte, egy fehér lepke szállt reá és csápjával az arcán végigfolyó könnyekben tapogatott. Valami nagy bizonytalanság szállta meg és félelem markolt szívébe a jövő miatt.

A kollégium úgy vette eddig körül, mint gondosan épített vár, melyben minden megvan, mire szüksége volt. Nyolc esztendőnek minden emléke felújult benne s még a kisdíák korában kapott pofokra is örömmel gondolt ebben a pillanatban s szívében szomorú búcsúztató sírt az ifjúsági lap fölött, melynek szerkesztője volt, a könyvtár fölött, hova már a szeretett Anyegint is visszaadta, az önképzőkör fölött, hol beszédeit tartotta. Elsiratta az öreg templom kórusát, honnan vasárnaponként a leányokra nézett le, megsiratta a kövér, jóságos Lukács nénit, kinél kisdíák korában annyiszor zsírozta meg a kettőért kenyeret, tanárait, a gesztenyefás főutcat, hol annyit sétált, a Holtmarost, hol gyermekkorában varjűfészkekre vadászott, a Bükköst s a regényes Farkaspatakat, hol annyit barangolt.

Sírt-sírt és nem tudta, hogy a gondtalan, első ifjúságot siratja.

A Maros messziről ide csillogott, tutajok úsztak rajta lassan, az országútról a távolságon át megszűrve jött fel hozzá a szekerek zörgése. A csodaszép, kék ég mély kupolájában fecskék röpködtek és elsuhantak fölötte, mint a játssi gondolat.

Szereteti volna beleillani, belehalni a gyönyörű világba.

Elaludt és álmodott. Vonaton utazott. Mindenféle emberek tolongtak körülötte, nyomták és taszigálták, ő is erőszakosan szorított magának helyet. A vonat sokszor megállott s nehezen indult tova. Bosszankodott, mert sietnie kellett, hogy miért, azt nem tudta. Egyszer megindult a vonat és irtóztató sebességgel rohant előre. Az emberek rázódtak s meg voltak ijedve.

A rémület kiült az arcukra s felírta oda a kérdést: mi lesz, hova megyünk? Senki sem tudott felelni. Az örült rohanás még mindig tartott, de már voltak, akik megszokták. Egyesek nyugodtan falatoztak, a sarokban egy kövér ember aranyórára alkudozott. Egy gyönyörű szép, szőke nő az ijedségtől elájult, csúnya, himlőhelyes öreg férfi szaladt hozzá s míg a ruháját bontotta ki, kéjesen simogatta mellén a hófehér bőrt. A vonat most már olyan gyorsan rohant, hogy recsegett, ropogott minden eresztéke, kinn összefolyt minden, egyetlen örületesen kavargó szürkeségbe.

Jajgatott és sírt mindenki, csak a himlőhelyes simogatta tovább a gyönyörű szőke nő nyakát, a kövér éppen most fizette az aranyóra árát, három ember huszonegyet játszott nagy pénzbe, a negyedik kibicelt és valami zöld pálinkát ivott. Egy irtóztatos reccsenés és porrá ment az egész vonat. Ő a kövérral, ki az

arany órát szorongatta, a himlőhelyessel, ki egy pillanatra sem engedte el a csudás szőke nőt, mélyen a föld alá került. Mikor megszokta a homályt, Kolozsvárit és Ajtait pillantotta meg. Mind a kettőn szürke katonaruha volt és sokkal öregebbeknek látszottak, mint ma délelőtt. Szólította őket, de egyik sem felelt. Csak akkor vette észre, hogy Ajtainak csak a feje van meg, testét sehol sem látja, Kolozsvárinak pedig a homloka közepén egy kis piros nyílás van. Mindketten szomorúan és hangtalanul néztek reá.

Megborzongott. Kolozsvári fejéből, a kis piros nyíláson utálatos csudaféreg mászott ki. Ronda, nyálkás testét felnyújtotta a magasba s fejét jobbra-balra ingatta. Rettenetes volt. Szentmártoni odament a fiúhoz, rázta, költögette, de az meg se moccant.

Akkor vette észre, hogy hosszú-hosszú sorban ugyanilyen hangtalan emberek fekszenek és mellettük puskák és töltény tartók, bajonettek hevernek a földön.

Nem értette az egészet. Megint rázni kezdte Kolozsvárit, az meg se moccant, de homlokán a ronda, sárga féreg kinyújtotta testét, feje felemelkedett és egész határozottan látta, hogy röhög. Iszonyú utálat és düh fogta el, odacsapott, a féreg feltátotta száját, egy vég nélküli sötét üreg nyílt meg s hideg szél süvöltött ki belőle.

Összerázkódott és felébredt. A nap már a messzi Székelykő kopár ormán nyugodott és sárgás-pirosra aranyozta az országút felett felvert port.

Felkelt, lesimította ruháját és zavarodottan indult meg a város felé.

A kaszárnya előtt mélán fújta a trombitás a capistrángot, mikor Luci készen volt az öltözködéssel.

Két gyönyörű, rózsaszín szegfűi tűzött mellére s megállott a mamája előtt, kinek blúzán a szobaleány piszmogott.

A nagyságos asszony végignézte leányát és meg volt vele elégedve. „Mehetünk” — mondotta és elindultak a sétatér felé. A fagyalbokrok bódító illatot árasztottak s fehér virágaik felett szerelmesen suhogtak a simaröptű éjjeli lepkék.

A kioszkban már muzsikáltak s a terem tele volt emberekkel. Kint, a gesztenyefák alatt, fehér terítős asztalok nyúltak el, az egyik mellett Juhari bácsi rendelt bort s a pincér után kiáltott: „Hozzon egy üveg szódát is.” Gradivó úr és Bokái bácsi asszisztáltak neki s Bokai erősen kardoskodott, hogy „szárazon” igyák a bort, de Juhari bácsi, a spriccerek atyamestere nem tágított. Gradivó úr semleges maradt. Végül is Csornai tanár úr, ki a spriccer mellett nyilatkozott, döntötte el a vitát. Megjelent Veréb is, leült Csornai professzor mellé, a falombokon bekandikáló hold felé forgatta szemeit s poétikusan elmélázott: „Oh, mily felséges illata van a harmatos fűnek.” A konyha mellől friss pörkölt szaga csapott feléjük; „Héj, pincér, hozzon hamar egy pörköltet”, dörögte Juhari bácsi, s a poézis könnyed tündére sértődötten libegett Veréb után a bálterembe.

Az első csárdást táncolták. A diákok a cigány mellé húzódtak s úgy járták, mintha létkérdés volna rájuk nézve ez a tánc.

A patikus segéd, egy szép, hosszú hajú fiú, bostont táncolt a „Ritka búzára” s amerre keringett a teremben, olyan illatot hagyott maga után, mint egy mozgó drogéria.

Egy honvéd főhadnagy már belemelegedett, kurjongatott és hosszasan rikoitozott. Egyik kezét a tarkó-

jára vágta, másikkal szorosan magához ölelt egy magas, szőke leányt s derekát egy kissé meghajtva, tempósan aprózta a táncot.

A falak mellett körben ültek a mamák. Az előkelőségek a főispánné köré csoportosultak, ki lorgnonján át hűvösen nézte az „esetet”, s igyekeztek lehetőleg vele társalogni.

Lejjebb a kisebb előkelőségek igyekeztek magukat távortartani az iparos asszonyoktól, kik egy cseppet sem erőlködtek róluk tudomást venni, hanem boldogan és csillogó szemmel nézték, hogy merre röpül a táncban leányuk.

Középen, egy nagy majomszigeten, a Consul tartott előadást a diákoknak.

„Nagyon snász dolog ez a rricsáj” — recsegettette, elkezdett kiabálni egy kövér bárókisasszonynak s hozzá szaladt. A fiúk röhögtek alig derékig érő smokingján. Persze az övéket Magyarai úr, a diákok ősrégi udvari kecskéje becsületesen hosszúra szabta, nem spórolt a szövettel, mint azok a gazember pesti szabók.

Veréb iszonyú problémát csinált abból, hogy kit kérjen fel először táncolni s még mindig egy kis bakahadnaggal vitázott. „Áh, a katonaság nem pálya. Mit csináltok ti? Szép ruhában jártok, kurizáltok. Inproduktív emberek vagytok.” A hadnagyocska szelíden mosolygott s mintha a távolból valami szomorú, fekete zászlót lengettek volna feléje, szent meggyőződéssel mondotta: „S meghalunk”.

Veréb fölényesen kacagott: „Háhá, a kávéházban, mert háború, az sohasem lesz!”

isteni éjszaka volt. Mintha a Nyomorúság, a Szükség és Gond megbújtak volna valahol szégyenlősen és félve. Boldogság és gondtalanság terítette ki szárnyait

az emberek lelkében. Lehet, hogy a huszonnyolc érettségizett diák szívéből csapott ki a derű és jókedv, mert ők úgy feküdtek reá mámoros kedvükkel az egész világra, mint a szerelmes, ki viharzó, mámoros, első ölekezésben borul reá a kék vizek felett sikló gondolásban csillagfénytől és csóktól részeg kedvesére.

Szentmártoni kábultan járt a teremben. Mikor csak lehetett, Lucival táncok s ha egy pillanatra pihent a leány, azonnal mellette volt és nézte. Semmiségekről diskuráltak. Egy nagyon gazdag és szép barna fiú kedves szellemességeket mondott a Luci mamájának, a főispánné is odafigyelt és kegyesen méltóztatott mosolyogni. Luci csak a végét hallotta, nagyszerűen mulatott s elkezdett a barna fiúval csevegni. Szentmártoninak megint szívébe markolt délelőtti gondolatainak minden keserősége; savanyú és kedvetlen volt.

A szünóra előtt még táncolt Lucival, fájt a szíve, szerette volna a leánynak megmondani, hogy nagyon-nagyon szereti, de az folyton kedves semmiségeket csacsogott, Duci és Nuci felé mosolygott s a fiú erőszakkal csukta vissza szívébe a szavakat.

A gyönyörű, rózsaszín szegfű bágyadtan hajtotta le szirmait a forró leánykebelre és felszívta magába az üde bőr parfümjét. Elkérte a leánytól, elnézett a semmibe az emberek feje fölött és megindult a kijárat felé. Egy felajzott húr lepattant szívének hegedűjéről és szomorúan búgta: „Ennyi az egész.” A hervadt szegfű, mely egyedül őrzi a soha meg nem ismétlődő első szerelem isteni illatát.

Az asztaloknál kezdtek vígan lenni. A diákok hangosak voltak, ittak és örök barátságot esküdtek egymásnak. Bokai bácsi egészen készen volt már. Öklére támasztotta fejét s mély érzéssel búgta: „Fekete szárú

cseresznye, rabod lettem szép menyecske.” Gradivó úr műértően tercelt s gonddal töltött a poharakba, Juhari bácsi elégedetten dörmögött a nótához.

A gesztenyefák árnyékában Piriké Szalontaival sétált. Mikor sötétbe értek, az asszony mindig tűzben égvé csókolta a fiú tüzelő száját.

A bálterem közönsége is helyet foglalt az asztalok mellett s a cselédek, kik eddig az ablakokon kandikáltak be, most az asztalokra bámészkodtak. Egy-egy sötét sarokban kocsisok enyelegtek s a leányok élesen visítotak.

A banda a főispánné asztala mögött muzsikált, a leányok összehúzták sáljukat keblükön és megborzongva mártották nyelvüket a boros pohárba.

Szentmártoni bódultan nézte az embereket. Valami hideg szél csapott agyába s idegennek érezte itt magát.

Mintha komor, sűrű fal meredt volna fel előtte, melynek láthatatlan másik oldaláról valami érthetetlen zúgás áradt feléje, az ismeretlen Élet kérlelhetetlen és örök ütemű zakatolása.

Úgy érezte, hogy neki kell rohannia a kerítésnek és átvetni magát rajta, látnia kell, tudnia kell, hogy mi van túlfelől.

Odament a fiúkhöz és búcsúzott. Szalontait megkereste a fasorban. „Isten veled” — mondotta és megcsókolta legjobb barátját. A két fiú átölelte egymást, Szalontai meghatva ismételte: „Isten veled barátom, A viszontlátásra.”

Piriké is kezét nyújtotta, drága asszonyszívében túláradt az érzés és megcsókolta a fiút.

Szentmártoni megindult. Mikor a sötétbe ért, még egyszer visszapillantott. Elmosódva nézett felé a Luci képe s úgy érezte, hogy szíve fölött a hervadt szegfű elmaradt társa után zokog.

A sötét utcán bódultan jött végig, utána suhant a zene s a fákon átszitált egy csengő női hang.

A kollégium elé ért, megállott, kitérte karjait, ráborult az öreg falra és sírt-sírt.

Hangtalanul kiáltott a lelke: „Oh ifjúság, te csodás szépségű ezeregyéjszaka, miért készülsz elhagyni? Érzem, hogy fogod már szívemnek kilincset, hogy hűtlenül mosolyogva kilebbenj belőle és örökre elfelejts.

Ifjúság, ifjúság, elillansz, elszállsz rólam, mint valami felséges illat és én itt maradok árván, mint egy eljátszott viaszbab!”

Sokáig-sokáig állott itt kábultan és gondolat nélkül.

A tímárok bástyáján rekedten visított egy vén kuvik, Szentmártoni felkapta fejét, megfeszültek izmai, becsapta szívén a kapukat és bezárta a múltat.

Indult. Egy óra múlva a hűvös hajnalon vonaton ült. Zsebében tíz forinttal, a hervadó szegfűvel, és elnyelte sodró, zavaros árvájával az Élet.

VÉLETLENSÉG?

Az ajtó előtt megtorpantak s topogtak jobbra-balra. Szarvuk összekocódott, faruk súrlódott, az egyik nagyot kapott lapockájára a vasvillanyéllal, előrement, mire a másik is utánaballagott. Az istálló homályos mélyén jászolhoz kötötték őket s a mészáros segéd, míg bajlódott velük, nagyokat döfött hol egyiknek, hol másiknak a vékonyába, kiabált reájuk, de csak úgy: „Nye hó, nye! Farta ide! Eridj már na a vasba!” Nevüket nem tartotta érdemesnek megkérdezni régi gazdájuktól, úgyis levágják őket holnap. Egy öl poros szénát vetett eléjük, kiment s behúzta maga után az istállóajtót.

A két ökör fáradtan szuszogott. Soványak voltak és öregecskék, a mészáros azonban nem sokat nézegette őket; a katonák úgy megeszik, mint a mézet — gondolta s egy-kettőre meg volt a vásár. Lassan-lassan megszokta szemük az alig derengő sötétséget, ide-oda lépegettek a rozoga hídláson, míg megelégedve a helyivel, megnyugodva evéshez láttak. Hajnalban indultak az uradalomból, istenesen meghajtották őket, hogy idejében érjenek a vásárra, azóta még egy szálát sem nyeltek le. Nem sokat válogatták a sátés szénát, csak-úgy sercegett a foguk között.

Ez a pajta barátságatlan volt és piszkos is. Majdnem mindennap új lakói érkeztek s azok rendesen csak másnapig tanyáztak benne, míg vágóhídra nem kerül-

tek. Olyan siralomház-féle hely volt, az állatok még a szagától is irtóztak.

Szomszédságában a mézárós fejős tehenei és lovai voltak bekötve, ott aludt a kocsis is, ki a másik istállót legfeljebb hetenként egyszer tisztogatta meg. A padmalyon évek óta nem bolygatott, hatalmas, szürke pókhálók terpeszkedtek s a pókok zavartalanul vadásztak a kövér legyekre.

Egy öreg keresztes pók elmászott a homályos, kis ablak mellől, végigment a gerendán, szálát eresztett épen az egyik ökör feje fölött, leereszkedett rajta s az állat szarvahegye körül hintázott.

A két barom elfogyasztotta a szénát s csendesen nézdegélt maga elé. Böfögtek egyet-egyel, álldogáltak jó darabig, aztán mikor elálltak, letérdeltek első lábukra s szép lassan lefeküdtek. A szomszédban dobogtak a lovak, megcsörrent láncuk, egy borjú szopni szeretett volna s keservesen bőgött néhányat, mire anyja hívón felelt neki. Beesteledett, a kis ablak helyét már csak sejteni lehetett, csöndes nyugalom volt kinn és benn, az állatok álmosan hajtották össze fejüket, de hirtelen sürgés-forgás zaja riasztotta meg őket.

A gazda kiabált a kocsis után, az előkerült és sietett a szomszéd istállóba. Áthallszott, hogy eloldja a jászoltól a lovakat s kivezeti őket. A színből előhúzta a kocsit s befogott, aztán a ház elé hajtott. A köves udvaron robogva ment végig a kocsi, a patkók keményen csattogtak.

A mézárós, javakorabeli, jóképű barna ember, benn a szobában feleségétől búcsúzott. A lakáson látzott a jó mód s szokatlanul ízléses és csinos volt minden, épen, mint a gyönyörű, fiatal asszony, ki ápoltan, dologtalanul uralkodott ebben a dolgos polgári házban.

A zongora mellett állottak, a férfi gyöngéden átölelte feleségét, megcsókolta arcát és kezét s kifelé indult. Az asszony elkísérte a veranda ajtóig, igazgatta rajta a kabátot s mikor az ura kocsira ült, még odakiáltotta: „Vigyázzon lelkem, meg ne fázzon. Már csípős a levegő éjjel.”

A mézáros előkiáltotta az első segédet s rendelkezett neki: „Holnap reggel a két ökröt levágják, a bélszint vigyék a székbe, egyebet a kaszárnyába.” Aztán szólt a kocsisnak: „Mehetünk” — s a fogat kirobogott a kapu alól.

A két halálra ítélt ökör nyugodalmasan hevert a ronda padlón, a sötét istállóban. Nem tudtak semmit sorsukról, de érezték az életet s megsejtették a halált is, izgalom nélkül, mint minden életnek egyszer okvetlen kijáró élményt.

A mézáros, ki holnapra halált osztott nekik, kényelmesen elkelyezkedve az ülésen, már messze kocsizott, nyugodalmasan és nem látta, nem érezte, hogy a vak sors, vagy talán a végtelen bölcsesség már nyomába szalasztotta a kérlelhetetlen csontkaszást s az ott kocog háta megett, komoran és hidegen várva a pillanatot, melyben megkezdheti végzetes munkáját.

A jó lovak könnyen repítették a kocsit. Az éjszaka csillagos, holdvilágos volt, a rétek fölött fehér ködfelhő úszott, fenn a levegőben vándormadarak hosszú csoportja húzott tova.

Kora reggel kellett megérkeznie a megyeszékhelyre, ahol vásár lesz. Számolgatott magában, gondolt mindenfelére, ami ilyen éjszakai kocsizásnál az embernek eszébe jut, bólogatott s elszunnyadott. Arra ijedt fel, hogy a kocsis hangosan „hej-hopp”-ot kiáltott. Székér zörgött velük szembe s úgy látszik aludt a kocsisa,

mert a lovak nyugodtan kocogtak az út közepén s nem tértek ki. A kiabálásra felriadt a szekeres, felkapta fejét, káromkodni kezdett, a gyeplőhöz kapott s jobbra-balra rángatta a lovakat.

Meg kellett állani. A mészáros leszállott a kocsiból s odament a szekérhez. Meglepetve látta, hogy azon a komája ül: maga is mészáros. „Hát veled mi van Gyuri?” — kérdezte tőle. „Úgy látszik, te már megtartottad a vásárt.” „Meg, hogy a nyila üssön belé! Megfordulhatsz te is komám!”

„Na miért?” — kérdezte megütközve a másik. „Hát csak azért, mert egy nappal később kezdődik a vásár.” „Hát ez elég baj!”

Tanakodtak egy darabig, aztán a koma is átült a kocsira s a szekeret egy kis inasra hagyta, hogy dőcögjön utánuk, ahogy tud. Mikor elhelyezkedtek, kabátja zsebéből egy fiaskót ráncigált ki s erőnek erejével megitta belőle a másikat.

Az szabadkozott, de mikor látta, hogy Gyuri el van készülve, gondolta magában: „Úgy sincs kivel beszélni” — s húzott egy-egy kis kortyot.

Éjfél után érkeztek vissza a városba. A mészáros bosszankodott a hiábavaló út miatt s szeretett volna minél hamarabb otthon lenni. Gyuri koma hetet-havat összehadarászott, ő nem is ügyelte, hogy mit beszél, behunyta szemét s a feleségére gondolt. Elképzelte, hogy illatosán, melegen, hófehéren fekszik a selyem paplan alatt, hosszú, dús, fekete haja végigomlik a fehér párnán s keble csendesen hullámszik minden lélekzetvételnél le és fel.

Gyuri a Csillag-vendéglő előtt elkezdett kiabálni a kocsisnak: „Megállj, hé, itt leszállunk!” „Ne bolondozz Gyuri” — kérlelte a másik, de a koma nem en-

gedett. Belekapott a gyeplőszárba s megállította a lovakat, leugrott a kocsiról, aztán belekapaszkodott a társába, a lovak már indultak, de Gyuri inkább húzatta magát a földön, még sem eresztette el. Mit volt, mit tennie? Le kellett szállania. A vendéglő előtt kérlelte a komáját: „Gyere haza Gyuri, későn van, hadd a csudába a korcsmát!”

Addig huzakodtak erre-arra, amíg belülkerültek az ajtón. A koma leráncigálta egy székre, hangosan fekete-kávét és bort rendelt, került hamarosan egy kis kompánia s valósággal odafogták a mézáróst.

Poharaznia kellett a részeg emberekkel, úgy hogy nemsokára érezte az ital erejét fejében.

Nem akart semmiképen sem lerészegedni, a feleségére gondolt, hogy mit szólna az a drága, finom asszony, ha ittasan állítana haza. Ahogy lehetett, megszökött s még szaladt is egy darabig, nehogy a részeg banda visszacipelje. Az úton megállott, mert egy lebujs előtt a kocsiját pillantotta meg. Elöntötte a düh, bement és istenesen lehordta a kocsist, az hamarosan kinntermett s felült a bakra. Gazdája, hogy hamarabb otthon legyen, átvágott egy kis sikátoron. Előkereste a kiskapu kulcsát s csendesen bement az udvarra. A veranda ajtó nyitva volt. Ezen elcsodálkozott. Az ebédlőn keresztül lassan a hálószoba ajtóhoz lépkedett s a kilincsre tette kezét. A zár nem engedett, halkán kopogni kezdett hát rajta. Semmi nesz. Hangosabban megzörgette a kilincset. Mozgás támadt a szobában, aztán, mintha ijedt, gyors suttozás ütődött volna a deszkához.

A mézárósnak fejébe rohant minden vére. „Miez, valaki van az asszonynál?!” Mintha abban a pillanatban kést szúrtak volna be az agyába. Csak egyetlen-egyet lökött vállával az ajtón s már a szoba közepén állott.

Az ablakon abban a pillanatban ugrott ki ruhátlanul egy alak, az asszony sápadtan, megdermedve roskadt az ágy szélére.

Az ember előrántotta revolverét és rálőtt, vakon, vérbenúszó szemekkel. Az asszony sikoltott és leroskadt a szőnyegre.

Férje reszketve, verejtékes homlokkal, öntudatlanul bámult reá, hirtelen megfordult és kiment a szobából.

A kocsi akkor robogott be az udvarra, a legény leugrott a bakról, sietve kifogott, az istállóba vezette a lovakat, fejükre akasztotta a zabos tarisznyát s csutakolni kezdte lábukat. A házban nem mozdult senki, a messzi konyhában nem hallottak semmit a cselédek.

A mészáros neki támaszkodott a kocsi rúdjának s gondolatok nélkül nézett a szürkülő égre. Aztán megint látta az asszonyt, ahogy összeomlik a dörrenés után s elterül a földön. Habfehér bőre világít a szőnyegen.

— Szegény ember kínban vergődve gyötri magát, a gondolatok, mint súlyos kalapácsok verik az agyát s vádolja magát, hogy miért ölte meg feleségét. Eszébe jut szépsége, forró, jószagú teste, kedves hangja, simogató finomsága — s mindez most odavan.

A drága, szép asszony halott, ő pedig gyilkos. Gyilkos! Reggel már elfogják, ujjal fognak mutogatni rá az emberek, az egész világ beszélni fogja, hogy megcsalta a felesége, mert vallania kell, meg kell mondania, hogy miért ölt s arca pirulni fog a szégyentől és sápadni a büntől.

Oh, itt csak egy segítség van! A szürkülettel összeolvad az örök kaszás rejtelmes alakja, de ő látja, érzi, hogy itt van, megfogja erős, kérlelhetetlen szorítással kezét s húzza maga után. Előveszi a revolvert,

mellének szegzi s meghúzza a ravaszt. Kis csettenés. Lehanyatlik keze, — hiszen csak egy töltés volt benne.

Betámolyog az istállóba, nem oda, hol a lovai vannak, a kocsis ott alszik, olt nem lehet, de a két halálraszánt ökör nem állhat útjába.

Az egyiknek nyakáról leoldja a kötelet, a két barom, nagy sötét szemét reámereszti s úgy bámulja.

Hurkot vet a kötél végére, másik végét a gerendára erősíti, feláll a jászol szélére, a hurkot nyakára teszi s leugrik. Csontjai nagyot roppannak, egy villanás ugrik el szemei előtt, néhányat még rúgnak lábai, fájókéjesen az elröppenő lélek mégegyszer láttatja vele az asszonyt, dereka utoljára megvonaglik, aztán kiegyenesedik s függőlegesre húzza a kötelet.

Ebben a pillanatban az asszony borzongva tér magához ájulásából. Combjából lassan szivárog a vér. Remegve ül fel az ágyra s vár — vár. A reggel világozással önti el a szobát s megnyugtatja az ijedt idegeket.

Az egyik szolgáló ront be a szobába és dadogva mondja: „Az úr felakasztotta magát!”

— Harmadnap délután a gazda nélkül maradt két ökröt megvette egy paraszt; „az őszi szántásra jók, ha egy kicsit jól tartom őket — gondolta — „s ha a sarjú gyenge lesz, télire túlados rajtuk”.

Amint az utcán hajtotta őket, gyászmenet jött el mellettük. A díszes halottas kocsin tölgyfakoporsóban feküdt a mézáros hidegen, érzéketlenül.

A két ökör vére megbizsergett a gyors mozgástól, mikor a határba értek, az útszélen el kezdték tépdesni a fűvet, a nap reájuk sütött, a levegő ki-bejárt tüdőjükön, a föld s az ég úgy állott, alattuk és fölöttük, mint akiknek boldogság, hogy e két ökör él a világon.

A SZÉKELY TÖLGY ÉS A SPANYOL GRÁNÁTALMA VIRÁG MESÉJE

A fejedelem tenyerébe támasztotta fejét. Előtte garmadával heverték az asztalon a levelek; mindegyiket elolvasta, ami magyarul és törökül volt írva, a latin és más nyelvűeket egy fiatalember gyűjtötte maga elé, átfutott a sorokon s egyenesen magyarul mondta tartalmukat Bethlennek. Az uralkodó széles, nagy homlokán erős ráncba verődtek a redők. Hatalmas koponyája, mint nagyszerű központi vezeték, összegyűjtötte a szálakat, mik egész Európából futottak hozzá, s mint tökéletes gépben a felhalmozott anyag, már rendeződtek, már tervekké formásodtak agyában a gondolatok.

Szürkülni kezdett az este, a gyulafehérvári palota tornácán már fáklyával jártak az apródok. Künn csendesen esett a hó, a Maros felől nagy varjúsereg szállt a vár felé. A fejedelmi palota felett hosszasan keringtek, károgásuk néha behallatszott a terembe. Bethlennek komor gondolatai voltak. Mostanában testi fájdalmak vették elő, erővel kellett őket elhallgattatnia, hogy a gondolatok szabad röpdülésének utat csináljon. Megsimogatta hosszú szakállát és nézte, hogy a szálak fekete erdejébe ezüst pászmák lopakodnak be. Negyvenhét esztendő bizony nem olyan nagy idő, mások ilyenkor kezdenek csak igazán legénykedni, de hiába — neki így

mért a sors. — Erdélyország nagyságos fejedelme, egyszer majdnem Magyarország királya, híres-neves uralkodó minden külországokban, most elmerengett a múlton s látta magát fiatalnak, erősnek. Eszébe jutott,^ hogy egykoriban, Kassa városában nem tudott sehol száz tallért kapni; ma mérhetetlen kincseknek ura, de ifjú erejét, egészségét odaadta az országnak, kicsiny Erdélyországnak, mely hatalmas lett, gazdag és boldog, míg — a fejedelem üstöke mindennap fehérebbre havazódott. „De magam, csak magam csináltam mindent magamból, az országból” — gondolta „és megéri az árát, az amit műveltem”. A fejedelmi ész és erő felsőbbségének nyugalma szállott rá, de csak egy pillanatig, mert mindjárt belesajgott a kétség: „Óh csak megmaradna munkám!”

Pedig bizony erős szelek indultak megint a Bethlen művére. A jelentések semmi jót nem újságoltak. Nem nyugszik a török, hamisul akar konchoz jutni a császár, közömbösek az anglusok, a hollandusok, csak ugrat bennünket a francia. „Bizony-bizony, csak magunkban s az Istenben bízhatunk.” Különösen kedvét szegték a Bécsből jövő hírek. Valami huncutság készült ott megint, A fejedelemné asszonyt magát akarják megnyerni a tervnek. Brandenburi Katalin katolikus volt, azt remélik ott fenn, hogy a szíve mégis inkább húz oda, mint az erdélyiekhez. Bethlen keze ökölbe szorult. Imádtta szép, fiatal feleségét, csak most fogadtatta el a rendekkel utódjául. Nem lehet az, hogy az asszony esze hamiságon járjon ő ellene.

A hatalmas agy ennél a gondolatnál nem állt meg. Jó mindent tudni és a mindenható Úristen bizonyosan lesz olyan kegyelmes, hogy amit megtud, nem fog fájni férji szívének, de bizonyosan jó lesz a fejedelem eszének.

A fiatalemberhez lépett. Az mély tisztetettel állott előtte. „Figyelj rám édes fiam — szólt hozzá a fejedelem — a te nagy tudományod, szép eszed meg fogják érteni, miről van szó.”

Aztán beszélt neki hosszasan, mint uralkodó megbízott, hűséges emberének s mint jó atya bizodalmas gyermekének. „Haller István uram, a küküllői főispán lesz hivatalos követem, kap méltó kíséretet, elmondja majd ott, ahol kell, amit elmondani szükséges. A te dolgod majd az lesz, hogy láss és hallj mindent, amit ő beszél, amit neki felelnek mások, amiről diskurálnak az emberek nagy Bécs városában, főurak, nemesek, közemberek, fehérnépek és katonák, mert sohasem tudja az ember, melyik szónak veheti legjobb hasznát.”

Levelet íratott Haller Istvánnak, utasításokat adott neki, aztán kegyelmesen búcsúzott az ifjú embertől. Az kezét csókolta neki s otthagyta a fejedelmet, ki az ablak mellé ült s nézte az üvegen táncoló gyertyafényt és a künn szállongó havat s a fagyban didergő hegyeknek a láthatárra rajzolódott sötét vonalát.

Másnap reggel Ajtai László már úton volt. A Haller István kíséretébe rendelt katonák fürge lovakon ügettek a keményre fagyott országúton, ő jól vasalt szekér szénaülésén, termetes báránybőrbundába húzta be magát. Mire a Küküllővölgybe értek, egész arca tele volt zúzmarával s ugyancsak örvendett, mikor Küküllővár tornyát meglátta. Ide kellett jönniök Haller után s László szívesen tette meg ezt a kitérőt, mert arra gondolt, hogy Józsa Ilonát meglátogatja, míg a főispán készülődik s illő módon búcsút vesz tőle. Szépen eltervezgette, hogy ha a bécsi útról hazajön, megkéri a leányt s Fehérvárra viszi menyecskének. Egészen ügyes kis professzorné lesz Ilonából — gondolta — s el mosó-

lyodott, ahogy elképzelte az öreg tanárnék társaságában, mint fiókgalambot a komolykodó kotlók között.

Az öreg Józsa biztosan örömmel engedi kiröppenni a papiházból a kis galambot. Istenem! A prédikátorok még nagyságos Bethlen Gábor fejedelem úr idejében is inkább bővelkedtek gyermekekben, mint egyéb földi javakban s ebben nem különböztek egymástól, akár melyik országban is laktak.

Lám Utrechtben, a philosophia nagytiszteletű tanárának, négy fián kívül hat lánya segített a professzor bölcs tanításait kiverni a diákok fejéből.

László maga elé nézett, nem látta a Küküllő befagyott ezüst szalagját, a havas mezőket, — a szekér nagyokat zökkent a kemény göröngyökön, ő pedig tulipánhagymákat szedegetett egy fitos, kékszemű holland leánykának.

A boldogfalvi kis házak zsuppfedele fölött füst szállingózott a téli verőfényes levegőbe, — az ő szeme előtt Nápoly utcáin vibráló, aranyos olasz párázat táncolt, a havas fák az útmelletti erdőben, mint karcú márványoszlopok borultak össze — ott egy mélyedés, fekete haj, mély-sötét szemek, pici-piros száj és bársonyos, barna váll hajlik ki egy szemvillanásra az ablakon.

Minden kerékfordulás egy országon visz keresztül. A lovak csengőjéből idegen, jól megtanult nyelvek muzsikája csilingel, a kis völgy kitágul, benépesedik nagy palotákkal, sürgő-forgó emberekkel, — a nagy világgal, amit Ajtai László, a fejedelem költségén tanuló székely diák, egyszer bejárt.

A küküllővári kastély kutyái egy iramban rohannak a szekérnek s az utolsó kerékfordulásig ők sem állanak meg. Amíg egy hajdú rájuk nem ordít, addig egy szuszra ugatják Lászlót.

Csegezi uram, a várnagy, rettenetes nagy csizmákban kecmereg a hóban, kétfelé törli bozontos szürke bajuszát. Bizonyosan éppen most hajintott le egy pohár bort. Délután már lehet, — a regula azt tartja, hogy a délelőtt borozó embertől ne kérj tanácsot. Cseuram iszik ugyan emberül, sőt két emberül is, de hát hol vagyon az megírva, hogy valakinek éppen tőle kell tanácsot kérnie.

Megrázza László kezét istenesen s becsületes muskotály szagot fuj rá.

— Hát itt vagyunk! Itt Erdélyországban, ott a boldogfalvi viskók, itt Csegezi uram, a kastély tornyában vecsernyére harangoznak.

— Itt vagyunk, mert itt kell lennünk s itt is leszünk, ha százszor úgy ragyog is máshol a nap s az emberek arca.

Ezzel a gondolattal ment fel a grádicsokon László a főispánhoz. Elmondta a fejedelem utasításait, Haller uram készülődni kezdett, László pedig Józsa tiszteletes úrhoz ment a faluba.

Még azon az éjszakán megindultak s Dicsőszentmártonon és Radnóton keresztül Kolozsvárnak vették útjukat.

László mégegyszer megforgatta fejében a Józsa Ilona dolgát s úgy találta, hogy valóban ügyes danámé lesz belőle s feleségnek sem lesz rossz, — ha az Isten is úgy akarja. Aztán behúzódott bundájába és elszundított.

Nemhiába, hogy az úton egyetlen nyúl sem futott át kocsijuk előtt, szerencsésen végezték Bécsben a dolgukat. Még két hét sem telt bele s Haller uram már jelentést küldött a fejedelemnek Fehérvárra, hogy nincs ok aggodalomra. Rosszban törik bizony a fejüket

itt is ott is, de hát Isten segedelmével majd csak megtalálja a nagyságos úr a módját, hogy baj ne legyen s ami legfőbb, — a fejedelemasszony igaz szívvel van az urához s az országhoz. — A főispán most már akár egész nap sétáljon, ráérkezik húsvétig, mert Bethlen meghagyta, hogy addig vissza ne térjenek. Ha úgy vesszük a dolgot, hát hasznára is válik az országnak a bécsi mulatás. Az ember mindennap találkozik a többi külsországi követekkel, ettől is hall valamit, attól is, és annak mind hasznát lehet venni. Aztán — hiába — jobban telik itt az idő, mint Küküllővárt. Majd ha visszaérkezik, nem győzi a jó főúr érdemes feleségének eleget panaszkodni a nagy unalmát, — de hát ez így is illik tisztességes házas emberhez.

Ajtai László az első nap ösztetalálkozott Bécsben Schönberg gróffal. Utrechtben együtt jártak az egyetemre. A gróf ugyan többet verekedett és ivott, mint amennyit tanulással rontotta a fejét. Kár is lett volna, — így is biztosan fő-főember lesz minél hamarább a császár mellett.

Úr volt tetőtől-talpig, gazdag, gáláns és jószívű. Minden előkelő ház ajtaja nyitva volt számára s a női szíveken csak kopogtatnia kellett, azokról is lepattantak a zárok előtte.

Lászlót az első találkozáskor magával vitte Lobkovitz herceg palotájába. Az vonakodott. — „Barátom, nem néznek engem jó szemmel ott” — mondotta a grófnak, de az hátbavágtá: „Azt hiszed, hogy csak ott, az Isten háta megett, Gyulafehérváron van becsületük a tudósoknak?!”

Különben Ajtai nem bánta, ha ezekben a palotákba kellett járnia. Itt, ahol egész Európa találkát adott egymásnak, hallhatott olyan beszélgetéseket, amiknek a fejedelem bizonyosan hasznát fogja venni.

Lobkovitz hercegnél azon az estén színtársulat szórakoztatta az előkelő vendégeket. Spanyolok voltak, köztük sok zsidó, a németet rosszul beszélték, de istenadta, igazi művészettel nyűgözték le közönségüket.

A gróf előre figyelmeztette Lászlót az előadás fénypontjára. A kis dobogó elől félrehúzták a piros bársony függönyt. Egy nő állott világoskék, puha szőnyegen, háta megett fekete bársonnyal bevont fal emelkedett, s a fekete bársonyon mintha világosabb folt mozgott volna, ahová a gyertyák fénye a nő szőke hajának árnyékát vetette. Csodálatos, ragyogó szőke haj tornyosult fehér homloka fölé, hátul kontyba tűzve. Dús és sötét szemöldökei alól két nagy golyó tüzelt és borult el. László belekapcsolta tekintetével egész lelkét a nő szeméibe, egy pillanatig kérdezte magától, hogy milyen színűek lehetnek azok, aztán megszólalt a színésznő s a hang szétáradt a teremben. Ajtait felkapta egy hulláma a szavak zengésének — és elindította azon az úton, melyen minden igazi férfinak a nőhöz, a kiválasztott nőhöz kell jutnia. Mint homályos árnyékok, suhantak el előtte az otthonhagyott alakok. Józsa Ilona egy szemvillanásnyira testet öltött, de mindjárt elmerült a kavargó örvényben.

A szavak, mint a tengeri vihar, szinte látható iramban nyargaltak végig a termen. A színésznő alakja kinyúlt, dereka, mint hajóárbc, ingott, keble nehéz selymek alatt rengett. László tudott spanyolul jól, de most nem értette a szavak jelentését, csak a hangok muzsikáját, mely a felséges zengésű nyelven valami himnuszt zúgott a lelkében.

Ez a himnusz harsogott benne, míg megmondta nevét a leánynak, míg közlőrlől nézte arcát s hallgatta hangját. Ahogy kedvesen diskurálva kérdezősködött tőle,

egész világosan hallotta, hogy a himnusz folyton visszatérő refrénje határozottan zúgja: „Enyém leszel, enyém leszel!”

Schönberg gróf figyelmét nem kerülte el barátja nagy lelki változása. Hazamenet azzal búcsúzott tőle: „László, ez előtt a leány előtt főhercegek hiába könyörögnek egy kézcsókért”.

— „Majd megválnak” — felelte Ajtai.

Heteken át, mint árnyék, kísérte Júliát. Az utcákon utánuk fordultak az emberek s megbámulták a keményvonású, feketeruhás férfit a ragyogó színésznő mellett.

Schönberg gróf révén minden palotába bejárása volt s a mulató társaságokkal keleti komolysággal ült együtt, míg a leány haza nem indult. — Egy éjszaka, amint Schönberg palotájának kapuján kiléptek, három álarcos férfi ugrott elő, ketten megragadták Júliát, a harmadik mereven állott a nyitott batár mellett. A társaság — csodálatosan — mintha egész helyénvalónak találta volna a dolgot, érdeklődéssel, de nyugodtan nézte a jelenetet. Júlia sikoltott, Ajtai hidegen, keményen, nyugodtan ugrott a kocsihoz s a következő pillanatban két álarcos a földön hevert. A harmadik kardja markolatjához nyúlt, de László egyik keze villámgyorsan fogta le karját, jobb ökle pedig az álarcra sújtott, hogy a férfi egy hang nélkül roskadt a hintó lépcsőjére. A társaság ijedten rohant oda, László még hallotta, hogy Schönberg gróf egy főhercegi palota nevét kiáltja a kocsisnak, s — magára maradt a puszta utcán Júliával.

A székely tölgy mellé félve húzódott a gyönyörű gránátalmavirág, egymásra néztek, egyik sem tudta, mit szójjon a másiknak. Útnak eredtek; a László szállása volt közelebb s mindketten egész természetesnek találták, hogy együtt mentek be az ajtón.

Két idegen palánta Európa két végéről, némán üldögélt a kis szobában. Nem volt miért beszélniök, Júlia megfogta László kezét. Az íróasztalon vastag gyertya égett, László odalépett. Kezébe vette Balassa Bálint verseit s olvasni kezdte a leánynak. Aztán spanyolra akarta fordítani a strófákat, Júlia mosolygott, szemébe nézett s kérte, hogy olvasson csak magyarul. Ezek a sorok muzsikálnak, a hangoknak valami hatalmas üteme van, mint a spanyol szónak. A szíve értette a verseket, A gyertya csonkig égett. Künn már szekerek robogtak, láрма szűrődött be s látszott a szürkeség. Júlia feje félrecsuklott, aludt a széken. László ölebe vette, az ágyra fektette. Lábujjhegyen az ablakhoz ment, leült ott s nézte a leányt.

* * *

Az eset nagy port vert fel. Nemcsak főúri körökben, de minden bécsi korcsmában a főherceg kalandjáról beszéltek a söröző bürgerek. László nem mehetett úgy ki az utcára, hogy ujjal ne mutogassanak rá, Schönberg — bár nagyszerűen mulatott az eseten — finoman, de mégis tudtára adta Ajtainak, hogy neki kellemetlen a dolog. „Tudod, azt mondják nekem a minap a Burgban: Na kedves Schönben; az ön barátja ugyancsak vad szittyá — a főherceg legalább egy hónapig nem mehet emberek közé!”

Még Haller uram sem tudta megállani, hogy a fejedelemnek küldött jelentés végén ne pertraktálja el a históriát töviről-hegyire s hozzátette: „Azt már meg kell adni, hogy igen szép fehér személy, de nem tudom, mi léssen Ajtai László professzor uram fejévei, mert hogy a leány katolika s ilyen fényes-híres teátrista létére ugyancsak bizonyosan nem fog a Laci kedvéért Fehérvára elmenni rozmaringot öntözgetni.”

Szívügyekről lévén szó, megmutatta a levelet Bethlen a fejedelemasszonynak is. Brandenburgi Katalin figyelmét legfőképen az ragadta meg, hogy milyen nagyszerű multság volna, ha azok a színészek Fehérvárra is eljönnének. Szólt is a fejedelemnek. Bethlen boldogan — hogy feleségének örömet szerezzen — íratta a levelet Hallernek: „Beszéljen kegyelmed a teátrum direktorral s akármennyit kérjen, el ne mulassza kegyelmed őket, mind egész kompániástól, Fehérvárra elhozni.”

A hazamenetel ideje erősen közelgett. Már csak néhány napjuk volt a Bécsben időzésre. Júlia nem is mert elválásra gondolni. Szeme sugarával, egész lelkével ráfonódott Ajtaira. Ezerszer elmondta neki: „Miért kell neked visszamenned? Maradj itt, vagy menjünk el Németországba, Hollandiába, akár Spanyolországba, a te tudományod mindenütt tudomány; oh te oly okos vagy, fejedelmek barátja leszel mindenütt! Maradj velem!” László hallgatott, mozdulatlanul állta az ostromot, mint a köves földre mélyen, hatalmasan gyökerező tölgy. Bennt, a lélek törzsében viharok száguldtak fel-alá, de kemény és mozdulatlan a kéreg s a szívnek nem volt ereje kitépni a gyökereket.

A direktor, kistermetű, fekete zsidó ember, ki egy spanyol hidalgó grandezzájával állott hercegek előtt, toporzékolt dühében, mikor Júlia szándékáról hallott. „Ide jön ez a fekete, méla barbár és el akarja vinni az arany-madaramat s az, mint egy buta lúd, gágog utána.”

Épen ilyen módon kiabált akkor is, mikor Haller István uram lépett be a teátrumba. Még csak ez hiányzott a spanyolnak. „Hát mit gondol a méltóságos uraság, bolond gombát ellem én, hogy elmenjek Gyulafehérvárra, . . . Ázsiába? Hiszen akkor már mehetek egyenesen Kínába, az sincs sokkal messzebb!” Mikor aztán Haller

uram intett a háta megett álló hajdúnak s a tarisznyábó' körmöci aranyak gurultak az asztalra, megenyhült a hidalgó. „Jól van, hát elmegyek oda Erdélybe, de ha megesznek a tatárok” — „az aranyakat akkor is kifizeti Bethlen Gábor, a nagyságos fejedelem” — vágott közbe Malier s le is parolázták az egyezséget, ami két hónapra főbb jövedelmet biztosított a direktornak, mintha egy évig ült volna Bécsben.

Mikor Júlia és László meghallották, hogy együtt fognak Fehérvárra menni, megfogták egymásnak kezét, a szemükkel azt mondták: „enyém vagy, enyém vagy”. Júlia elfordult, keresztet vetett s Szűz Máriához fohász-kodott, László pedig halkán mormogta a zsoltár első sorát: „Te benned bízunk eleitől fogva-----”.

* * *

Fehérvárt egyébről sem beszéltek, mint a színészekről, de híre ment egész Erdélyországban a dolognak s a főurak és asszonyságok igyekeztek erősen Fehérvárra, hogy kimulassák magukat, A fejedelemasszony boldog volt, ha vidám arcokat látott maga körül s az erdélyieknek ebben az időben nem is igen volt okuk a szomorkodásra. Magyarországon ekkoriban keseregte az írás: „Mostan vadnak, jaj, azok az üdők mi nekünk, melyekben az élők az holtakra és az holtak az élőkre valóban irigykedhetnek az ördögnek emberi nemzetséghez megkegyetlenült gonoszságáért . . .” Erdélyben pedig bőségben, nyugalomban volt a főnemes és nemes s ami kicsije volt, nyugodtan élt vele a pór nép. Nem csoda, ha az uraságok ráértek az Ajtai László szerelmi ügyével foglalkozni. Az asszonyok pártját fogták, a leányok orolnak rá, az urak irigyelték, de azért kárörvendve meg-megjegyezték: „Meglássuk, mit csinál Ajtai uram, mert bizony a fejedelem őnagysága azt el nem fogja

szenvedni, hogy professzor uram katolikus leánynak kösse be a fejét”.

A fejedelmi palota dísztermében húsvét másodnapján este mutatták be először művészetüket a színészek. Előadás után a fejedelemasszony látni kívánta Júliát. Zierotin lovag vezette hozzá. Brandenburgi Katalin kegyesen megsimogatta a leány arcát s volt bizony Őfelsége annyira asszony, hogy megmondja: „Mi tagadás, — jó ízlése van Ajtai professzornak”.

Bethlen is hallotta a megjegyzést. Háta megett állott a gyulafehérvári pap. A nagytiszteletű úr nem állhatta meg, hogy csípősen el ne dörögje: „Már pedig csak az ízével is marad őkegyelme.”

Bethlen odaintette Ajtait, aztán a nagytiszteletű: úrhoz fordult: „Meg tudná-e mondani kegyelmed, milyen vallású vala Ádám és Éva, avagy hogy milyen konfesszió szerint keltek házasságra? Bizony mondom kegyelmeiteknek, hívnek maradok hitemhez s kegyelmetek is azok maradjanak, de én a mennybéli jó Isten nevében most egymásba teszem e két fiatal kezét. Ajtai László tudós professzor uramnak, feleségének s minden maradvékainak nemességét rendelek de Márkosfalva”. László leborult a nagyságos fejedelem kezére, megcsókolta s Júlia is azt tette. Bethlen elfordult, felesége után nézett, ki a főnemes asszonyságoktól körülvéve, kipirulva nézte ezt a jelenetet.

A nagytiszteletű úr is lehajtotta fejét s szívében szétáradt az a legnemesebb érzés, ami legfőbb kincse az embernek: a szerelemből kinemesedett emberszeretet.

HAZAFELE

Éjfél felé a berek széléhez érkeztek. Sándorral lehetett vagy nyolcvan ember, a másik nyolcvan egy trencsényi fiú vezetése alatt, pár száz lépéssel odább suvasztotta magát keresztül a sűrű, alacsony fűzbokrok között. A bakancsok nagyokat cuppogtak egy-egy gödröcskében, a legények már nem is káromkodtak, holtrafáradtan vonszolták magukat. Mikor Sándor álljt vezényelt s csendesen végigment a soron a szó, melyik ahol állottí, elvágódott, mint az üres zsák.

Csípős éjszaka sóhajtozott körülöttük. A berek pár előretolt őrszeme, néhány öreg-öreg nyárfa, megingatta ágait, a tavaszba reszketve kiszökkenő, apró, bolyhos levelek alig hallhatóan, sejtelemszerűen sugdosódtak a nyár elé.

Sándor leült a földre, hátát egy fa törzsének vetette s elnézett a szürkéséges éjszakába. A szomszéd fára csendesen gépfegyvert húztak fel. Két nyáradmenti legény volt fenn az ágon, alul pizsmogtak, az egyik ledörmögött: „Siess már Bertalan, hogy a Krisztus ne verjen meg!”

„Megevett már münköt ügyes a haragos fene” — sóhajtotta a fiú, megvakarta fejbúbját, öklével végigtörölte az állát s a másik kezével egy szíjat nyújtott fel a fára.

„Hallgass Bertalan” — szólt hozzá Sándor; csak

úgy, mintha otthon, a Tövisközi szántáson állának, pacsirta birizgálna a barázdában s félne, nehogy felriogassa a kicsi madarat.

„Jól van istállom” — súgta a legény s a fa másik oldalának dült. Sándor hallotta, amint hátizsákjából előkotorásza a kenyeret, a szalonnás papír megzörrent, keccent a szentgyörgyi bicsak s már dolgoztak is a legény erős fogai az étellel.

A többiek körbeülték a fát, egy részük letette fejét a cakumpakkra s aludt, mint a csutak; három-négy fiú sugdosva beszélt, vontatottan, egy-egy mondat rogyant ki csak belőlük, megállott a fejük fölött s ott lebegett sokáig, mint láthatatlan kötélén függő nehéz súly.

A görgényi havasok s a Hargita között hintáztak a lelkek s le-leszálltak egy-egy ismerős fa mellé, ezerszer megjárt patakmartra pillanatnyi pihenőre.

Pár lépésre tőlük, egy bokorvonulás tövében heverték a pesti vasasok. A Ferencváros, Erzsébetfalva, Csepel és Soroksár nehézkezü, könnyen nekiszaladó jasszlegényei keveredtek össze vérigkomoly lakatosokkal, gépészekkel. Köpeny alatt szítták a cigarettát, néhány strici leányokról diskurált, szavaik ocsmányra színezték a sötétséget; pár vasmunkás csendes, mély hangon, melynek minden rezdüléséből violaszínben izzott egy új világrend hite, beszélt-beszélt emberekről, országokról, kenyérről, fájdalomról, vérről, gyermekek jövődjéről, ajtókról, melyek ki fognak nyílani, tiszta kezekről, megfűrösztött lelkekről.

Egy orvostanhallgató kuporgott közöttük, rajongója az emberi nyomorúság megváltásának, készen minden pillanatban félrehúzni ingét fiatal melléről a golyó útjának. Egy erzsébetfalvai, görbehátú, aszott ágylegény valami ocsmányságot röhögött az arcába, a fiú egy szót

sem szólt, a sötétben pirosan izzott homloka s reátette kezét a szürkülő gépész vállára.

Az megrándult, karja lendült, arconvágta a görbét, aztán odadörzölte öklét a nadrágja szárához s hallgatott.

Csendesség telepedett az emberekre. Messze-messze kutyák ugattak, kakaskukorékolás jött idáig, erősen megsűrve s a sötétség, mintha finom lisztet szitáltak volna belé, lassan-lassan, alig észrevehetően derengett egy cseppet.

Sándor meg se moccan. Bizsergő zsibbadás futkosott benne nyakától a lábujjáig, zsebongás röpködött az agyában, mely kiszállott, körülfogta, odanyűgözte őt a földre. Mintha egyetlen ember volna egy rohanó golyón, mely hangtalanul vágat a csillagokkal pitykézett bakacsin-gömbben. — Egy fényes pont leválik a fekete burokról. Feléje suhan. A pillanat ezredrészéig égrengető robaj recseg agyában, világos sáv húzódik az égen, egy sóhajtásnyi nesz nincs egy világ rohanása után.

Az avar zörren, suhog a sötétség, két puha szárny rebben, egy parányi cincogás. Fülebagoly egérekét fogott. A csend zúg.

Sándor behunyja szemét, álla épen a szíve fölé hajlik. Valami dübörög ott benn, mint egy lelakatolt gépház.

A hegyek megmozdulnak, kinyúlnak, egymásra borúinak a téren, összeolvadnak és szétválnak, árkok vágódnak beléjük, folyó indul meg lábuknál, a víz szökén csillan, fodrozik, csobog, loccsan a parinak. A gerincek süppednek, magasbatörnek, erdők lovagolnak az oldalakon fel, megállnak, összeborulnak.

Rapsonné vára mered az égnek, a Hollókő, mint felemelt ujj, mutat a csillagokra, sóhegyek fehérленek

sötétzöld erdők közül, mint szűzleány melle valami nehéz selyemburkolat alól, a Küküllő össze-vissza kanyarog, sárga vize ideballag s a Sándor csizmája sarkát nyaldossa; ott elbúvik egy domb mögé. Hegy séta! eléje s maga előtt tolja a Nyárád égerfás partjait. A kis Nyikó összevissza fecseg, az ember nem tudja pontosan, hogy mit, de érzi, hogy ezt a nótát születése óta hordozza fülében.

A Marosból búzás oldalak nyomulnak ki, aranyzínben lengeti őket a szél, tovatűnnek, mint tengeren a hullámpázmák.

A Magyarosi tetőn egy borozdából két kis domb ível ki. Az egyikken kereszt van s az van ráírva: „Itt nyugszik Szabó Kis József közlegény, csongrádmegyei fiú. Elesett a hazáért, 1916. okt. 6.” A másikon is kereszt van s az van ráírva: „Itt nyugszik Jonescu Demeter közlegény Ploestiből. Elesett a hazáért, 1916. okt. 6.”

A barázdán innen is szánt egy ember, a barázdán túl is szánt egy ember. Az egyik keresztet vet, mikor idehossa a szél a déli harangszót, a másik leveszi kalapját. Az egyiknek fehér harisnyájára libeg a kieresztett hosszú ing, a másiknak szürke harisnyájára pirossal kacskaringózott ujjas ereszkedik le. — A két ökör megáll itt is, ott is, a két ember leül a két sír mellé, esznek lenéznek a falura, ez is látja a háza kéményét, az is nézi a felszálló füstöt, pipára gyújtanak és szántanak tovább.

A vásárhelyi úton kocsi zörög, a református kolégium felé diákok sietnek, az „Elbán” egy leány sétál. — A gépházban valami megbomlott, egy kerék bűgva lendül.

És újra összeomlanak a hegyek és újra magasba

tornyosulnak, virágos rétek csúsznak közöttük ide-oda, havas csúcsok kiabálnak rájuk.

A dombokon és hegyeken, a réteken, a völgyekben, az erdőkben emberek állanak a földön. Megnőnek, karjukkal átfogják a bérceket, lábuk támasztja a hegyeket.

Sándor látja, hogy az emberek: vár a hegyen, az emberek: gát a völgyben, az emberek: fal a határon. Túl ezer esztendeje dörömböl Góg és Magóg népe, de: az emberek a földhöz vannak nőve, ai emberek a földből vannak sarjadva, az emberek erősebbek, mint a sziklák, az emberek szilárdabban állanak, mint a szálfák.

A hegyek, mint óriási emlők kínálják magukat az embereknek, a folyók, mint puha karok fogják őket a földhöz.

A dombok rohannak, véreznek az erdők, az öreg kollégium cserepei csörömpölve törnek össze a földön, a magyarosi tetőn két pár ökör felborult ekével rohan a lejtőn, a két síron összeroskad a szürkeharisnyás fehérharisnyás ember s kis, piros patak szivárog alá közöttük.

Sándor rezzen. Nyaka meredve hajlik le, öklével kell feltámasztania fejét. — Túl a Királyhágón vörös folt tolakszik az égre, egy pillantás múlva rózsaszínű a berek. Megmozdulnak a füvek, a bokrok harmatot ráznak magukról. Madarak ugrálnak, csipegnek, füttyölnek. Párák lebegnek a tájon, mint hálószoza nyitott ablaka előtt a fehér csipkefüggönyök.

A legények felkecmeregnek. Nagyokat nyújtózkodnak, ropognak a fiatal csontok. Lehajolnak a kis érhez, tenyerükbe kapkodják a vizet s kidörzsölik szemükből az éjszakát.

Úgy ötven-hatvan lépésre a berektől, az árkon túl töltés húzódik. Amögött mozog valami. Egy-egy sapka ütözködik ki, vékony füstcsíkok kacskaringóznak fölfelé.

„Ott vannak a románok” — mondja Sándor a legényeknek. Parancsokat akar kiadni, felnéz a gépfegyverre — s bennemarad a szó. Behunyja a szemét s ismét látja az emberekkel vándorló hegyeket.

Egy kiáltás rohan erre az árok felől: „Sándor, Nyárádi Sándor!”

Sándor áll, mint a cövek, feje zúg, a székely legények várnak, mint templomozás előtt a cinteremben.

A szürkülő vasmunkás görcsösen szorítja az orvosnövendék kezét. A vasasok célhoz emelik puskájukat.

A sánc mögül fehér kendő libben fei s utána magas, barna fiú lép fel a töltésre.

„Sándor!” — rikolt a kiáltás mégegyszer.

„Várjatok!” — szól Sándor és kilép a berekből.

„Sándor! Jere haza, Sándor!” — kiált a barna román.

Sándor néz, szemei erőlködnek, két könnycsepp indul meg lefelé az arcán.

Csendesen átszól: „Nem lehet János.”

„Sándor! Apád egy hete állott ki a szántásba apámmal. Anyád kirakta gúnyádat a kertre.”

Sándor állott, lábai reszkettek, könnyes szemével tisztán látta a friss szántást, látta, hogy a Küküllőn hófehér libák úsznak vízmentiben, látta, hogy a kerítésre kitett ingeket hogy lengeti a szél — s már nem látott semmit, csak az anyja öreg, ráncos kezét, amint egy katicabogarat fricskáz le az ingujjról.

„Sándor! Vásárhelyt beszéltem Judittal! Sándor! Jere haza Sándor!”

Egy szót sem szólt. A hegyek eléje szalúdtak, a patakok lábát ölelték, a bérceken túl dörömböltek, úgy érezte, hogy neki kell vetnie hátát a csíki havasoknak, sarkát meg kell akasztania a Hargitában, bele kell fogóznia a földbe.

A földbe, mely nélküle már nem az a föld, ami volt.
Megfordult. A székelyek feléje közeledtek.

„Én megyek!” — mondotta Sándor s megindultak mind.

Egy vasas lőtt. Bertalan szegény leroskadt a vizes fűbe, két legény megfogta s magukkal vitték.

Az orvosnövendék ránézett az őszfejú gépészre.

„Ne lőjj!” — szólt az s mindketten érezték, hogy abból a messzi-messzi világból érkezett üzenet, mit most még csak sejtenek a lelkek.

„Hova mentek Sándor?” — kiáltott a székelyek után az öreg munkás.

Sándor megállt az élen, kiegyenesedett s mint a láng, csapott ki belőle a szó:

„Hazafelé, testvér!”

Estére már valahol a Királyhágó táján baktatott negyvenkilenc székely, az ötvenedik szekéren feküdt. Utánuk egy csapat román katona verte az út porát.

Az Úrnak ezerkilencszáztizenkilencedik esztendejében.

ÉJFÉLI PÁRBAJ

A vonat a Maroshídon csattogott át. Októbervégi verőfény öntötte el a völgy rétjeit, apró sarjúboglyákon csókák illegették szárnyukat s felváltva szálldostak a közeli őszi szántásra. A folyó sárgás vize mindkét oldalon élesen kiemelkedő parthoz locsogott, messze fehér pontok úsztak rajta; libák hajókáztak a falu felé. Párakönnyű ökörnyál lebegett nagy pászmákban a vonat után, egy akácoss mellett verébcsapat surrogott fel a levegőbe s kis ideig versenyt próbált repülni a vonattal.

A fülkében cigarettafüst kavargott, a nyitott ablakon át tisztán lehetett hallani, hogy a szomszéd kocsi-ban mit énekelnek a küküllővölgyi legények. „Megjött a levél fekete pecséttel ...” kezdte egy érdes bariton, a többi hang hozzákapcsolódott s végtelen melancholiával ömlött ki az őszi pompában ragyogó tájra a folytatás: „Megjött az orosz százezer legénnyel, — százezer legény áll a harc mezején, — sírhatsz galambom, — nem lesz az enyém”.

Pozsonytól Brassóig lehetett akkor hallani e dalt. Beöltözött katonák, bevonuló újoncok, harctérre induló menetszázadok az induláskor s nagy állomásokon, a vonatra bámuló utasoknak a „Megállj, megállj kutya Szerbia-”val harsogták tele a fülét, legényesen vágtak szemükkel a leányok és asszonyok felé, de mikor nyílt pályára értek s magukra maradtak, a szívekbe mintha

sejtelem markolt volna, lecsüggedtek a fejek, a szernek támadó villogása az örök emberi jóság tükrévé enyhült s most már maguknak énekelték: „Pajtás, hogyha látsz testemen mély sebet ...”

— Egy kanyarulatnál feltűnt az ég felé púposodó, hatalmas Mammut-hegy, mellette a Kecsekő kopasz sziklái szürkéitek bele az októberi erdők barnuló zöldjébe. A másik oldalon kibukkant az ezeresztendős templom tornya ε vecsernyére hívó harangszó bongott le róla a városra. — Az állomáson csak úgy öntötte magából a vonat a bevonuló katonákat. Küküllőmegyei magyar és román fiúk, aisófehérvármegyei szálas mokánylegények s bükkösi, herepei virágszálak, kik a világért ki nem mondanának egy „o”-t, tolongtak az utcákra. Az otthon, a nyári kapálás, az aratás kápráztató napfényben fürdő emléke csíkos, szöttes átaivetőtkben s tarisznyákban kísérte őket az ismeretlen katonaéletbe, melynek zord valóságára minden lépésnél figyelmeztette mindnyájukat a kis katonaládának lábukhoz csapódó éle.

Másnap reggel kellett jelentkezniük; a legények nekiindultak a kaszárnyáknak, az önkéntesek szállodákba, vendéglőkbe mentek.

Abodi Dénes a szállodai szobában megmosakodott, ruháját megigazgatta, cigarettára gyújtott s az ablakhoz lépett. Alatta terült el a város főtere, szélén a kis sétatérrel, melynek megkopott lombú fái alatt néhány baka imbolygott céltalanul ide-oda. A tér másik oldalán a kávéház nagy ablakai tükröződtek, a kisváros korzója itt torlódott meg s az őszi napfény bágyadtan búcsúzott a libbenő szoknyák fodrai között. Katonatisztek, papok, civilek sétáltak a nőekkel, élénkség volt az egész téren, kigyúltak a mozi színes villanylámpái s a plakátok előtt kis tömeg verődött össze. A vendéglő udva-

ráról friss ételszagot hajtott fel a szél. A városban, a tájon, az égen nyuhe nyugalom szállingált, mint az Abodi cigarettájának kékes füstje az ablak rámai között. Ez az nyuhe érzés áradt el rajta is, míg messziről jött idegenként nézte ezt a régen látott várost; egy élénk boltcéger szenzáció volt szemének, a várba vezető, kaptatós út láttára bájos emlék mosolygott benne. Évekkel ezelőtt egy édes fruskával járt e fák alatt. A szél a kis leány tömött, barna hajfonatát ide-odalibbentette, ő egyszer elkapta, két tenyere közé fektette s végig húzta arcán, szája előtt az illatos tekercset. Még most is úgy érezte, mintha minden hajszál külön csókolná végig ajakát.

Az úton szürkeköpenyes emberson túnt fel. Négyes sorokban mentek, fegyver nélkül; szegény, sebesült, lábbadozó katonák. Ahogy felfelé bukdácsolnak, fáradtan, láthatatlan kényszertől űzve, mozgásuk elcsigázott üteme kiverte Abodi fejéből a kellemes gondolatokat.

Eszébe jutott, hogy háború van s ő most bevonuló katona, ma még ura önmagának, holnap már csak egy szám, egy mozgó húsdarab a csúnya gépben. A cigarettát kedvetlenül hajította ki az ablakon, még röptében elkapta egy szurkos kötényű kis inas s örömben, hogy sikerült a dolog, víg füstöket eregetett az összerágott cigarettavégből. Egy-két utolsó szippantásra oda-nyújtotta társának s viháncolja túnt el a sötétedő utcán.

Abodi lement a térre. Idegennek érezte magát itt s kelleetlenül gondolt a jövőre. Ezt az estét valahol agyon kell ütnie, vacsoráznia még korán van, kávéházba menni, ott leülni s ülni egy keskeny, kis asztalnál, az ember előtt két pohár víz, újságok, — oh, ezt most nem lehet.

Kellene valami, ami elfeledtesse Pestet s a drága,

gyönyörű várost: Kassát, hol utolsó hat hónapját töltötte, a kis redakciót, a Hernád partján az öreg kertet, melyen át lakására sietett, a nyugalmas, vén bidermájér bútorokat a kis szobában, a barátokat és édes női arcokat, melyek huszonkétesztendős szívébe bújva, idáig eljöttek vele.

— Bement a moziba. Páholyba ült s igyekezett nem gondolni semmire. Tiszta szívéből, halkan nevetett Max Linder s Móric bolondságainak, gyermekesen mulatott a tovarohanó tényérok során. Aztán valami szerelmi história siklott végig a lepedőn, autó, gyorsvonat, majd indiai dzsungel, melyben a gaz csábítót üldözik. Butaság — gondolta s ki akart menni. Épen felgyúltak a lámpák, szünet következett s indulóban szemügyre vehette a szomszéd páholybelieket. Több no ült ott fiatal hadnagy társaságában. Karcsú, erősen barna leányon álioli meg tekintete s már feléje is hajolt, az egy pillanatig zavartan nézett rá, aztán kipirulva mosolygott s barátságosan szólt át: „Jé, Abodi, hát hogy kerül maga ide?!”

Csakhogy leülhetett, megint elsötétült a terem. Összehajolva diskurált Margittal, — így hívták a leány — ki; négy éve nem látott s kihez bohó diákudvarlás és néhány süldőcsók emléke füzte. A bemohosodott emlékek friss erővel kezdtek élni — s a legfontosabbnak látszott most előtte, hogy az elszakadt csókfonalat hogyan kapcsolja megint a leány drága kis szájához. Elváláskor melegen és hosszan szorították egymás kezét, „vizontlátásra” — mondta a leány. — Abodi nyugodtan megvacsorázott, egy darabig ismerősökkel diskurált, aztán lefeküdt és a holnapra nem is gondolva, csendes álomba szenderült.

Reggel felment a várba Mellette kivonuló katona-

csapatok masíroztak el. Újoncok, kiken meglátszott, hogy csak néhány nap óta nyomja vállukat a puska, nem épen rongyosan, de lomposan, vásott nadrágban, fülreső sapkában lépdestek össze-vissza. Utánuk egy menet század jött. Ezeken vadonatúj, csukaszürke egyenruha volt, a derékszj frissen csavarodott blúzukon s bakancsuk még nyöszörgött a fiatalságtól. Rendesek voltak s mintha büszkén néztek volna a toprongyos újoncokra. Abodi legalább így látta. Dühös volt rájuk. „Marhák” — mormogta —, „felcicomázott ökrök a vágóhídra vezető úton.”

A vár ódon házai s a hatalmas, ősi templom körül katonák sűrögtek-forogtak. A mélyben, a völgy széléről itt-ott felszakadó sűrű ködből csillámlott a Maros. Abodi a régi fejedelmi palotába ment, hol profunt- és porszagú katonai irodák sorakoztak, vénségtől görnyedő folyosókon. Egy iroda előtt késő délutánig várakozott, míg nevét kiáltották, — elől a keresztnévét, aztán a vezetéket — s megtudta, hogy a harmadik pótszázadba van beosztva. Néhány önkéntessel útnak indult s egy vársáncban megtalálta a harmadik századot. Itt, a mélyben már sötétedni kezdett, de az őszi szürkületben nyugtalan sürgés-forgás zajlott. Nyitott, hatalmas szín terpeszkedett, zsúfolásig tömve legényekkel. Egy őrmester és néhány altiszt osztotta csoportokra az újoncokat. Azok a pusztá földön, vagy vékony szalmán heverték, cigarettáztak, ettek, nagyokat és folyton köptek. Amint valamelyik a nevét hallotta, becommogott a szín előtt felállított sorba. Mikor elegendő ember volt egy csomóban, a csapat megindult. Ezeket most már elnyelte a katonaság.

Abodi tizenhét önkéntes társával verődött egybe. Künn már egészen besötétedett, a kazamatáknak egy

hosszú szobájában, mely azelőtt ruharaktár volt, csendesen diskuráltak. A szoba közepén, hosszú dróton rossz petróleumlámpa égett, mely valahányszor az ajtó nyílt, elkezdett hintázni, mert a szemben levő ablakon nem volt üveg, csak erős drótháló, melyen át néha beverődött a kavicsos föld. Az ablak ugyanis csak belülről volt magasan, kint épen a földet érte alsó párkánya. A szobát nagy, gyalulatlan deszkapolcok osztották apró fülkékre. Minden fiú kinézett magának egy ilyen kamrácskát, volt olyan, aki emeletre jutott. A szobában három hosszú pad nyújtózkodott, egyet középre tettek s elnevezték asztalnak. Proháb, a kiugrott kispap, először ráköpött s azt mondta: „A fene egye meg” — azután hangosan kihirdette, hogy az asztalra senki se merje feltenni a bakancsát.

A fiúk ismerkedtek egymással és tanyájukkal. Nem sokat teketóriáztak, a katonasor egyformává tette őket, mindjárt tegeződni kezdtek. Némelyiknek hazai elemőzsiával volt tele ládácskája, a holmik az asztalra kerültek s ők derekasan nekiláttak az evésnek. Ital is volt, kézről-kézre járt egy pohár és néhányan rövidesen suta mámorba ringatták magukat. A dohányfüst valószínűleg felhőzött a szobában s mint kéményen, tódult ki a dróthálós ablakon.

Proháb, a kiugrott kispap, énekelni kezdett. Elpusztíthatatlan jókedvvel nézte az egész katonai hercehurcát, úgy tömte magát az étellel s akkorákat ivott, mintha lakodalomban lett volna. Egy-kettőre kiválogatta a jó hangú gyerekeket s egész kis dalárdát állított össze.

Az éjszaka hideg ködöket terített a vársáncokra, mindenfelé csend honolt, csak e kazamatából zümmögött ki sokáig zaj. Rendre-rendre az önkéntesek is elálmosodtak s ledültek egyenként a szalmára s betaka-

róztak, ki ahogy, egy-egy pokróccal, vagy viselt, kopott és lyukas katonaköpenyeggel.

Sárosi aládájára csepegtetett a gyertyából, aztán a másik végével óvatosan odaerősítette a szálat a kis, fehér tócsához s a pislogó fénynél el kezdte olvasni a magyar közjogot. Szegény feje azt hitte, hogy decemberben szigorlatozni fog, májusban doktor lesz, őszre állást kap s jövő karácsonyra megházasodik. Nem is sejtette, hogy akkor már egy fagyott, szibériai faluban fog kínlódni. Kifáradt, elfújta a gyertyát s — ahogy volt — ruhástól lefeküdt a szalmára.

Az éjszaka sötéttséggel ölelte körül a tizennyolc ifjút. A fiatal lelkek nyugtalan álomban szenderegtek át első éjszakájukat a katonaságban. Fel-felriadtak, fáztak. Egyik sokáig zakatolt, forgott ide-oda a szalmán, míg társa megkérdezte: „Mit csinálsz Béla?” „Az anyagát, ennek a mantelnek csak egy vége van!” — felelt az, de ráakadt a köpeny másik szélére is, szorosan beleburkolózott és elaludt megint.

Abodi sokáig, tágra nyitott szemekkel nézte a szürke sötéttségben sejtelmesen falakra vetődő árnyakat, valósággal zsi bongott agyában az utazás, a sok idegen ember, a furcsa környezet. Délután egy hosszú sor, gúlába rakott fegyvert látott, ez a kép folyton szemei elé vetődött, aztán Margitra gondolt s lassan-lassan álomba szenderült.

Reggel korán felverték őket, kiszaladtak a sáncba s egy-egy száj vízzel, ahogy tudtak, megmosdottak. A konyhába mentek, sajkájukat megtöltötték „fekete-kávéval” s a zúzmarás hidegben iddógálták a furcsa ízű, forró italt.

Kilenc óráig az iroda előtt állott az egész század. A sorból nem volt szabad elmozdulniuk, emelgették hát

lábukat, hol egyiket, hol másikat, mint a gólya, mikor zombékos réten mélézik.

Mikor a kapitány közelgett, az altisztek izgatottan szaladgáltak a sorok előtt, egy-egy bámész paraszt fiút mellbevágtak, úgy igazították be a sorba. Ahogy a századparancsnok odaért, egy moccanás sem volt. Egy hadnagy feszes haptákban jelentést tett, azután a kapitány bicegve ment végig a század előtt. Egy iramban lesántikált a sor végéig, hol a lábbadozók állottak. Ezek már megjárták valamelyik harcteret, legnagyobb részük valami kínos betegséget vonszolt magával, soknak hegedő seb volt a testén, de tudták, hogy előbb-utóbb újra kell kezdeniök a frontéletet. Ravaszkodtak szegények, hogy minél tovább húzzák mostani sorukat.

Vencel kapitány ezekre a szegény emberekre rettenetesen haragudott. Úgy nézte őket, mint valami csalókat, kik csak azért betegedtek meg, csupán azért kaptak golyótól, vagy szuronytól nehéz sebet, hogy a hadsereget becsapják. Vékony, piros erektől sűrűn beborított arca egészen eltorzult, ha feléjük közelgett, fekete szemei vadul forogtak a dühtől. Valami csodálatos nyelven, mely keveréke volt a németnek, románnak, csehnek, horvátnak, magyarnak, rikácsolva kiabált rájuk; a legfájdalmasabb arc lobbantotta a legnagyobb haragra. Egy ilyen szerencsétlen előtt megállott, gúnyosan és mérgesen vihogott rá: „Hán, kutya, dög! Beteg? Schwein! Na und Vaterland? Mi van a haza? Szetrejászke patria!”

Aztán kegyetlenül pofonvágtá az idős katonát s arcába köpött. Az meg sem mozdult, homlokáról kis patakban folyt le a kapitány nyála, nagy könnycsepp futott össze a szeme sarkában, nem mert hunyorítani, nehogy kicsorduljon. Bal karján kegyetlenül sajtott a seb, lábai reszkettek.

Abodi undorral nézett a kapitány után s utálattal tekintett végig az egész soron. „Hát emberek ezek?” — gondolta. Vezényeltek, a csapat kettős rendekbe állott, ő is beugrott helyére, megindult a század s ment ő is. Érezte, hogy akarat nélküli része egy mozgó, nagy testnek, mely maga sem tudja, hogy mit csinál.

Délig a gyakorlótéren jobbra-balra szaladgáltak, guggoltak, feküdtek, a puskát markolták, hol az agyánál, hol a csövénél, ahogy vezényelt egy recsegős hangú őrmester.

Délután előlről kezdték. Este nem volt szabad a sáncból kimozdulniok, de az önkéntesek megtalálták a módját, hogy miképen lehet a városba lemenni. Az őrmester két-három koronáért nem látott semmit sők legalább éjjel embernek érezhették magukat.

Abodi, amint szabadulni tudott, rohant le a városba. Margit rendesen megvárta, sétáltak, s ha volt társaság, moziba mentek. Néha-néha otthon látogatta meg a leányt. Szívesen fogadták s Margit kedves volt hozzá. A mindennapi együttlét mind melegebbé lett s egyszer csak azon vették észre magukat, hogy türelmetlenül várják egymást s rosszul esik, ha válniok kell.

Abodi egy kirukkolásnál kegyetlenül meghűlt, napokig lázas volt, de hiába jelentkezett az orvosnál. A betegvizsgálás állandóan a kapitány jelenlétében ment végbe.

Halva kellett volna lennie annak, akit ő betegnek elismert. A fiúnak már sípolt a tüdeje, érezte, hogy tödöcsücshurutja kiújul. Naponta ostromolta az orvost, de Vencel kapitány mindennap durván rivallt reá s kergette a gyakorlótérre.

A bicegő, öregedő legény, ez a csúnya cseh, szerelmes volt Margitba. Valósággal üldözte a leányt s

borbélyműhely szagú fejével folyton a nyomában volt. Megtörtént, hogy Margitnál találkozott Abodival. Dühösen forgatta szemeit s gúnyosan biccentett fejével, mikor a fiúnak korán búcsúznia kellett, hogy idejében fent legyen a várban.

Az önkéntesek sokszor csak hajnalban verődtek össze a kazamatában. Rendre-rendre szállingóztak, leültek a padokra, a szalmára, cigarettáztak s diskuráltak. Néha a külső szobából, melyben a lábbadozók tanyáztak, bevetődött egy-egy harcteret járt katona. Leültették, italt s dohányt tettek eléje s szóba elegyedtek vele. Nehezen eredtek szónak, de egyszer az egyik mesélni kezdett. Beszélt, beszélt a sáros, galíciai mezőről, a búgó gránátokról. „Urak; a Krisztusra mondom maguknak, engem kivíhetnek ahányszor akarnak, én többet úgy sem lövök. Ha elsütöm a puskát, csak a levegőbe eresztem a golyót, de emberbe többet nem. Ha nem tudnék oroszul, ma nem mondanám ezt. — Rohamra mentünk s velünk szembe szaladtak az oroszok, mert a hátuk mögé is a mi srapneljeink hullottak. Nekem jött egy ember. Nem is reám akart ő törni, de úgy volt az már, hogy épen mi jussunk egymásnak. Jött-jött, láttam, hogy ujját a ravaszra teszi, lehajtottam derekam s nekiszaladtam a szuronnal. A hátán jött ki a hegye. Elejtette a fegyvert kezéből, felcsapta két karját az ég felé, szemeit is az égre fordította s azt mondta: „Oh, drága gyermekeim!” Aztán hátravágódott, a szurony még feltartotta egy darabig a földtől. Ott, abban a minutumban sirtam, mint a zápor, megálltam, nem bántam én, ha meghalok is mindjárt. Meglőttek, de én, a jó Isten úgy segítjen, embert többet nem ölök!”

Abodi ezen az éjszakán nem aludt semmit. Más-

nap kedvetlen volt, csak délután derült egy kissé fel, mikor Margittal találkozott. Oly szép volt ez a leány, hogy elfeledtette vele a keserves világot. Átadta gondolatát egyetlen érzésnek s szerette volna, ha Margitra is átárad ez a vágy. Sokáig sétáltak. Sötét volt, mikor a kapu előtt búcsúzni akartak. A leány behívta Abodit. Bekerültek az udvarra s látták, hogy az ebédlőben vendégek vannak. Megállottak. Mindketten csak egymás után sóvárogtak s idegenkedtek az emberektől. Hosszasan, szólanul fogták egymás kezét, lassan-lassan összesimultak, szájuk találkozott s forrón tapadt össze.

Ijedten rezzentek fel, mert hirtelen nyílt a kapu. Egy fénysugár megvilágította a közelgő alakot. Vencel kapitány volt. Mindent látott. Abodi mérgesen tisztelgett, Margit pedig idegesen és zavartan nyitott be az ajtón.

— Reggel a szokásos kirukkolásra mentek az önkéntesek. Még nem esett hó, de csikorgó hidegben dideregtek a kopasz bokrok, sűrű ködök feküdték meg a Marost, melyek csak délfelé oszlottak szét, a hegyek felé húzódva. A kapitány is kiment a gyakorlótérre. Az őrmester, ki az önkénteseket ekzercírozta, ki akart tenni magáért, már egy fél órája guggoltatta őket kézben a fegyverrel.

Abodinak zihált a melle s a düh fojtogatta. Utálattal markolta a Mannlichert s minduntalan eszébe jutott, hogy ezzel a fegyverrel neki majd ölnie kell. Hirtelen, valami erős sugallattól hajtva, messze ellökte magától a puskát, hogy csak úgy recsegett a fagyott földön. Abban a pillanatban még a koppanás is a szívébe zuhogott. Sajnálta az édes földet, mely búzáat ad és virágot a telhetetlen embernek és szánta az ütés miatt, mintha fájdalmat okozóit volna egy érző lénynek.

Hirtelen erősen belesajgott a szemébe, megtánto-

rodott, mert ütés érte. Vencel kapitány öklével az arcába vágott és rikácsolt képéből kikelve.

Azonnal hazamasíroztak. Gyorsan futott híre az egész városban, hogy egy önkéntest megütött a cseh kapitány. Abodi délután már provokáltatta Vencelt s kábultan járt ide-oda. Másnap súlyos párbajt kellett vívnia.

Margithoz akart menni, de meggondolta; most még sem kell vele találkoznia. Egyedül bolyongott majdnem éjfélig, egy korcsmában sokat ivott s tüzelő fejjel ment egy sánctetőn hazafelé. Hirtelen megállott, mert előtte egy alak baktatott; nem akart senkivel sem találkozni. Keserűen elmosolyodott, olyan furcsának találta, hogy most, amikor reggel talán halálos párbaj vár rá, visszariad attól, hogy egy kis fegyelemsértésen rajtacsípjék. Az alak homályosan pislogó lámpa elé ért. Abodinak elállott a szívverése. Alig húsz lépésnyire tőle Vencel kapitány bicegett. A világosságnál tisztán látta, hogy kissé tántorog, biztosan ő is ivott valahol. A sötét éjszakában szárazon kocogva verődtek össze a csupaszaágak, kísérteties hangok szűrődtek fel a sáncokból. Abodi meggyorsította lépéseit. „Utána, utána!”—gondolta. „Most! Seholy senki, nincs kegyelem annak a számára, aki soha senkinek nem kegyelmezett! Utána! Csak egy lökés s összetörve fog heverni a várárok mélyén! Csak egy szorítás lötyögő bőrű nyakán s kiszáll belőle az utálatos szussz! Utána, utána!” Nekiiramodik. Alig lép kettőt-hármat, megtorpan. Rettenetes ordítás üvölt bele a sötétségbe s utána rémesen, mint a verembe esett vadállat, nyög, vinyog, bőg valaki. Abodi előre rohan. A sánc szélén ott lóg a kapitány. Egy parányi, csenevész bokor van egyik markában, lábai kétségbeesve kapaszkodnak, tapadnak a sírna falra és ordít-ordít.

Abodi felette áll. Lábai majdnem fejét érik. A másik már észrevette, hogy valaki ott van és kér, könyörög, bög és sír, mint egy örült. „Eh, hát van Isten mégis! Most megdöglesz kutya!” Ez nyargal az önkéntes fejében s villámgyorsan tovább-tovább fűzi a gondolatot. „Hála Istennek, nem kell verekedni holnap, nem kell a fegyver elé kiállani. Ez most itt meghal, néhány másodperc és lezuhan a mélységbe s ott felismerhetetlen törmelékké zúzódik össze ronda teste s utálatos lelke nem fog többé embereket kínozni. így van jól. Le kellene hajolni és megrúgni, hogy hamarább legyen vége. A farkas is ráveti magát áldozatára, a tigris sem kegyelmez annak, kit eléje hoz a véletlen. Ez a természet rendje!”

A kapitány már nem ordít, csak szűköl, csak szepeg, mint egy kis gyermek, tán csak két ujja fogja még a bokrot, felnéz a csillagos sötétségre s kiszakad melléből: „Oh anyám, anyám! Istenem, Istenem!”

Abodi összerázkódik. Lehajol s vasmarokkal fogja meg a kapitányt s vonja felfelé. Az ránéz, megiszonyodik, felhördül, de az önkéntes felhúzza a sánctetőre, egy darabig szembenéznek, aztán Abodi megfordul, tovarohan s magánkívül harsogja bele a vak éjszakába:

„Ember, ember, ne öl! Sohse öl!”